

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XLIII. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1930

1. SZÁM

FOLYÓIRATA

JANUÁR

SZERKESZTŐSÉG,
hová a lap szellemi részét illető
minden közlemény küldendő:
BUDAPEST,
I., Avar-utca 15., III., 7.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:

MOLNÁR OSZKÁR

Tagsági vagy előfizetési díj tan-
évenként 8 P. Az egyesülettel és
lappal kapcsolatos minden befi-
zetés, reklamáció POCZA JÓZSEF
egyesületi pénztáros címére (Bpest,
V., Báthory-u. 12., IV.) küldendő.
Hirdetések meg egyezés szerint.

Az osztrák népoktatás.

— Első közlemény —

A népoktatás fogalma az osztrák demokrácia ideológiája szerint magában foglalja az alsó-, közép- és szakiskolákat, a főiskolákat, továbbképző tanfolyamokat, az összes kulturális intézményeket. Mi azonban megmaradunk a fogalom régi és szerintünk helyes értelmezése mellett és a népoktatás alatt azon intézményeket értjük, amelyek az általános műveltség alapelemeinek közvetlen vagy közvetett terjesztésére hivatottak. Ez értelmezés szerint az osztrák népoktatás lényegében kettős tagolású: 1. az elemi népiskola, amely az általános műveltség alapelemeinek közvetlen terjesztésével foglalkozik; 2. elemi népiskolai tanítóképzés, amely az elemi népiskolának tanítókat nevel, tehát az általános műveltség alapelemeinek közvetett terjesztése a hivatása. Az elemi népiskolára épülő továbbképzés szakirányú lévén, az általános műveltség alapelemeit sem közvetlenül, sem közvetve nem nyújtja, nem sorozható a népoktatás intézményei közé. Egészen más azonban a tanítói továbbképzés helyzete. A tanítói továbbképzés intézményesen van megszervezve, főiskolai jellegű szervezetével a tanítóképzésnek folytatása, továbbépítése. Hivatása ugyanaz, mint a tanítóképző-intézeteknek — a műveltség alapelemeinek közvetett terjesztése —, tehát a népoktatás fogalma alá tartozik. Minthogy azonban a tanítói továbbképzés önálló intézmény — az e célból létesített szerv (Pädagogisches Institut) csak másodsorban foglalkozik egyéb feladatokkal is — úgy tekinthető, mint a népoktatásnak az elemi népiskola és a tanítóképző-intézetek mellett harmadik önálló szerve. Dolgozatom tárgya a népoktatás fogalmának előbbi értelmezése alapján tehát az osztrák elemi népiskola, az osztrák tanítóképzés és a tanítói továbbképzés.

Az osztrák népoktatás e három szervét közvetlen szemléletből ismerem, munkájuknak Bécsben szemtanuja voltam. Igaz ugyan, hogy a bécsi iskoláról és iskolareformról, mint egészen különálló és sajátos iskoláról szoktunk beszélni, a bécsi iskola szervezeteileg azonban azonos a többi osztrák szövetségi állam iskolájával, legfeljebb a tantervek intencióinak, irányelveinek mikénti értelmezése és végrehajtása tekintetében van közöttük kü-

lönbség. Minthogy a tantervek végrehajtása az egyes helységek népességétől, az iskolakötelesek számától és a szövetségi államok és községek gazdasági erejétől is függ, minthogy Bécs az összes osztrák szövetségi államokra kötelező tantervek pedagógiai intencióinak maradéktalan megvalósítására törekszik, gazdag pedagógiai irodalmával az egész osztrák közoktatásnak irányítója, az iskolareformnak pedig egyenesen spiritus rectora volt: bátran tekinthetjük a bécsi iskolát, az iskolaszervezetet és az iskolai munka didaktikai menetét illetőleg az osztrák közoktatásügy reprezentánsának.

I. *Az elemi népiskola.* 1. *Az alsó tagozat* (Grundschule). A háborút bezáró összeomlás után az osztrák politikai hatalom birtokosai mindenfokú iskolatípusra kiterjedő általános iskola-reform megvalósítását tervezték. Az újítás lázától hevített reformerek a közoktatás akkori, szerintük osztályérdeket szolgáló szervezetének teljes lerombolásával akartak újat építeni. Az osztrák iskola tantervének „militarista, imperialista, sovíniszta és konfesszionális” tendenciái szerint nem lehet egy demokratikus köztársaság polgárait nevelni. A népiskolai tanterv elavult már csak azért is, mert 1869-ben jött létre, s a közoktatásügy vezetői a XX. század tudományos pedagógiájának nagyszerű eredményeiről nem vettek tudomást. A társadalmi osztályok teljes egyenjogúságának kell érvényesülni a közoktatás szervezetében is. „Ein Volk eine Schule” — hangzott a jelszó. Az egységes iskola e jelszavának Ausztriában is hatalmas tábora volt éppen úgy, mint Németországban. Az egységes iskola híveinek favorizált iskolatípusa a *nyolc osztályú népiskola*, ezen az egységes műveltség, az egységes állampolgári nevelés jelszavai által indokolt alapon épülne a főiskolai tanulmányok és a gyakorlati élet érdekei szerint tagolt 4—5 osztályú középiskola.

E terv Ausztriában sem lett valósággá, noha megvalósításának politikai feltételei a szociáldemokrácia uralomra jutásával teljes mértékben adva voltak. Az uralmon levő politikai párt e sarkalatos politikai programját részben előkészületlensége, részben a konzervatív kisebbség szívós ellenállása miatt nem tudta törvényerőre emelni. Az iskolákért folytatott küzdelemnek Ausztriában is kompromisszum lett az eredménye. A közvetítő megoldásnak első mozzanata a köztársaság közoktatásügyi minisztériuma által 1920-ban kiadott, *Fadrus* Viktor, ma is nagy szerepet betöltő pedagógus által szerkesztett népiskolai tanterv.¹ A tanterv a régi, 1869-ben létrejött és 1883-ban módosított birodalmi törvényben megállapított iskolaszervezetnek új berendezésére, új tartalommal való megtöltésére tesz kísérletet.

A megtartott iskolaszervezet az öt osztályú elemi népiskola, amelynek folytatása a három osztályú polgári iskola. Az öt osztályú elemi iskolának nyolc osztályúvá való fejlesztése olyan

¹ *Entwurf eines Lehrplanes für die Grundschule (1 bis 4 Schuljahr) mit Erläuterungen. Übergangslehrplan für das 5. Schuljahr. Volkserziehung.* 1. April. 1920.

általános követelmény volt, amelynek megvalósítása, a vonatkozó törvények megváltoztatása csak idő kérdése volt. A nyolc osztályú népiskola törvényhozási úton történő kiépítésére azonban a politikai és gazdasági helyzet bizonytalan-sága miatt gondolni sem lehetett. Ily gyökeres és újabb pénzügyi terhet jelentő reformálást a csőd szélén álló osztrák állam nem birt volna meg. A nyolc osztályú elemi népiskolai oktatás bevezetésének nem csekély gátlója volt a polgári iskola barátainak nagy tábora, amely ez iskolatípus megszüntetéséről hallani sem akart. Viszont a nyolc osztályú elemi népiskola hívei, a közoktatásügyi minisztérium is, a polgári iskola megszüntetését az elemi oktatás korszerű reformja feltételének tekintette.

A polgári iskolával egyazon szintű és ugyanazon műveltséget ugyanazon színvonalon nyújtó és azonos jogokkal bíró nyolc-osztályú népiskola mellett ugyanis a polgári iskolák fenntartása olyan felesleg, olyan luxus, amelyet Ausztriánál gazdaságilag jelentékenyen erősebb állam sem vállalhat.

Az 1920-ban megjelent népiskolai tanterv a polgári iskola megszüntetésének, az elemi iskolai oktatás nyolcosztályúvá történő kiépítésének bizonyosságán épül fel. Ezért a V. osztály tantervét csak függelékként, mint átmeneti tantervet közli, amely a népoktatás továbbfejlesztéséig marad csak érvényben.

A tanterv az I—IV. osztályra (Grundschule) sem végérvényes. Csak kísérleti tanterv, csak rövid időre, az iskolaügy végleges és egyetemes rendezéséig gondolt ideiglenes megoldás, csak keret-tanterv, csak itt-ott ír elő határozott anyagot, a keretek kitöltését a tanítóra bízta. A tanterv ideiglenes jellegével azt is célozta, hogy a tanítóságnak módot, alkalmat adjon a hozzászólásra, a tanterv alapelveinek megvitatására, a kísérleti tanterv alapján esetleg új tanterv kidolgozására. Kerülni akarta még a látszatát is annak, hogy a demokratikus köztársaság tantervét „bűróban készítik” és „a való élet ismerete nélkül” szerkesztett tantervet a tanítóságra „ráoktroálják”.

Amily szűkszavú, nagy általánosságban mozgó a tanterv a tananyag előírásában, éppoly részletes az alapelvek ismertetésében. A szabad mozgás, amelyet a tananyag kiválasztásában és elrendezésben biztosít a tanterv az addig minden lépésében szabályokkal, rendelkezésekkel megkötött tanítónak, a tanterv didaktikai alapelvei, a népiskola tantárgyainak egységes keretben (együttes oktatás) való összesítése, a munkaiskola elveinek maradéktalan érvényesítésének követelménye kemény próbára tette a tanítótöteletet. Így pld. a munkaiskola elméleti alapvetése megtörtént ugyan, megvalósítására eredményes kísérletek is történtek, azonban Ausztria az első állam, amely az elemi iskolai oktatás alapelvét a munkaiskolát tette. A tananyagban eddig is jelentős szerepe volt a szülőföldismeretnek, a kísérleti tanterv azonban a szülőföldismeretet az I—V. osztályú elemi iskola ki-zárólagos művelődési anyagává emelte.

Még nehezebb probléma volt a tanítás új formája, a beszél-

getés. Ez újítások nagyobb részét legjobb esetben csak elméletből ismerte az osztrák tanítóság, megvalósításuk olyan probléma volt, amelyet csak kiváló vezetők irányítása és nagy ügybuzgalma mellett oldhatott meg.

Minden osztrák iskola tulajdonképpen kísérleti iskola lett. Száz és száz iskola ezer meg ezer osztályával 6 évig szakadatlan próbálgatások, kísérletek útján kereste az új utat, melyet a bécsi reformerek irányító közleményekkel, rendelkezésekkel igyekeztek előttük megvilágítani. A közoktatásügyi minisztérium, különösen Bécs tanügyi hatósága, az iskolaszék (Stadtschulrat), tanfolyamok rendezésével, gyakorló- és kísérleti iskoláival sietett a tanítók segítségére. A minisztériumban egy új osztály alakult a reform végrehajtására és a további reformálás, a tanügy végleges rendezésének előkészítésére. Az ügyosztály ügykörét később pedagógusokból alakított bizottság vette át. E szervek azonban nemcsak az új tanterv végrehajtását irányították, de a végleges megoldást, a további reformálást elő is készítették azáltal, hogy az elmélet megállapításaiból kiválogatták azon elveket, amelyeknek megvalósítását célravezetőnek és végrehajthatónak ítélték. Tüzpróbájukat Bécs több mint száz kísérleti iskolájában állották ki. Ha a kísérlet sikeres volt, mintatanítások formájában szemléltették az összes bécsi tantestületeknek, ezek aztán testületi és kerületi értekezleteiken megvitták a látottakat a véleményüket közölték a reformot intéző ügyosztállyal, illetőleg bizottsággal. Ha a többség helyeselte az újítást, a közoktatásügyi minisztérium, illetőleg a bécsi iskolaszék (Stadtschulrat) életbe is léptette. Egy-egy probléma megoldása, egy-egy didaktikai elv alkalmazása újabb problémát vetett fel, amelyet követett a probléma megoldását célzó hipotézis. E hipotéziseket az imént vázolt módon ismét a gyakorlat próbálta meg.

E munkákból különösen a bécsi tanítótestületek vették ki részüket. Ők állították össze pld. a bécsi gyermek szókincsét, frazeológiáját, vizsgálat tárgyává tették a tantárgyak koncentrációjának és korrelációjának módját, célszerűségét, megkísérelvén e fogalmak elhatárolását. Éveken át foglalkoztatta a testületeket az iskola, illetőleg az osztály, mint munka- és életközösség gondolata.²

Az osztrák népiskola e kísérleti munkája a tudományos pedagógiának is értékes szolgálatot jelentett: igazolta az elmélet nem egy tételét és bőséges indukció-anyagot szolgáltatott újabb tételek megállapítására.

Ily előzmények után a hat évig tartott kísérletezés eredményeképp jelent meg az osztrák elemi népiskola tanterve,³ amely már nem az ötosztályú népiskola számára készült, hanem a nyolcosztályú népiskola első öt osztályára, az elemi oktatás nyolcosztályúvá történő fejlesztését és ezzel kapcsolatban a polgári iskola megszüntetését ugyanis a pedagógiai közvélemény már el-

² Burger, Th. Steiskal: *Pädagogische Versuchsarbeit in Wien*. 1922.

³ *Lehrplan für die 1. bis 5. Schulstufe der allgemeinen Volksschule*. Wien, 1926.

fogadta, a kész törvényjavaslat a tanterv kiadása idején parlamenti tárgyalásra várt.

Az új tanterv kitűzi a népiskola ideális célját. A népiskola feladata, hogy művelési anyaga és módszere által — a gyermeki lélek sajátosságainak szemmel tartásával — szociális, állampolgári, nemzeti és valláserkölcsei nevelés szellemében végzett munkájával határozott tudásra és cselekvésre neveljen, hogy növendékeiből erős jellemű, derék emberek váljanak, akik örömet teljesítik kötelességüket és a közösség, különösen a nép és a haza javára munkálkodnak. E célkitűzés is szemlélteti az osztrák népiskolai tanterv keletkezési körülményeit. Az összeomlás után az uralmon levő pártok a vallástannak a népiskola tantárgyai közül való teljes kiküszöbölését kívánták azon elv alapján, hogy a vallás magánügy, oktatásáról a szülők, illetőleg a felekezetek gondoskodjanak. E felfogás azonban csak a népoktatási alaptörvény megváltoztatásával, törvényhozási úton érvényesülhetett volna, amelyre a radikális pártok ereje 1926-ban már nem volt elegendő. Így a valláserkölcsei szellemben való nevelésnek — a konzervatív irányok határozott állásfoglalása következtében is — teret adott a tanterv.

Az egyes politikai pártok erőviszonyait fejezi ki a tanterv a nevelés szellemének fogalmazásával: a nevelés szociális, állampolgári, nemzeti és valláserkölcsei szellemű legyen. Első követelmény tehát a szociális nevelés a szociáldemokrácia programjának megfelelően, a valláserkölcsei nevelés követelménye az utolsó helyre kerül, a nemzeti nevelés sorrendben a harmadik lett. E szempontok távolról sem ellentétesek, a mi tantervünkben és gyakorlatunkban is egységet alkotnak. Kétségtelen azonban, hogy a követelmények mikénti érvényesítése teljesen az iskolától, a tanító világnézetétől, a tankönyvek szellemétől függ. Bécs tanügyi hatósága és elemi iskolai tanszemélyzete pld. egészen más képen értelmezi és valósítja meg a tantervi célkitűzésnek a nevelés szellemére vonatkozó irányítását, mint a tiroli.

A nevelési cél megvalósításában, a tananyag kiválasztásában, az iskolai munka módszeres eljárásában a következő három didaktikai alapelv követését írja elő a tanterv: 1. a tanítás a gyermek környező világában gyökerezze; 2. a tantárgyak együttes tanításának és a tantárgyak kölcsönös vonatkozásának alapelve; 3. az öntevékenység elve.

Az első alapelv szerint a tanítás a szülőföldből, a gyermeket körülvevő világból, a jelenből indul ki és oda is tér vissza, különös súlyt helyezvén a szülőföld szokásainak ismeretére és ápolására.

A tantárgyak együttes tanításának és a tantárgyak kölcsönös vonatkozásának elve azt jelenti, hogy az oktatásnak a gyermeki lélekhez kell alkalmazkodnia. Kövesse azt a módot, ahogyan a gyermek környező világát felfogja, tapasztalatait ismeretekké feldolgozza, ahogyan e világ tevékenységre ösztönzi és munkára készteti.

A gyermek a környező világot a maga totalitásában fogja fel, amint az ő előtte térbeli és időbeli rendezettségében megjelenik. A tanítás is a kezdőfokon ilyen totális képekben, az élet jellegzetes mozzanataiban mutatja meg a környező világot. A környező világ egy-egy darabja, az élet egy-egy mozzanata egy-egy tanítási egység, ebből nő ki a tanítás minden részletfeladata, így az írás, a rajz, a kézimunka is. A képek, mozzanatok analizálásával a tanítás a gyermek világában rendet teremt, hasonlóságot, különbséget észrevétet: a gyermeket fokozatosan ráneveli hasonló tárgyak, folyamatok megkülönböztetésére és összefoglalására. E megkülönböztetés és összefoglalás, a tanítás logikai menete, készíti elő a tananyagnak szakok szerinti tagolását, a művelési anyagnak tantárgyak szerinti felosztását és tanítását.

Az együttes tanítás (Gesamtunterricht) keretében a napi munka folyamán az egyes tevékenységek, munkanemek, pld. írás, olvasás, beszélgetés, rajz, kézimunka egymást váltogatják, természetesen egymásba kapcsolódnak. A tanítást nem köti az egész évre megállapított órarend, a tanítási feladatoknak sorrend és időtartam szerint való elosztása. Egyik munkaterületről a másikra való átmenetelt nem az idő, az óra vége vagy kezdete szabja meg, hanem természetes okok: ha egy munkaterület ki van merítve, ha egy gyakorlat be van fejezve, ha a gyermekek fáradtak. Csak akkor haladhat a tanítás határozott órarend szerint, ha a tantárgyak a gyermek előtt mint a megismerés különböző területei tűnnek fel, ha a gyermek munkamódja az idő határozott beosztására eléggé érett. Az olvasás, írás csakhamar önállósulnak. Mint elsajátítandó gyakorlati készségek önmagukért, e készségek elsajátítását célzó önálló kezelést is igényelnek, bár anyaguknál fogva az osztály tárgyalás alatt levő tárgykörével állandó kapcsolatban vannak. A számolás is csakhamar kiemelendő az egységes keretből, a különféle műveletek a haladás módját megszabják, saját beosztást, illetőleg tanmenetet kíván. Legtovább és legszorosabb kapcsolatban van a tanítással a rajz. A tanterv a negyedik osztályban írja elő a tananyagnak szakok, illetőleg tantárgyak szerinti elkülönítését és az előre megállapított órarend szerinti tanítást.

A tananyag szakok szerinti elkülönítése után a tantárgyak legszorosabb kapcsolatát, kölcsönös vonatkozását, koncentrációját kívánja a tanterv. Egyik módja e kapcsolatnak, hogy egy-egy tantárgy tanításában mindig tekintettel van a többi tárgyra és keresi ezekkel a kapcsolatot. Sokkal eredményesebb azonban e kapcsolat, ha az egyes rokon tantárgyak magasabb egységbe, tantárgy-, szakcsoportokba foglaltnak, pld. természetrajz, földrajz, történet, ha egy-egy tantárgyat, mint főtárgyat a tárgyalás központjába állít a tanító és a többi tantárgyat csak mint a főtárgyra vonatkozó ismeretek kiegészítéseképpen tárgyalja. Fokozza a koncentrációt azon eljárás is, ha bizonyos ismeretkomplexumot, pld. Tirol, az együttes tanítás elve szerint tárgyal a tanító, amikor is a tantárgyak csak mint a feldolgozás szempontjai érvényesülnek.

A tanítás harmadik didaktikai alapelve az öntevékenység elve (munkaiskola). A tanító tervszerű vezetése mellett a gyermekek, amennyire lehetséges, maguk dolgozzák fel az anyagot, hogy a munka erkölcsi és szellemi képző ereje teljes mértékben érvényesüljön. Az oktató- és nevelőmunka a gyermek életkorának megfelelően fordítson gondot a lélek mindenirányú képességének fejlesztésére: különösen az érzékszervek gyakorlása, a figyelem, megfigyelő képesség iskolázása, az emlékezet, a fantázia, a gondolkodás fejlesztése, az érzelmi és akarati élet nevelése elsőrendű feladata az oktatásnak. A tanterv tehát a formális képzést helyezi előtérbe, amelynek legfontosabb módja és eszköze az erők gyakorlása, a gyermekek aktivitása. Ha az aktivitás a tanulók spontaneitásává, alkotó tevékenységgé fokozódik, eleget tesz a tanítás a munkaiskola elvének. A munkaiskola elvi alapján természetesen elveti a tanterv a Herbart—Ziller—Rein-féle formális fokozatok elméletét és gyakorlatát, mint a tanítás formalizálására vezető, a lélektani kutatás mai eredményeivel ellenkező sémát és új fokozatokat állapít meg.

Az osztrák iskola a tanítás, az iskolai munka menetében három mozzanatot különböztet meg: 1. a felfogás, 2. az értelmi feldolgozás, 3. a kifejező munka mozzanatait. 1. A felfogás munkája a szemléltetést jelenti. A szemlélet tárgya a valóság, a környező világ, a természeti tárgyak és folyamatok. Tervszerű sétákon, kirándulásokon a tanító által irányított szemlélés, megfigyelés által gyűl az anyag, amelyet aztán a tanítás feldolgoz. A természetben végzett megfigyelés, anyaggyűjtés mellett csak másodlagos jelentősége van a képszemléltetésnek és a tanító által végzett kísérletnek.

2. Az értelmi feldolgozás a szemlélet, a megfigyelés által szerzett tapasztalatok analizálását, rendezését, kiegészítését, összefoglalását, rendszerbe foglalását jelenti a gyermek fejlődési fokának megfelelően. A feldolgozás formája a parlamentáris formák között folytatott beszélgetés, amelyet korlátok közé szorít a tárgyalás szempontja, a kitűzött probléma.

3. A kifejező munka a tanítás előbbi két fokozatából fakadó tevékenység, a szerzett ismeret begyakorlásának és alkalmazásának is eszköze. Ilyen tevékenység a rajz, a kézimunka különböző fajtái, a nyelv összefüggő leírás, elbeszélés formájában, előszóval vagy írásban.

A munkaiskola alapelvét a nevelésre is alkalmazza az osztrák iskola a közösségnevelés formájában. Egy-egy osztály munka- és életközösség, amely az iskolai rend megállapításában és megtartásában is közreműködik. A munkaközösség kisebb csoportokra oszlik, a csoport vezetőt választ, aki tanulmányi tekintetben segíti a gyengébbet, a rend megtartásában segítségére van a tanítónak. A közösség egyes tagjai érdemeinek vagy hanyagságának elbírálója, a munka- és életközösség: az osztály. Ez ítél, jutalmaz vagy büntet. Az osztályok, mint munka- és életközösségek, az iskolaközösség keretében nyernek egységet, amely a közös kirándulásokat szervezi, az iskolai ünnepélyeket rendezi. Az iskolai

munka- és életközösségekben az önkormányzat elve érvényesül, az elmélet, a tanterv azonban itt is többet kíván, mint amennyit a gyakorlat megvalósít.

A munkaközösség maga állapítja meg a tanítás programját is. Minden szombaton a tanító és az osztály együtt állapítja meg a következő hét munkatervét és a mindennapi tanítás kezdetén a napi programot is. Ez utasítást azonban a gyakorlat nem követi. A tanító a heti vagy napi munkatervet közli a tanulókkal, a program közös megbeszélése csak fikció, sőt a közlés is a legtöbbször elmarad.

Arra a kérdésre, mi az osztrák népiskola tananyaga, nagyon röviden felelhetünk: a szülőföldismeret. Ebből következik, hogy az összes osztrák szövetségi államokra érvényes tanterv a tananyagot csak nagy körvonalaiban sorolja fel, tehát kerettanterv, amelynek kitöltését, tulajdonképeni megállapítását, a tananyag időbeli felosztását, évi munkaterv készítését a tanítóra bízta.

A tanterv e hiányosságát, amely minden modern tanterv sajátossága, a tantervet magyarázó nagyarányú osztrák gyakorlati pedagógiai irodalom pótolta. A legnagyobb részletességgel és pontossággal szerkesztett vezérkönyvek a tanítási egységeket napról-napra, óráról-óra előírják, sőt előírják a tanító módszeres eljárását is.⁴ Minthogy e vezérkönyveket a bécsi iskolák számára a bécsi iskolaszék, a többi szövetségi állam számára az osztrák szövetségi könyvkiadóhivatal adja ki vagy legalább is saját raktárából árúsíttatja, az a nagyobb mozgási szabadság, amelyet a tanterv készítői a tanítónak biztosítani akartak, amelynek nagy előnye, hogy a tanítót elmélyedésre készíti, felelősségteljes, így lelkiismeretes munkára neveli, teljesen illuzóriussá vált. A vezérkönyvek — hivatalos vagy félhivatalos jellegűek lévén — a tanítói könyvtárak számára beszereztetnek, követésük a tanító munkáját jelentékenyen megkönnyíti, így használatuk általánosnak mondható, ami viszont a tanítás sematizálására vezet, amelynek megszüntetése, a tanítói egyéniség érvényesülésének biztosítása pedig a tanterv egyik tendenciája volt.

A szülőföldismeret tehát a tananyag, amely azonban munkaterületekre, illetőleg tantárgyakra tagolódik. E munkaterületek, illetőleg tantárgyak: vallás (rendes tantárgy, melyet az egyes felekezetek hitoktatói látnak el), földrajz, természetrajz, természettan, német nyelv, olvasás, írás, számolás, mérés, rajz és kézimunka, női kézimunka, ének, testgyakorlás.

A tanterv csak az egyes osztályok összóraszámát adja meg, ismét csak keretet ad. Ez óraszámnak az egyes munkaterületek, tantárgyak közötti felosztása az egyes szövetségi államok tanügyi hatóságainak feladata, természetesen az egyes tantestületek meghallgatásával.

⁴ Langer—Legrün: *Handbuch für den Anfangsunterricht*. Wien. Deutscher Verlag.

*A bécsi elemi népiskola (Grundschule) óraterve.**

Osztály	Vallás	Szülőföldismeret				Német nyelv	Olvasás	Írás	Számolás és mérés	Rajz és kézimunka		Női kézimunka	Ének	Testgyakorlat	Összóraszám	
		Földrajz	Történet	Természetrajz	Természettan					Fiúk	Leányok				Fiúk	Leányok
I.	1	3				6			3	3	3	—	1	2	19	19
II.	1	3				3	3	1	3	4	4	—	1	2	21	21
III.	2	4				3	3	1	3	4	2	2	1	3	24	24
IV.	2	2		2		4	2	1	4	4	2	3	1	3	25	26

* Az V. osztály óratervét nem közöljük, ez osztály ugyanis az elemi oktatás további reformja folyamán beolvadt az elemi iskola felső tagozatába.

* Az V. osztály óratervét nem közöljük, ez osztály ugyanis az elemi oktatás további reformja folyamán beolvadt az elemi iskola felső tagozatába.

Minthogy az I-III. osztályban együttes tanítás (Gesamtunterricht) folyik, ez osztályokban a tantárgyak óraszámai megállapításának nem sok értelme van. A tanterv azonban mégis szükségesnek látja, hogy ez osztályokra vonatkozólag is a különböző munkaterületek óraszámja megállapíttassék. Az óraszám megállapításának az I-III. osztályban ugyanis az a célja, hogy a tanító egy-egy munkaterületet a többiek rovására ne részesítsen előnyben. A munkaterületek, tantárgyak a napi munkaidőn belül a tanítás anyagának és a gyermekek értelmi fejlettségének megfelelően váltogatják egymást és nem órarend szerint — az I-III. osztályban különösen nem — az egyes munkaterületekre fordított időnek azonban egyeznie kell a tanügyi hatóságok által az egyes munkaterületekre elfogadott, illetőleg megállapított idővel, órászámmal. Ezért szükségesnek tartja a tanterv, hogy a tanító az évi tananyagbeosztás mellett heti munkaprogrammot készítsen magának, heti órarendet, amely azonban nem kötheti a tanítót a régi, egész évre készített órarend merevségével, attól nemcsak eltérhet, de ha szükségét látja, térjen is el.

A tanterv a tananyag nagyon vázlatos előírásával kapcsolatban részletes metodikai utasításokat ad, amelyek a munkaiskola elveiben, főképpen azon elvben kulminálnak, hogy a gyermek saját munkája által jusson ismerethez. Minden tananyag munkára ösztönözzön, hogy a gyermek a munkát, az egyéni és társadalmi élet erkölcsi alapját megszeresse és arra ráneveltesse.

2. *Az elemi népiskola felső tagozata.* (Hauptschule.)⁵ Az osztrák elemi népiskola I-V. osztályának tantervi reformálása után egy évvel, 1927-ben megtörtént az elemi népiskola teljes kiépítése, nyolc osztályúvá fejlesztése. E kiépítés, a népiskolai alaptörvényben megállapított iskolaszervezet (1869. és 1883-ban kelt birodalmi törvény) gyökeres megváltoztatása, birodalmi törvényhozás útján történt. Az új törvény az eddig ötosztályú népiskola IV. osztályára ettől sok tekintetben különböző négyosztályú felső tagozatot épít, úgy azonban, hogy az elemi népiskola V. osztályát beolvasztja a felső tagozatba, a polgári iskolát pedig megszünteti. E felső tagozatnak külön nevet ad a törvény, *Hauptschule*, felső elemi népiskola, ezzel szemben a most már négy osztályú alsó tagozat *Grundschule*, elemi iskola, de legáltalánosabban *Volksschule*, népiskola.

A felső tagozat magán viseli keletkezési körülményeit. A polgári iskola romjain épült, de megtartotta a polgári iskola szervezetét. Kialakulására hatással volt a huszas évek elején nagy lendülettel folyó, a középiskola négy alsó osztálya és a polgári iskola megszüntetésével tervezett nyolcosztályú egységes elemi népiskoláért folytatott küzdelem is.

A felső tagozat inkább polgári iskola, illetőleg középfokú iskola, mint elemi iskola.

a) Megtartotta a polgári iskola szakrendszerét: az egyes tantárgyakat, illetőleg tantárgycsoportokat szaktanítók tanítják.

⁵ *Bundesverordnungsblatt*. Nr. 245. 1927.

b) Tiltja a koedukációt és csak szükségből csak olyan helységeket engedi meg, ahol a külön fiú és külön leány felső iskola benépesítése a lakosság csekély létszáma miatt nem valósítható meg. De az ilyen koedukációs felső iskolában is nagy gondot kell fordítani arra, hogy a leányok egyes tantárgyakból (kézimunka, torna) külön oktatásban részesüljenek. A nemek elválasztásának elve a törvény szerint érvényesítendő a tananyag kiválasztásában, felosztásában, a tanítás egész menetében és a szabadon választható, a nőnevelés kívánalmainak megfelelő tárgyak bevezetésében (háztartástan). Az alsó tagozat (Grundschule) tanterve nem tiltja a koedukációt, noha a gyakorlat a nemek különválasztásának elvét követeli. Bécs is csak kísérletképpen tart fenn koedukációs alsó tagozatot. A fiú és leány I-IV. osztályú elemi iskolák azonban ugyanazon tanterv szerint működnek, eltérés közöttük csak a kézimunkát illetőleg van.

c) A felső tagozat szervezetileg teljesen önálló, az alsó tagozattal csak olyan viszonyban van, mint a középiskola, t. i. az alsó tagozatnak sikeres elvégzése jogosít a felső tagozatba való felvételre. Külön igazgatója van, aki cím tekintetében is különbözik az alsó tagozat igazgatójától. Az utóbbi oberlehrer, schulleiter, a felső tagozaté direktor. A törvény csak kivételesen és csak akkor engedi meg, hogy a két tagozat közös igazgatás alatt álljon, ha egyazon épületben van elhelyezve. A közös igazgató azonban csak a felső tagozat igazgatója lehet.

d) A felső tagozat középiskolai jellegű bizonyítványt ad, amelyben a növendék tanulmányi előmenetelét érdemjeggyel tüntetik fel, az alsó tagozat nem osztályoz, a tanulmányi előmenetelt érdemjegyekben feltüntető bizonyítvány helyett tanuló-leírást (jellemzőlap) ad, amely főképpen a gyermek egyéniségéről, hajlamairól és képességéről ad számot.

e) A felső tagozat éppoly kötelező iskola a 10—14 éves életkorban lévő gyermekekre, mint az alsó tagozat, ha a gyermek az utóbbi iskola befejezése után a középiskolában nem folytatja tanulmányait.

f) A törvény az új iskolatípus (lényegében az!) művelési céljának megállapításánál egyaránt keresi a kapcsolatot az alsó tagozathoz (a tulajdonképeni népiskolához) és a középiskolához, hangsúlyozván, hogy a felső tagozat feladata, hogy egyrészt befejezett tanulmányi anyagával befejezett műveltséget nyújtson és a növendéket a gyakorlati életre vagy tanulmányainak szakiskolában való folytatására előkészítse, másrészt tehetségesebb növendékei számára a középiskolába való átlépést lehetővé tegye. E kettős tanulmányi céljának megfelelően a felső tagozat minden osztályában kettős szakaszú. Az első terjedelmesebb tanulmányi anyagával és a második osztálytól kezdve nem kötelező idegennyelvi (latin, francia vagy angol) oktatásával középiskolai jellegű, a második pedig a gyakorlati élet követelményeit tartja szem előtt: tanulmányi anyaga kisebb, idegen nyelvet nem tanít, így inkább népiskolai jellegű.

A tanulóknak osztályszakaszokba való beosztása az alsó tagozat elvégzését tanúsító bizonyítványjellegű tanulóleírás alapján történik. Ha a beosztással a szülő nincs megelégedve, a gyermek a második osztályban a II. szakaszból áthelyezhető az I. szakaszba, ha egy, e célból előírt vizsgálatot sikeres eredménnyel letesz. Viszont azok a tanulók, akik az I. osztályszakasz követelményeinek nem tudnak eleget tenni, bármelyik évben visszahelyezhetők a második szakaszba.

Amely helységben a csekély népesség miatt a két szakaszos felső tagozat nem állítható fel, ott a tagolatlan osztály az I. osztályszakasz tanterve szerint halad és gondoskodni kell arról is, hogy a tehetségesebb és jobb előmenetelű tanulók valamelyik idegen nyelvre is oktatást nyerjenek, viszont a gyengébbek számára, akik az első szakasz tantervét nem bírják meg, az egyes tárgyakból — a szükség szerint — csoportok szervezendők, amelyek a II. szakasz tanterve szerint haladnak.

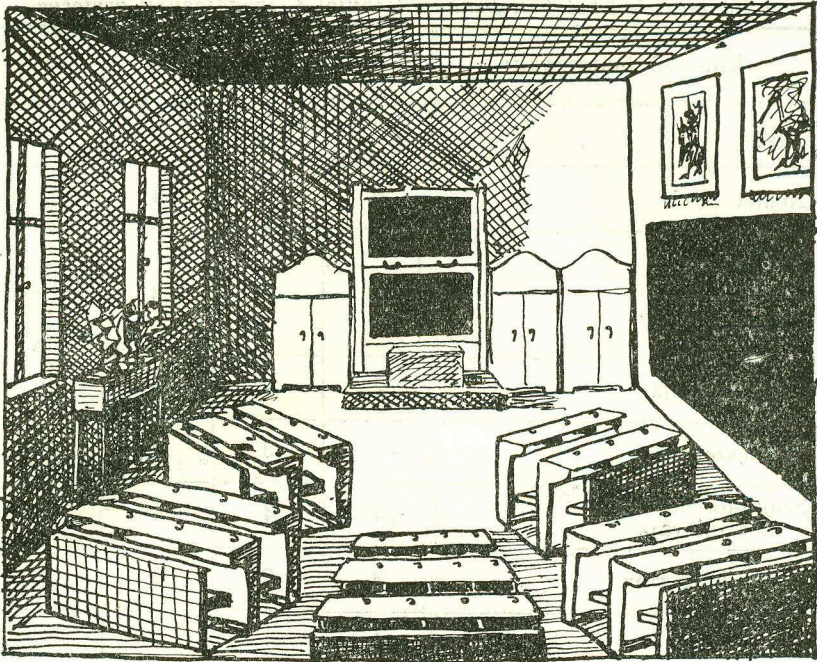
A felső tagozat izolálódásának elkerülése céljából a törvény közelebbi kapcsolatot létesít a felső tagozat és a középiskola között, megengedvén, hogy azon növendékek, akik a felső tagozat bármelyik osztályát legalább jó (2) tanulmányi eredménnyel elvégezték és az idegen nyelvi oktatásban is sikeresen vettek részt, különbözeti vizsgálat nélkül átléphetnek a középiskola magasabb osztályába.

g) A felső tagozatban csak olyan tanítók alkalmazhatók, akik e tagozatban való tanításra jogosító vizsgálatot letették. E vizsgálatra jelentkezhetnek okleveles népiskolai tanítók és azok, akik az egyetem bölcsészeti fakultásán végbizonyítványt szereztek.

A felső tagozat kettős, I. és II. szakaszra való tagolásával tulajdonképpen két iskolatípust szervezett a törvény, egyik népiskolai, másik középiskolai jellegű, amelyeknek egységét csak a vezetés, az épület és felszerelés azonossága képviseli.

A laza kapcsolatok erősítése, az összetartozandóság tudatának növelése céljából a két szakasz tanulói egyes tantárgyakból (zene, testgyakorlat, kézimunka) közös oktatásban részesülnek, továbbá, ha lehetséges, minden, de legalább a legtöbb tárgyat egy-egy osztály mindkét szakaszában ugyanazon tanító tanítja. Az iskolai élet kiemelkedő mozzanatai: a játékorák, kirándulások, iskolai ünnepélyek e cél szolgálatára is felhasználandók.

Még nagyobb a különbség az alsó és felső tagozat között. A törvény és a tanterv hangsúlyozza ugyan, hogy az alsó tagozat (Grundschule) és a felső tagozat (Hauptschule) szervezetileg egységet alkotnak. Az egység azonban csak azon közös vonásban nyilvánul, hogy mindkettő kötelező iskola. Azon körülmény azonban, hogy a felső tagozat a szakrendszer szerint rendezkedik be, az alsó tagozatban pedig a legteljesebb személyi koncentráció elve érvényesül — az alsó tagozat tanulóit négy éven át fölmenő rendszer szerint egy és ugyanazon tanító tanítja — szinte áthidalhatatlan szakadék az osztrák elemi népiskola egységesnek tervelt szerkezetében.

Bécsi elemi iskola tanterme.

A lényegbevágó különbségek enyhítését célozza a felső tagozat oktatásának az alsó tagozatával azonos didaktikai alapvetése. A tanterv szerint ugyanis a két tagozat szervezeti egysége tantervük oktatási alapelveiben is kifejezésre jut.

Az alapelvek azonban, mint a gyermeki lélekhez való alkalmazkodás, az öntevékenység (munkaiskola) és a tantárgyak kölcsönös vonatkoztatása olyan általános didaktikai alapelvek, amelyek éppen úgy alkalmazhatók és alkalmazandók a középiskolában és a különböző szakiskolákban, mint az elemi iskolában, így a szervezeti egység biztosítása szempontjából nem sokat jelentenek.

A különbségek enyhítésére sokkal célravezetőbb a tantervnek azon rendelkezése, hogy a felsőbb tagozatban nagy súly helyezendő a személyi koncentrációra: egy tanító egy osztályban minél több tárgyat tanítson. Előírja továbbá a tantervek kölcsönös tanulmányozását, a kölcsönös hospitálásokat és azok megbeszélését és az alsó tagozat IV. osztálya és a felső tagozat I. osztálya tanítóinak közös tanácskozásait.

Ilyen bölcs intézkedések, ilyen tanácskozások és hospitálások azonban éppoly gyümölcsözőek, éppoly nagy jelentőségűek volnának az elemi és középiskolára való vonatkozásban is. Az elemi és középiskolai tanulmányi rendszer közelebbhozása, metodikai átmenet megteremtése, a két iskolaszervezet ellentéteinek enyhítése szintén parancsoló követelmény.

A fiú felső tagozat (Knabenhauptschule) I. szakaszának óraterve.

Kötelező tantárgyak:	I.	II.	III.	IV.
Vallás	2	2	2	2
Német nyelv	6	5	4	4
Történelem	3	3	3	2
Földrajz				2
Természettudomány	2	2	2	2
Természetrajz	—	3	3	2
Számítástudomány, mérés és mérési rajz	4	4	6	6
Szabadkézi rajz	3	2	2	2
Írás	1	—	—	—
Kézimunka	2	2	2	2
Ének	2	1	1	1
Testgyakorlat	3	3	3	3
	28	27	28	28
Nem kötelező tantárgyak:				
Idegen nyelv	—	5	4	4
Hegedű	2	2	2	2
Zongora	2	2	2	2
Gyorsírás	—	—	2	1
Gépirás	—	—	—	1

Megjegyzés. Egyfolytában tartó délelőtti tanítás mellett 5 óránál több nem osztható be, így délután is van tanítás.

A fiú felső tagozat (Knabenhauptschule) II. szakaszának óraterve.

Kötelező tantárgyak:	I.	II.	III.	IV.
Vallás	2	2	2	2
Német nyelv	6	6	5	5
Történelem	3	3	3	2
Földrajz				2
Természetrajz	2	2	2	2
Természettan	—	2	3	2
Számítan, mértan és mértani rajz	4	4	6	6
Szabadkézi rajz	3	3	3	3
Írás	1	1	—	—
Kézimunka	2	2	2	2
Ének	2	1	1	1
Testgyakorlat	3	3	3	3
	28	29	30	30
Nem kötelező tantárgyak:				
Hegedű	2	2	2	2
Zongora	2	2	2	2
Gyorsírás	—	—	2	1
Gépirás	—	—	—	1

A leány felső tagozat (Mädchenhauptschule) I. szakaszának óraterve.

Kötelező tantárgyak:	I.	II.	III.	IV.
Vallás	2	2	2	2
Német nyelv	6	5	4	4
Történelem	3	3	3	2
Földrajz				2
Természetrajz	2	2	2	3
Természettan	—	2	3	2
Számítan, mértan és mértani rajz	4	4	5	4
Szabadkézi rajz	2	2	2	2
Írás	1	—	—	—
Kézimunka	3	3	4	4
Ének	2	1	1	1
Testgyakorlat	3	3	2	2
	28	27	28	28
Nem kötelező tantárgyak:				
Idegen nyelv	—	5	4	4
Háztartástan	—	—	—	4
Hegedű	2	2	2	2
Zongora	2	2	2	2
Gyorsírás	—	—	2	1
Gépirás	—	—	—	1

Megjegyzés. Egyfolytában tartó délelőtti tanítás mellett 5 óránál több nem osztható be, így délután is van tanítás.

A leány felső tagozat (Mädchenhauptschule) II. szakaszának óraterve.

Kötelező tantárgyak	I.	II.	III.	IV.
Vallás	2	2	2	2
Német nyelv	6	6	5	5
Történelem	3	3	3	2
Földrajz				2
Természetrajz	2	3	2	2
Természettan	—		3	2
Számítan, mértan és mértani rajz	4	4	4	4
Szabadjézi rajz	2	2	3	3
Írás	1	1	—	—
Kézimunka	3	4	4	4
Ének	2	1	1	1
Testgyakorlat	3	3	2	2
	28	29	29	29
Nem kötelező tantárgyak:				
Háztartástan	—	—	—	4
Hegedű	2	2	2	2
Zongora	2	2	2	2
Gyorsírás	—	—	2	1
Gépirás	—	—	—	1

Dr. Papp Ferenc.

A gyermek gondolkodásának és világfelfogásának fejlődése.

— Ötödik, befejező közlemény. —

Piaget sok gyermeket vizsgált meg kérdezéssel. Befejezésül közlöm egy élénk gondolkodású, állandóan figyelt leánygyermeknek három éves kortól tíz éves korig fölvetett kérdéseit azokról a tárgyakról, amikről Piaget alaposan kikérdezte a gyermekeket. A megfigyelők különösen gondosan jegyezték föl azokat a kérdéseket, melyek jellemzően világítottak be a leányka gondolkodásába és világfelfogásába. Bár nem sorolok fel minden kérdést és magyarázatot, mindazonáltal csak keveset hagyok el, hogy pontos, részletes és hű képet adjak a hamisítatlan gyermeki gondolkozásról. Láthatjuk belőle, hogy mely korban, milyen időközökben és milyen mélyen foglalkoztatták spontán módon a gyermeket a szóban forgó kérdések. A spontán kérdésekhez csatolom azokat a feleleteit is, melyeket Piaget kérdéseire adott.

Valószínű, hogy hasonló spontán kérdések merülnek fel más gyermekben is, — a további megfigyelések vannak hivatva ezt eldönteni — s azért a közölt példák, noha csak egy gyermek életéből vannak merítve, jellemzőek lehetnek általában a 3—10 éves gyermek gondolkodására és felfogására.

Törvényszerűségek, egyéni különbségek és típusok megállapítása végett szükséges, hogy sok személyt vizsgáljunk meg, azonban nagyobb sikerrel foghatunk tömegek tanulmányozásához és kevésbbé vagyunk kitéve a tévedésnek, ha előbb egyet vagy egyeket alaposan megismertünk és így a valóság és a lehetőség iránt az érzékünk kifejlődött, mint mikor egy egyén beható ismerete nélkül, sántító teóriáktól irányítva egyszerre sokak megvizsgálására vetjük magunkat.

3; 1 (26).* Előzmény nélkül kérdezte: *Beszélnék a csillagok?* — Nem.

3; 2 (3). Kutyák ugattak ránk egy kertből, amint a kerítés mellett elhaladtunk. *Miért ugattak?* — Mert csacsik. — *Azt hitték, hogy megfogjuk? Kis csacsik? Ugye úgy nevetnek!* — Nem nevetnek, ugatnak. — *Úgy beszélnek (hogy ugatnak)?* — Igen. — *Ha én kutya lennék, akkor én is úgy beszélnék?* — Igen. — *Én nem vagyok kutya.* — Nem.

3; 2 (11). Előzmény nélkül: *Mért nincs árnyék?* — Mert már nem süt a nap és még nem világít a hold. — *Ha süt a pék, akkor van árnyék?*

3; 2 (17). Hallotta beszéd közben: ... halálának évfordulója. *Halál? Ki az a halál?* Nem kapott feleletet s nem kérdezett tovább.

3; 4 (3). Másodszor kapott életében narancsot, de vörösbélűt s nem sárgát, mint először. *Mért tett bele lekvárt Böske (aki hozta)?* Így magyarázta a vörös színt.

3; 4 (24). A „szenet“ szót hallotta. *Mi az: esze?* — Ami a fejedben van. — Gallérját nyakába fújta a szél. *Ne lobogj te csunya (gallér)! Maradj itt!* (A vállon). Délben látta a fehér holdsarlót. *Ni hold! Sötét lesz?* — Majd ha fényes lesz a hold.

3; 5. Egyik utcából kijöve, hirtelen szembekerültünk a fényes hold-

* A pontosvessző előtt levő szám a betöltött évet, az utána levő szám a betöltött hónapot, a zárójelbe tett szám pedig a betöltött napot jelenti. A dőlt betűk a gyermek szavai. A zárójelbe tett szavak a gyermek szavainak kiegészítését vagy magyarázását szolgálják.

dal. *Ni, a nap!* — Sötétben is van nap? — *Hold?* Ez is elvezet (bennünket, mint a betlehem-i csillag a pásztorokat)?

3; 7 (20). *Ez a buta leves!* — Mért buta? — *Mert nem tudja, hogy a szájamba kell menni.*

3; 7 (22). Hangyák csípték meg. *A hangya kicsi, nem is élő!* (Nem lehetett megállapítani, hogyan érti a „nem is élő“ kifejezést).

3; 7 (29). Mikor reggel felébredve hallotta, hogy esik az eső: *Az a csunya eső, mindig ide jön a világra!*

3; 10 (25). *A szivárvány vízből van.* — Ott (az égben) sok víz van? — Igen a felhőkben. És belőlük esik az eső. — *Miért esik mindig? Teli van (a felhő, mint vízzel a pohár)? És mikor nincs víz? Akkor nem esik?*

3; 10 (24). *Álmodtam az óvodáról.* — Mit? — *Azt, hogy kint játszottunk az udvaron.* — Mit? — *Azt, hogy: „Megy a vonat, megy a vonat“.* (Ezt játszották a multkor, mikor óvodában volt.)

3; 11 (5). Élvezte az esőt és a szelet. *Milyen jó, hogy játszik a szél!*

3; 11 (7). Bogyót vett le a bokorról. *Ugye ez már nem nő meg, hogy leszedtük?*

3; 11 (15). Nem fér a fejébe, hogyan láthatja meg az angyal a gyermekek rosszalkodását, mikor olyan messze van az égben.

3; 11 (20). Egy kutya ugatva szaladt utána, mire apjához menekült. *Ugye csúnya kutya?* Később egy kis kutya ment el mellettük. *Ugye tudja az a kis kutya, hogy nem szabad megugatni a kis gyereket? Ugye csak a kis kutyák tudják? Ugye milyen aranyos volt?*

3; 11 (21). *Játékból mondom, hogy bent a szobában tél van.*

4; 0 (2). Séta közben egyik, nála két évvel idősebb fiú barátja az égre nézve azt mondta: *Eső lesz.* — *Nem lesz, míg Valika* (unokatestvére kit várt) *meg nem érkezik.* Aztán a fiú is azt mondta: *Nem lesz. É.* (gyöngéden): *Ugye az a jó Isten!* (Jó, mert nem küld addig esőt, míg Valika meg nem érkezik). *Ott van sok víz és hó az égben.* Fiú: *Hó nincs, mert akkor befagyna az ég. Akkor honnan jó a hó? Fiú: Vízvezetékből.* Egy perccel később kérdeztem É.-től: *Hát honnan jön a hó?* — *Égből.* De Miki (a fiú) azt mondja, hogy akkor befagyna az ég! — *Egy vízvezetékből, ilyen nagyból!* — s a nagyságot jelezve kezét magasra tartotta. Tehát pillanatnyilag elfogadta fiú pajtása képtelen magyarázatát.

4; 0 (4). A kályhában az égő szén sajátos zajjal összeomlott. *Mi az?* — Csak a szén. — *Hogy beszél a szén?* — *Beszél?* — *Sehogy se (beszél)? Ahogy előbb beszélt.*

4; 0 (10). Az utcán villanylámpa alatt látta a számból kijövő párás lehetet. *Miért eresztel ki olyan ködös levegőt a szádból?* — Te nem? — *En is.* — *Az a lehellet.*

4; 1 (20). *Tudod, mit álmodtam? Egyszer templomba voltunk és ott játszottunk.* — Mikor? — *Éjszaka. Igazi éjszaka.* — Most reggel, mikor fölkeltünk? — *Reggel nincs éjszaka!* — Mikor aludtunk? — *Igen. Akkor álmod minden ember!* — Vacsorázott. *Építették a mennyországot.* — Miből? — *Téglából...* (s mosolygott, jelezve vele, hogy nem komoly a dolog). *Felhőből? Igen?* — *Igen.* (Komolyan).

4; 1 (23). Karácsonyeste előtt. *Jézuska miért nem mutatja magát?* — *Angyalokkal küldi a karácsonyfákat.* — *Most még égben vannak?* — *Igen.* Nézd, milyen csillagos az ég! — *Ki csinálja a csillagokat?* — *Az Isten.*

4; 1 (24). Előzmény nélkül. *Hol van az embernek az esze?* Mindjárt láttam, hogy valakitől hallotta. *Ki mondta? Oszti (egy fiú), mikor itt volt (több héttel ezelőtt).*

4; 1 (29). *Rám vigyázott az őrangyalka és mégis rosszat álmodtam.* — *Zs. (nála 3 évvel idősebb lány): Talán rossz voltál?* — *Nem voltam,*

(mert) *aludtam. Csokoládé kis lányt is álmодtam. Bőrből volt a feje. — Most éjszaka? — Igen. Szemét lehunyva lehajtotta fejét az asztalon fekvő karjára, majd fölneézett s: Tudod mit álmодtam? Szűz Máriát. Most krokodilt vagy oroszlánt. Most lovat láttam. Most meg láttam egy fejet és egy szárnyat. Angyalka volt. S mindannyiszor szemét lehunyva karjára hajtotta fejét s pár pillanat múlva fölneézett s mondta, hogy mit „álmодott“. Gyíkot is álmодtam, ugye csúnya? — Előzmény nélkül: Anyuka, honnan terem a kis lány? — Az Isten teremti. — Hogy? — Azt mondja legyen és lesz. — Miért mondja, hogy legyen? — Hogy legyen kislánya apukának és anyukának.*

4; 1 (30). Előzmény nélkül: *Miből terem a nyár?*

4; 2 (9). *Jaj, de kék az ég! (Este). Mért kék az ég? — Este kék, éjszaka fekete. — Máskor: Hol van az embernek az esze?*

4; 2 (12). *Mért van itt angyal (egy képen)? — Nézi, hogy nőnek-e a virágok? — Angyal teremti a virágokat?*

4; 2 (13). Anyja mondta, hogy mikor születtek É. ismerősei. Mikor végig mentek az ismerősökön, É. kis elgondolkozás után: *Hogyan születnek a kis lányok? — Isten küldi őket. — Be a lakásba? — Igen.*

4; 2 (15). Náthás volt. *Hogy megy be a nátha (az orrba)? — Bent terem. — Hogy(an) terem bent?*

4; 2 (17). Mikulás nevű babája volt nála, mikor jött Miklós nevű játszótársa. *Ugye egyforma nevük van ennek a Mikulásnak (babájának) meg annak (Miklós nevű játszótársának). Ugy hívják ezt: Miklós József. Ugye milyen jó nevet adtam neki? (Mikulás babájának). Ép úgy nevezem, én úgy nevezem aranyos élő Mikukámat. Ugy nevezem igazi Miklóst, akivel szoktam játszani. Annyi Miklósom van nekem!*

4; 2 (18). *Honnan jön a víz a vízvezetékbe?*

4; 2 (27). Szerecsen babájából vékony hangon „mamma“ hallatszik. *Honnan szól a szerecsen baba? Ha tudna kicsit járni (a baba)? — Akkor? — Eleven lenne. — Mi az eleven? — Aki tud járni, szaladni. — A diván eleven? — Nem. — Ezek a bethlehemesek (a képen)? — Elevenek, mert mennek. — Nem elevenek. Csak azok elevenek, akik lélegzenek és dobog a szívük.*

4; 5 (4). Pillangót nézett képen. *A pillangó ugye, kisebb életbe(n), mint ez? — Igen. Az Adria képét mutattam neki s mondtam, hogy ő még nem volt, mikor ott jártam. Egyszer csak jött a játszótársa s ezekkel a szavakkal mutatta neki a képet: A. akkor volt itt, mikor még nem születtem, mikor még te se születél, mikor semmi kis lányok nem voltak, csak nénik... meg Jézuska.*

4; 5 (15). Egy tiszt jött velük szembe. *Mikor te katona voltál, én hol voltam? — Még nem voltál. — M. (játszótársa) se? — Nem. — I. (ismerőse) se? — Nem. — Anyuka se? — De. — Minden apuka volt, minden anyuka volt és minden nagymama volt? — Igen. — Semmi kis gyerek volt?*

4; 5 (28). Esett az eső és kérdeztem tőle: *Miből esik az eső? — Vízből. — De honnan? — Mennyországból. — De miből? — Csapból. — Miből szokott? — Hóból. — Hóból? — Vízből. — Mi az égen az a sötét? — Felhőből? Hőfelhőből (esik az eső)? — Esőfelhőből. A hó esik hőfelhőből.*

4; 5 (29). Mondta, hogy nyáron felmennek a Gugger-hegyre s hozzátette: *Gugger-hegyet nem döntik szét, ugye?*

4; 6. Ha valamit tudomásunkra akar hozni, sokszor nem ügyel arra, hogy milyen formában és milyen szavakkal mondja. A fontos az, hogy valahogyan megérttesse magát. Szabad folyást enged közlési vágyának és nem ijed meg semmiféle nyelvi nehézségtől. Innen magyarázható sok furcsa mondása és magyarázata.

4; 6 (12). A „világ” szó neki a világosságot és az ő horizontjától bezárt földet és eget jelenti.

4; 6 (14). Fekete napernyő alól nézte a napot. *Ugye zöldes a nap... sárga? Ugye a nap is és a hold is sárga? Ugye a nap a hold mellett alszik?*

4; 6 (16). *Virágot szednek a kacsák a mezőn? — Nem. — Mért vannak a kacsák a mezőn, ha nem szednek virágot? — Szélről volt szó. Mért szelez az Istenke? Az ő virágainak is jó a szél (azért)? Így csinál (az Isten, hogy szél legyen? S két karjával csapkodott a levegőben). Ebből (a hadonászó karmozdulatból) jön a szél? — Nem. — Akkor miből?*

4; 6 (28). Nézd, hogy megpirosította a nap a felhőt, megfestette sugarával. (Lenyugváskor). *A nap az fest? — Nem, csak sugarával pirossá teszi a felhőt. — Olyan hosszú sugara van?*

4; 7 (25). *Ugye gömbölyű ez a világ? — Melyik? — Ez az egész világ — mondta s karjával fölfelé kanyarított.*

4; 8 (1). *Ez rozs? — Zab. — Ez mi (a fa kérgén)? — Zuzmó. Pár pillanat múlva: Te mért tudsz mindent? (Feltűnik neki, hogy több neki ismeretlen dolognak megmondtam a nevét). — Mert nagy vagyok és sokat tanultam.*

4; 8 (5). *Ugye gömbölyű ez a világ?*

4; 8 (9). Előzmény nélkül: *Ugye ez az egész gömbölyű világ egy? Melyik? — Körben mutatott az égbolttal párhuzamosan: Egész világ egy, ugye? — Egy.*

4; 8 (17). A nagyobb tudást magasabb termethez köti. — *Azér(t) olyan köpér ez az alma, mert levegőt fúttak bele és almabélt tettek bele és azér(t) olyan nagy.*

4; 8 (19). *Hogy ég (hogyan tud világítani) a (villany) lámpa? Honnan jön a tűz? — Ebből a két drótból, mely szénből van. — És az üveg-ből? — Igen.*

4; 8 (24). *Érdekes, itt csuszik (egy csiga) a falon. Nem esik le? — Látod! Mért nem esik le? — Mert csúszik. — És ha te csúsznál, nem esnél le? — De. — Hát akkor miért nem esik le? — Mert nincs lába.*

4; 8 (25). Nyújtózkodott s ez eszébe juttatta, hogy a macska is szokott nyújtózkodni. *Ugye a cica is nyújtózkodik? — Igen. — A kutya is nyújtózkodik ugye? — Igen. — A Luxi (kutya) is ugye? — Igen. — A Mandi (kutya) is ugye? — Igen. — A Floki (kutya) is ugye? — (A három kutya nagynénje kutyái). Igen. — Minden állat nyújtózkodni szokott ugye? — Kis szünetet tartott s azután: A majom is nyújtózkodik.*

4; 9 (1). *Be szokott lenni csukva az ajtó éjszaka? — Igen. — Miért? Hogy ne jöhessen be senki sem. — Éjszaka nem jár senki sem! — Azt hiszi mindenki és minden pihen és alszik, mint ő.*

4; 9 (10). *Mért van a holdnak szeme? — Hol? — Ott van a szeme, ott az orra (mutatta). Ő is jön velünk. — Látod, hogy megy? — Igen. — A csillag angyalka szeme? A hold a Istenke szeme?*

4; 9 (16). Egy nagy hajó belsejét ábrázoló képre: *Minden hajó, az egész világ hajó!*

4; 9 (20). *Mért világít (a szentjános bogár)? Hogy megy rá a világosság?*

4; 9 (24). *Mért ugatott (meg bennünket a házbeli kutya)? Mert csa-csi ugye? Ugye csacsi az, akinek nincs esze?*

4; 9 (26). *Ugye a nyuszik hamarabb nőnek, mint a kis lányok?*

4; 9 (27). Valami vízi virágot látott, melynek nevét a következőképen állapította meg: *Micsoda virág van vízben? Vízirózsa? — Igen.*

— *A vízi rózsza nyáron virágzik?* — Igen. — *Akkor az ott (amit láttam) vízi rózsza volt.*

Vonaton robogtunk. Gondolkozásának kipuhatolása végett a következő kérdést intéztem hozzá: *Hogyan lehet az, hogy a kukorica szalad ott kint, mikor nincs lába? Ha vonaton ülünk, akkor úgy látszik. Ugye?* Ki mondta neked? — *Senki. Úgy látom.*

4; 9 (30). *Ugye milyen helyes a Gabika?* — Szép kis lány! — *Még nem lehet tudni, hogy kis lány!* — Miért? — *Mert még kis baba.*

A vízvezetékbe honnan jő a cső? — Egy másik csőből. — *És honnan jön a másik cső?* — Ahol sok víz van, a forrásból. — *Mikor nincs víz a vízvezetékben?*

4; 10. Miért nyomod ki szegény szilva magját! Nem sajnálod? — *Szilva nem olyan mint az ember!* — Hát annak nem fáj? — *Nem.*

4; 10 (2). *Hogy van az, hogy az Istenke olyan sok, sok karácsonyfát tud vinni?*

4; 10 (8). *Ki csinálja a paprikát? Melyik állat?*

4; 10 (9). *Ugye télen, mikor este van, nincs csillag a égen?* — De. — *Hogyan tűnhetik a csillag az égre?* — Hallotta, hogy a szomszédéknak kis babájuk született a kórházban. *Kórházba is visz a gólya gyereket?* — Igen. — *Télen is hoz a gólya kis babát?* — Igen. — *De a gólya télen dél-vidékre megy, a fecske meg a gólya!*

4; 10 (16). *Ugye az én hasamban van vér? Ugye a torokcsont fehér? A nyál azért fehér, mert mikor följön a hasamból, a torokcsont megfehériti.*

4; 10 (22). *Ugye a hegyek megett is világít a nap?* — Ha leszáll. — *Van szárnya?* — Nem szárnnyal, hanem mint a golyó lefelé gurul. — *Angyalkának van nagy feje és az száll a hegyek mögé?* — Mi a nap? — *Angyalka. És a szeme meg csillag. Istenkének az esthajnali csillag, meg az északsarki csillag (a szeme). Istenkének a feje a hold.* — Hát akkor külön van az Isten feje meg a szeme? — *Igen* — mondta nevetve. Inkább játszott, mint komolyan kérdezett.

5; 0 (17). Előzmény nélkül. *Van pokol a világon?* (Egyik játszótársától hallotta a multkoriban, hogy van). *Ott vannak az ördögök. Feketék az ördögök?*

5; 0 (28). Ne csinálj olyan sokszor kézenállást, mert a fejedbe megy a vér. *Fejembe van vér!* (Nem kell odamennie). — Honnan tudod? Kicsit gondolkozva: *Mert fülünk olyan vörös szokott lenni.*

5; 1 (25). Egy mondóka után, melyben az van, hogy valaki elmegy a világ végére: *Ugye az nincs sehol; a világ vége. Mindenütt csak a világ van. Ugye?*

5; 2 (6). *A holdnak mért nincs sugara?*

5; 2 (12). Két kis szomszéd testvér gyerek egyforma ruhában jár. Egy vagy két év korkülönbség van köztük. *Melyik lesz fiú?* Anyja: Menyhért. Apja: Lilla. — *Az lány!* (mondta mosolyogva). — Apja: De fiú lesz! — *Ugye, anyuka, nem lesz?* — Tehát nem volt bizonyos benne. Könnyen el lehetne hitetni vele, hogy fiú lesz. Ebben a korban még igen hiszékeny a gyermek. Tudása, — főképen a nem mindennap ismétlődő s közvetlen tapasztalásból eredő — igen ingatag.

5; 3. Látta, amint a hold előtt sötét fellegek vonulnak el. *Hogy megy a hold?* — A felhő megy el előtte és alatta. — *Hold alatt a felhő van?* — Igen. — *Mért megy a felhő?* — Fujja a szél.

5; 5 (9). *A, szedtünk élő ibolyát is!* (A tányér vízben levő ibolya szálak közül némelyik mozgott). *É! Ugy mozog!*

5; 6 (25). *Ez a jobb kezem?* — Igen. — *Ez meg a bal?* — Az. — *Mindig az?* — Mindig. — Megfogta a vele szemben levő anyja jobb ke-

zét: *Neked ez a jobb!* (Ahol neki a bal). Ha így fordulok, ahogy te vagy, akkor nekem is ez a jobb.

5; 7 (5). Nézte a holdat és saját arcán mutatta: *Ni itt van a szemöldöke a holdnak és itt van az orra és a szája. A hold miből van?* — Földből, sziklából. — *Nem lehet azt (a holdat) megfogni?* — Hogyan? — *Ha lejön éjszaka a mezőre.* (Tehát mikor a horizontot érinteni látszik). — *Mért olyan fényes?* — A nap megvilágítja. — *Hát mit gondolsz, hogyan jön le a hold a mezőre?* — *Éjszaka, mikor lejönnek a felhők is ... Felhőszakadás van?* — Igen, mikor a felhőből egyszerre sok eső zuhan és nagy zápor van. — *Mikor az emberek ébren vannak?* (kérdezte csodálkozva). — Akkor is. — *Hogyan jönnek le a felhők?* — *Lejönnek, leszállnak ...* Látod, milyen szép fényes a hold? — *Igen. A sziklák (a holdban olyan fényesek)?* — Igen. — *Ki tud oda felmászni olyan magasra?* — Senki. — *És a világos (világító) lámpák kint az utcán, azok is megvilágítják a holdat?* — Nem. — *Hol a hold? Belgiumban, Hollandiában?* (Ismerős gyermekek vannak a két országban. Hallja, hogy igen messze vannak tőlünk). — Ott is van. — *Mindenütt egy-egy hold?* — Mindenütt világít a hold. — *Ez a hold, amelyik itt van (látszik) hol van (honnán világít ide)?* — Nagyon messze. — A ház, mely felé közeledtünk, lassankint eltakarta előttünk a holdat. *Ni most lemegy a hold. Miért?* — Mert közelebb megyünk a házhoz s az lassanként eltakarja előlünk.

5; 8 (5). Mikor lefekvés után eloltották a villanyt. *Mindenütt sötét van?* — Igen. — *Pesten is?* — Ott is. — *Belgiumban is?* (Ahol egyik játszótársa van)? — *A Balatonon is?* (Ahol egy másik pajtása nyaral). *Wildonban is?* (Ahol tavaly nyáron volt). — Igen.

5; 8 (12). Él a csillag? — kérdeztem tőle. (Piaget 3. kötete volt nálam.) *Nem.* — A tűz? — *Az se.* — A patak? — *Az se.* — A szél? — *Nem.* — Hát mi él? — *Emberek, meg a bárány, meg a kecske, meg a ló, meg a disznó.* — A fű él? — *Nem.* Anyjához fordulva: *Ugye nem él (a fű)?* Tehát nem volt bizonyos. De könnyen rá lehetett volna vezetni, hogy él. A fa él? — *Igen.* — *Miért?* — *Mert mozog. Mert mozgatja a szél.* — A papír is mozog, hát él? — *A papiros se él, a fa se, a levél se. A virág él.* — A patakokat az emberek csinálják? — *Nem.* — Hát? — *Az a magas hegyről folyik le.* — Hogyan kerül a hegyre? — *Ott van víz.* — Pohárban? — *Nem. Ott vannak a sok havak és az megolvad és abból lesz a víz.* — Most nincs hó! — *De az messze, messze van Hollandiában és Belgiumban. Az Tatárországban van.* (Utóbbi Pósa egyik verséből ismerős neki). — Minden víz olvadt hóból jön? — *De ami a vízvezetékéből jön, az sehonnan se jön.* (Azaz nem hegyről, eredetét nem tudja). *Azt nem tudom, honnan jön.*

5; 8 (16). Mért folyik olyan gyorsan a Mura? (Tavaly két hónapon át látta). — *Mert folyó* (és nem tó). De miért folyik olyan gyorsan? — *Azt nem tudom.* — Egy gyerek azt kérdezte: mért nem folyik a folyó fölfelé? — *Nem lehet* (mondta, miután mosolygott a gyerek kérdésén). *Le(felé)folyik. Mert a hegy magas, meredek.*

5; 8 (19). Mért mikor villámlik, akkor dörög?... *Mondd el nekem a villámlást!* (A villám keletkezését).

5; 11 (1). Egyes csillagképeket mutattam neki az égen. *Mi van a föld alatt?* — Agyag, kő... — *És legutoljára mi van?* — Tűz. — *Miért?* — *Miből van a hold?* — Amiből a föld: földből, sziklából. — *Nagyobb (sziklák) mint az egész világ* (= a belátható terület)? *A csillag van olyan nagy, mint a hold?*

6; 2 (2). *Ugye az ég nincs sehol?* — Hogyan? — *Ugye nincs ég?* *Azt mondtad, hogy nem lehet elérni az eget.* — *Mért hívják* (a szarkát)

szarkának? *Mért nem a szarkát kenyérnek és a kenyeret szarkának?* — kérdezte mosolyogva.

6; 2 (4). *Melyik a legnagyobb szám?* Később is többször kérdezte.

6; 3 (3). Hallotta, hogy Nagy S. kicsi. *Mért hívják akkor Nagy S.-nak?*

6; 8 (20). *Ki csinálja a hegyet?* (Nem kapott feleletet). *Mért nem áll a föld?* — Ha megállna, talán leesnénk. — *Hova?* — A világűrbe. — *Mi az a világűr?* — Levegő. — *Az egy gödör!* (nem levegő). (Valamikor egy pajtásától hallotta).

6; 9 (2). *Mért olyan gyorsan megy* (a felhő)? — A szél erősen fujja.

6; 9 (12). *Mondd meg nekem, hol van a világűr?* — A levegőben. — *Mért nincs vége?* — Senki sem tudott még oda elérni. — *Mért? ...* — *Mért van olyan alacsonyan a nap?* — Mert nemsokára lenyugszik. — *Ugyanaz a nap jön fel holnap is? Hogy lehet az?*

6; 9 (20). *Hol a hold?* — Hol? — *Nem látni!* — *Mért?* — *Mert a felhők mögött van. Hogy lehet, hogy a holdat mindenünnen látni?*

6; 11 (13). *Ugye minden elmozdul helyéből, mert a világ forog?* — Semmisem, mert minden forog a földdel.

7; 0 (25). *Hogyan jön ki a tűzhányóból a tűz?*

7; 1 (27). Piaget 3. kötetének olvasása után: Egy bácsi azt kérdezte a gyerekektől, hogy mit csinál a nap és a hold, ha ők mennek. — *Süt.* (Furcsának tartotta a kérdést). — A gyerekek azt mondták, velük megy. (É. nevetett a gyerekek „csacsiságán”. Látszott azonban, hogy kicsit bizonytalan volt). Azt is kérdezte a bácsi tőlük: Honnan jön az éjszaka? — *Az nagyon nehéz! Hogy forog a föld* (mutatta) *és egyszer világosság esik rá* (a nap felől), *máskor meg sötét.* — Világosság esik rá? Hogyan? — *A nap megvilágítja.* (Nemrégiben hallotta a magyarázatot). — A gyerekek azt mondták, hogy fekete felhőkből. (Nevetett). *Franciák voltak azok* (a gyerekek)? — Igen. — *A franciák nem olyan csacsik!*

7; 1 (28). Azt kérdezték a gyerekektől: hogyan lett a nap? — *Azt nem tudom.* — Mégis mit gondolsz? — *Isten teremtette.* — Elképedve hallotta, hogy a gyermekek az emberek művének mondták: *Jesszus! Hány évesek voltak* (a gyerekek)? — Nyolc. — *És én, kis hét éves, tudom és ők nem!*

7; 2 (12). Több hónapi genfi tartózkodás után kérdeztem tőle: Hogyan lett a Genfi-tó? — *Hogy a hegyeiből kis erek jöttek és belejöttek* (a mélyedésbe), *éppen ott volt egy kis mélyedés, nagyobb, nagyobb* (lett), *el vitte a víz a töltést* (így lett nagyobb). *És mit mondtak a gyerekek* (akiktől a tó eredetét kérdezték)? Hogy az emberek csinálták. Nevetett. — Először kicsi volt a tó, s a víz mind nagyobbra mosta? — *Igen.* — Melyik volt előbb: Genf vagy a tó? — *Genf. Vagy* (mindjárt kijavította) *a tó. Mert az nagyon régen itt volt. Mert olyan nagy, nagy* (s ehhez sok idő kellett).

Mindennek van neve? — *Igen.* — Mi az: név? — *Azt igazán nem tudom* (meghatározni). Mért van a dolgoknak neve? — *Hogy ha mondják, megtudjuk, hogy mi az* (amiről szó van). — Honnan kapták a dolgok a nevüket? — *Az emberek elnevezték.* — Kicsit később: Mielőtt nem voltak emberek, nem volt a dolgoknak neve? — *Nem.* — Voltak felhők, mielőtt nevük nem volt? — *Voltak.* — Később: Azt mondtad, hogy az emberek adtak nevet a dolgoknak, hát azoknak a dolgoknak van nevük, miket az emberek sohasem láttak? — *Van. Nincs.* (Látszott, hogy nem egészen bizonyos, az utolsó feleletén megnyugodott, nem javította ki). Olyan dolognak, ami mélyen a földben van és soha senki sem látta van neve, mikor fölkerül a földre? — *Van. Gilisza.* — Nemesak giliszta van a földben. A gilisztát ismerik az emberek. De amit sohasem láttak s

egyszerre előkerül a föld mélyéből: annak van neve? — *Nincs.* — Sok mindent ásnak ki a föld mélyéből: vasat, követ s egyszer csak olyat ásnak ki, amit sohasse láttak. Van annak neve? — *Nincs.* — Hogyan lesz neve? — *Hogy az emberek elnevezik.* (Nem érdekelte a dolog, de igyekezett jól megfelelni).

Lehetne a Salève-nek más neve is? — *Igen.* — Mi? — *Nem tudom, mert franciának kellene lenni* (hogy tudjam, milyen nevet lehetne neki adni). — Mégis, mi lehetne? *Lehetne Genève, Genf, meg Salève.*

Egy gyerek azt mondta, hogy a dolgok neve a dolgokban van. Az asztal neve az asztalban. — Nevetett. *Hány éves volt* (az a gyerek)? — Nevetett azon a gyereken is, aki azt mondta, hogy a Salève neve a Salèveban van. Hát hol van? — *Nem tudom.* — (Foglalkozott és nem szívesen felelt). A te neved hol van? *Nem tudom.* — *Rajtam.* (Mondta, hogy lerázzon). Egy gyermek azt mondta, hogy a nap neve az ő fejében van. Nevetett, de bizonytalanságát is kifejezte. Azért nevetett, mert az előbbieken után nevetséges feleletet várt s aztán arra is gondolhatott pillanatnyilag, hogy a gyermek materialisan fogta fel a nevet a fejben. Kicsit később. Honnan tudod a Jura nevét? (Genfből jól látni a Jurát). — *Mert megmondták.* — És mikor mondod, honnan jön a neve? — *Nem tudom.* — Hát hol van a neve, hogy mondhatod? — *Az eszemben van.* (Egészen határozottan mondta, mintha egyszerre megvillant volna benne a valóság tudata). — Sári súgja neked egy olyan virágnak nevét, amelyet nem ismersz. Hol marad meg a virág neve, hogy később másnak is el tudod mondani? — *Az eszembe.* — Hát rosszul mondta az a fiú, hogy a nap neve a fejében van? — *Nem a fejében! A fejében igen, de bent az eszében* — s újjával a homlokára bökött, jelezve, hogy mélyen van s nem anyagi valami, hanem gondolati. — Látni lehetne a nevet, ha kinyitnák az ember fejét? — *Nem.* — Meg lehetne fogni? — *Nem.*

7; 2 (16). Mi lesz, ha ezt a követ beleejtem ebbe a pohár vízbe? — *Piszkos lesz a víz.* — Nem lesz, mert a követ szappannal megmostam. Itt marad a víz (mutattam a víz színét), ha a követ beleteszem? — *Nem. Fölmegy.* — Miért? — *Mert a kő bele megy.* — Azért megy föl a víz, mert a kő bele megy? *Mert több van benne, nemcsak víz, hanem kő is.*

7; 2 (21). Mikor reggel meglátta az égen a fehér holdat (franciául): *Nézzétek a holdat! Mért van fönn? Nappal is világít?* — Nem. — *A sötét utcában világít. Hogyan világítja meg (a nap)? Mekkora a hold?* — Nagyon nagy. — *Mért akkora? Nagyobb mint az ember?* (Kérdezte mosolyogva, mert tudta, hogy nagyobb). *Akkora, mint az egész világ?* (A belátható világ). — Még nagyobb. — *Hát a nap? Az még nagyobb, mert nagyobbak látszik* — felelt magának.

7; 2 (25). Mi az álom? — *Nem tudom. Jön mindenféle a szemembe* (mutatott szemhéjára). — Kivülről a szobából? — *Nem.* — A fejedből? — *Nem tudom.* — Mivel álmodsz? — *A szememmel.* — Hogyan kerül a szemedbe az álom? — *Az a szemből jön beljebb a szembe vagy kijebb* (s mutatta. Ez azt jelentette, hogy az álmokép nem hátul van, hanem a szem előtt). *Most bent van az álom a szemembe, (mert) most nappal van és kijön* (éjszaka). — Mikor jön ki? — *Éjszaka. Mert sötét van.* (Tehát az álomhoz sötétség, szembehunyás szükséges). — Meg lehet fogni az álmot? — Nevetett, hogy ilyen dolgot kérdezek. — *Elszáll az rögtön! Mikor (az ember) kinyitja a szemét, elszáll!* — Szárnya van, mint a madárnak? — *Nem tudom.* — És beleviszi valami az álmot a szembe? — *Nem.* — Tudsz álmodni, ha akarsz? — *Igen.* — Hogyan? — *Hogy gondolok először a nappal* (azaz, amit nappal láttam) *és az van a szemembe az a kép.* (A szeme behunyása alatt maga elé idézett képet is álomnak

veszi.) — *A mesében az van, hogy az Álomkirály hozza (az álmot). — Az hozza? — Nem tudom. — Hát hogyan lesz az álom? — Ilyet én nem tudok, ez százévesnek való (kérdés)!*

7; 2 (24). Este feltűnt neki, hogy anyja árnyéka kisebb lesz a függönyön, amint az ablaktól távolodik s a szoba közepén függő lámpához közeledik s nagyobbá válik, amint az ablakhoz közeledik. *Mért vagy olyan nagy (árnyékú) mikor oda mész (az ablakhoz)? — Miért? — Mert messzebb méssz. — Hát hogyan lesz az árnyék? — Itt van a lámpa és oda (a függönyre) rá van izélve (rávetődik az árnyék). — Hogyan? — Az ember (= árnyék) látszik. — Mi csinálja az árnyékot? — Hogy a világosság rá üt (rávetődik) a függönyre (ahol nincs árnyék). — Anyja a függöny elé állt s rávetette árnyékát. Most is a függönyre üt? — Ott, ahol állsz, ott nem. — Ott hova üt? — Sehova. Rád (anyjára) üt (a fény). — Anyja a lámpától a függöny felé ment: Most mért vagyok kisebb? — Azért, mert arrébb méssz. — Anyja a lámpa felé ment: És most mért vagyok nagyobb? — Nem tudom. A lámpa kicsi (s azért). — Az mindig olyan. — Tehát feltűnt neki a jelenség, de okát nem tudta megtalálni. Azzal nem törődött, hogy végül nem kapott magyarázatot.*

7; 2 (26). Előzmény nélkül: *Van-e ország messzebb, mint Amerika? Van-e ország, ahol más év van, mint nálunk? — Nincs. — Miért? — Földünk olyan, mint egy csillag. — Vannak emberek a föld (ön) kívül is? Kérdezte délelőtt és este ismét. Mi van a földön kívül? — Nagy üresség és benne csillagok, más földek, napok, melyek keringenek. — Jaj de szeretném látni!*

7; 3 (1). Mikor fölébredt (Genfben): *Azt álmodtam, hogy olyan szép volt a (könyves) polc. Megragadtam az alkalmat, hogy az álomról kérdezzem, mint Piaget. Honnan jön az álom? — Nem tudom. — Az orrodal álmodtál? — Nem. Szememmel. — A szemed álmodott vagy te? — Én. — Hol voltál, míg álmodtál? — Az ágyban. — És hol volt a polc? — Ott. (A polc helyére mutatott). — Hogyan álmodtad? — Hát sokat láttam (a polcot) és a szemembe tükröződött (vagyis a polc úgy jelent meg szemében, mint a tárgyak a tükörben). Így jött (mutatta a polc irányából a szeméig vive kezét) a szemembe. — Miután mondta, hogy álmában Budapesten járt francia kisasszonyával (ki sohasem volt Budapesten). Az álom igaz? kérdeztem. — Nem. — Hogyan lehet, hogy Mademoiselle Nina Bpsten volt veled? — Azt én nem tudom. — A polc lejött onnan és a szemedbe ment? — Nem. Hogy sokat láttam. Amit láttam, mindig álmodom. (Azaz arról álmodik az ember, amit sokat lát). — Álmodtál már olyat, amit sohasem láttál? Elgondolkozva: Nem. — Budapest bement a szemedbe? — Nem, csak a házunk. — A ház megindult és bement a szemedbe? — Nem. — Hát? — Nem tudom. Az nagyon nehéz. — Kicsit később: Ha valakinek szemébe nézel, mit látsz ott? — Engemet. — Hogyan? — Ott tükröződik. — A ház megy a szemedbe? — A képe a háznak. Jön a kép — folytatta tovább — benyomódik így (mutatja a szemembe és éjszaka kimegy (kivetődik). — Így bemeget a szempillám alá (vagyis éjszaka, mintegy a szemhéj belső oldalára vetve látja a képet). — Olyan ez a kép, mint a falon levő? — Nem. — Ne beszélj (ne kérdezz) annyit. — Tehát már terhére volt.*

Előzmény nélkül. *A napot mi világítja meg, hogy olyan fényes? — Semmi. Az egy nagy tüzes golyó. — Hogy? — Tüzes golyó. — Sziklák (vannak rajta)? A hold világítja meg? — Nem. — A holdon is vannak nagy hegyek, mint a Mont-Blanc? Mért? Hogy mennek rá az emberek? A Mont-Blanc is rajta van?*

7; 4 (9). Anyja szemben állt vele s kérdezte: Melyik a jobb kezem? — Gondolkozott kicsit, aztán helyesen mutatott anyja jobb kezére.

Honnan tudod, hogy a jobb? — *Ha úgy (szembe) fordulsz (velem), akkor ez (a jobb).* És anyja jobbát fogva, több irányban fordult vele, bizonyítva, hogy a kéz mindig jobb vagy bal, bár helyzete a másik emberhez viszonyítva változik.

7; 5 (2). A francia Riviérán (Cannesben) a tenger partján voltam vele és a következő kérdéssel próbáltam szuggerálni: *Úgy-e itt (a parton) a tenger magasabb, ott (a távolban) meg alacsonyabb. — Amott magasabb, itt meg alacsonyabb!* — Miért látszik a tenger ott messze inkább domborúnak, mint laposnak? — *Mert a föld gömbölyű.*

7; 6 (18). Számolt (franciául) és aztán kérdezett (franciául). *Melyik a legnagyobb szám?* — Mindig folytatódik? — *Miért? Miért nem végződik (a számsor) soha?*

7; 7 (16). Tegnap kérdezte, hogy melyik a legnagyobb szám s ma szintén. És hozzátette: *A zéró a legkisebb. És a legnagyobb (szám)?*

7; 9 (22). Fürdéskor: *Mért esik le a vízcsepp? A gáz mindig könnyebb, úgy-e, mint a levegő?* — A felhő keletkezése és a párolgás is foglalkoztatta. — *Mért kék az ég?* Csodálkozott, mikor hallotta, hogy azért, mert a levegő nagy tömegben kéknek látszik.

7; 10 (24). A csillagos ég alatt: *Nem esik le a csillag?* — Mit gondolsz? — *Nem.* — Miért? — Feleletét azonban nem lehetett megérteni. — *Mért nem látni nappal a csillagokat?* — *Lehetne menni a felhőkön?* — Mit gondolsz? — *Nem.* — Miért? — *Mi nehezebbek vagyunk, mint a felhő.* — Mi a felhő? — *Levegő.*

7; 11 (2). Mondta, hogy lát olyan dolgot (lelki szemével), ami nincs előtte. Egy ismerős dolog képe újult föl elevenen lelkében. *Látom itt,* — mondta — orra tövéhez mutatva. *Itt bent látom. Mért nem lehet azt látni (kint)?*

8; 1 (5). Az ebéd végén előzmény nélkül: *Mikor a világ nem volt, mi lehetett akkor?* — Mi lehetett? — *Levegő.* — És mikor az sem volt? — *Semmi.* — És nem gondolt tovább a dologra.

8; 2 (1). Nevetett, mikor hallotta: Egy lányka azt mondta, hogy a százunkkal gondolkozunk. Hát gondolkozunk, ha becsukjuk a szánkat? — kérdeztem. — *Igen.* — Hogyan? — *Igy körül (a fejét mutatta).* — Mivel gondolkozunk? — *Az eszünkkel.* — Hogyan? — *Nem tudom, hogy. Most Mademoiselle Rogetre gondolok (s csukva tartotta a száját): Mivel gondolsz rá?* — *Az eszemmel.* (Franciául mondta: avec le cerveau). Azután kérdezte, hogy hány éves volt a lányka s megjegyezte, hogy ő már négy, sőt hároméves korában tudta, hogy eszünkkel gondolkozunk. Úgy tűnt föl neki, mintha soha se gondolta volna, hogy a százunkkal gondolkozunk.

Piaget kérdéseit intéztem hozzá franciául s ő is franciául válaszolt. A nevek eredetére azt felelte: *Nem tudom* Ugyanezt adta arra a kérdésre, hogy a napnak mindig volt-e neve vagy csak később kapott nevet. — *Mért hívják a napot napnak?* Furcsának tartotta kérdésemet. *Mért mennek a felhők?* — *Mert a szél hajtja őket.* — *Mért van szél?* — *Mért az annak a jele, hogy rossz idő van.* — Honnan jön a szél? — *Északról.* — *Mért van szél?* — *Azt nem tudom. Ilyeneket nem tudok.*

8; 5 (28). *Azt álmodtam, hogy 10 éves voltam,* — mondta reggel. Az álmot meg lehet fogni? — *Nem.* — Hogyan lesz az álom? — *Nem tudom.* *Kép jön a szemünkbe.* — Honnan? — *Az eszünkből.* — *Mért még emlékszek arra (álomban, amit nappal láttam) és ha sokat gondolok arra, akkor persze lehet, hogy jön az eszembe. Mikor tíz éves voltam, milyen is voltam?* (kérdézzük s) *gondolunk rá.* — Ha nem alszol, akkor is jön kép? — Ha most Budapesten azt mondom: a Genfi-tó partja. — *Elöttem (a valóságban) nincs, hanem itt (a homlokára mutatott).* — És

az álom is a fejedben van? — *Az előttem.* — Valamivel később: Előtted van az álom vagy inkább a fejedben? — *Nem tudom.* — (Nem érdekelte már a dolog).

8; 6 (5). Előttünk volt az égen a kerek hold. (Franciául folyt a beszéd). *Ugy-e a hold nagyobb, mint a földünk?* — Sokkal kisebb. — *Szája, orra, szeme.* — Hol van? — *Ott* (s mutatta). *Vannak sziklák a holdon? Vannak emberek a holdon?* — Nincs. — *Honnan tudod? Álomban embereket láttam a holdban.* (Le rêve m'a dit qu'il y a des hommes dans la lune). *El lehetne menni a holdba? A napban semmi más nincs, csak tűz? Miért?*

8; 7 (2). Bádoggolyót vett kezébe, aztán karját kinyújtva forgott úgy, hogy a golyó függőleges irányban tartott tenyerén volt. *Ez a golyó úgy-e azért nem esik le, mert ide* (tenyerébe mutatott) *nyomja a levegő?*

8; 7 (25). Hallotta, hogy Nobile az északi sarkra repült. *Ott* (a sarkon) *látni, hogy kerek a föld?*

8; 8 (5). Előzmény nélkül: *Ugy-e mielőtt a tűzhányó kitör, azelőtt hamueső van? Mennyi ideig tart a hamueső?*

8; 10 (2). Azt mondtad, hogy a dugó nem merül le a vízbe. Miért? — *Mert könnyű.* — És a nagy hajó? (Feltűnt neki, mint amire még nem gondolt). *Mert olyan vékony* (elől) *és hasítja a vizet.* — És a kés? — *Az lemerül.* — Pedig vékony és ugyancsak hasítja a vizet! — *Nem tudom* (hogy mért nem merül el a nagy hajó). *Mondd, mért nem merül el a nagy hajó?*

8; 10 (14). Előzmény nélkül: *Honnan tudják az emberek, hogy kerek a föld?* — Vajjon honnan? — *Kimentek a világ végére.*

9; 0. Kérdeztem hét hónappal idősebb, eszes és tudnivágyó társától (V.-tól) séta alatt: A nap él? V. gondolkozott, majd: Nem, mert ki-aludt égitest. *Dehogyan aludt ki. Tűzes golyó. A hold aludt ki* — mondta É. — Mért fényes a hold? — V. nem tudta. *A nap megvilágítja.* — A madár, amelyik repül, él? — V.: Igen, mert mozog. A repülőgép? V. (gondolkozás után): Nem. De az is mozog! V.: Nem él, mert a repülőgép tárgy, a madár meg állat. Hát a patak él? — V.: Igen, mert csörgedezik, folyik. — *Nem él* — szolt É.

9; 1 (10). Meg lehet fogni a gondolatot? — *Nem.* — Valamiből van? — *Nem, csak úgy gondolni* (lehet). A kutya tud gondolkozni? — *Nem.* — Mért? — *Mert nincs esze.* — A kacska gondolkozik? — *Nem.* — Mért? — *Mert nincs esze.* Itt van az esze (éppen kacsát ettünk). — *Van esze, de nem gondolkozik vele. Csak lát és ezzel tájékozódik. Látásával lát és azután...* A gondolat agyvelő? — *Egészen más, mint az agyvelő. Az a gondolat, amit gondolunk, az agyvelőnk meg húsból vagy miből van. De ez nem érdekes, kérdezz tőlem valami érdekeset.* Tehát unta a dolgot.

Hogyan lett a név? — *Erre igazán nem lehet felelni.* — Gondoltál erre valaha? — *Sohasem* — mondta meggyőződéssel. — Hogyan lett az asztal neve? — *Az emberek találták ki.* — Hogyan lett a napnak a neve? — *A jó Isten teremtette és meg is nevezte.* — Hogyan tudták meg akkor a nap nevét az emberek? — *Nem, nem!* (helytelen, amit az előbb mondtam). *Az emberek találták ki* (a nap nevét). *A jó Isten megteremtette és az emberek adtak neki nevet.* — Nevetett, mikor hallotta, hogy egy fiú azt mondta a tudósra: olyan ember, aki mindent tud. *Olyan aki sokat tud. Aki jól beszél és aki tanul a könyvekből* (étude les livres). — Hol van a nap neve? — *A levegőben* (s mutatott a hangtól előidézett légmozgásra). — Hívhatták volna a Jurát Salève-nek és a Salève-t Jurának? — *Igen. Ha az emberek akarták volna, hogy a Salève Jura legyen, hát Jurának mondhatták volna.*

Mit gondolsz, a szülők mindent tudnak? — *Nem.* — Gondoltad valamikor, hogy mindent tudnak? — *Nem.* — Van olyan ember, aki mindent tud? — *Nincs.* — Ki tudhat mégis mindent? — *A jó Isten, ugy-e?*

Ha a követ megszúrják, megérzi? — *Nem.* — Miért? — *Mert nem élő.* — A fű érzi, mikor kitépik? — *Nem, mert nem élő.* — A fű! — *Igen, érzi.* — Érzi? — *Nem. Azt hiszem (mégis), hogy érzi.* — Mért? — *Mert a költeményekben éreznek a virágok.* — A tűz érzi, hogy meleg? — *Dehogy.* — Mért? — *Mert nem él.* — És a mennydörgés él? — *Nem tudom.* — És a villám? — *Azt hiszem, nem.* — És a nap? — *Nem.* — És a felhők? — *Nem.* — Az eső? — *Nem.* — (Kissé határozatlanul, mert éppen eső kopogott az ablakon s eszébe jutott az a francia dal, amely így kezdődik: La pluie fait un picotement d'oiseau qui frappe aux carreaux).

9; 5 (8). Mérgesen: *Mért van ilyen komisz idő!* — Mondd, hogy legyen szép idő, akkor talán lesz. — *Nem.* — Hát ki csinálja az időt? *Nem tudom. A szél.* — Hát még? — *Nem tudom.*

9; 5 (14). Időjóslatról volt szó. *Honnan tudják, hogy milyen idő lesz?*

9; 6 (23). Dombon voltunk. *A föld átlátszó?* — *Hogyan?* — *Rajta kívül van a nap.* — Hát a föld hol van, fölötted vagy alattad? — *Körül* (a föld felszínét gondolta). *Mindig azt hittem kisebb koromban, hogy a föld olyan, mint egy földgömb és a burkolatja olyan vas, amelyen minden város meg van rajzolva.* — Ki lát át a földön? — *Mindenki, mert a napot látjuk.* (Tehát ismét arra a felszínre gondolt, melyet a horizont bezár).

9; 11 (14). Október közepén sétáról jött haza és éppen uzsonnázott, mikor előzmeny nélkül kérdezte: *Ugy-e este azért van hűvösebb, mert a nap lenyugodott?* — *Igen.* — *A nap teszi a meleget ugy-e?* — *Igen.* — *A Spáb-hegyen túl látszik a nap* (miután innen már nem látszik)? — *Egy darabig igen, de azután nem, mert lenyugszik a mögötte levő hegyek mögé.* — *Ha sík lenne* (a terület)? Akkor is egyszer csak lemenne a horizont alá. — *A hegyekről jobban látni* (a napot)? — *Tovább látni mint a völgyből.* Gondolj arra, hogy milyen sokáig sütött még a Mont-Blanc csúcsára, mikor mi már régen nem láttuk az alacsonyabb hegyről. *Olyan szép rózsaszín volt a Mont-Blanc!*

*

Micsoda főbb tanulságokat vonhatunk le az időrendben föl-sorolt adatokból?

1. A természet és az élet jelenségeire s ezek eredetére vonatkozó spontán kérdések 3½—6 éves korban a leggyakoribbak s azután számuk mindjobban csökken.

2. A gyermek több olyan dologra egyáltalán nem kíváncsi (pl. az álom eredetére, mivoltára, stb.), melyről Piaget behatóan kérdez.

Piaget azt mondja, hogy a véletlen fogalmának kialakulásában nagy szerepet játszik a halál iránti érdeklődés. Ez a közölt esetben nem volt tapasztalható.

3. A gyermek kérdez ugyan olyan dolgokról is, mint a klinikai vizsgálat, de csak felületesen. Egyáltalán nem nyugtalanítja, ha nem kap kimerítő magyarázatot.

4. Feltűnő, hogy a gyermek mennyire mástól vár fölvilágosítást.

Dr. Kenyeres Elemér.

A magyar tanítóképzés statisztikai adatai.

— Ötödik közlemény. —

A tanítóképző-intézetek növendékeinek száma sokáig nem érte el a várt számot. Ugy volt tervbevéve, hogy a felállítandó 20 állami tanítóképző-intézet mindegyikéből évenként 50—50 képesített tanító lép ki. A felekezeti képzőkből is kikerül évenként mintegy 600 tanító. Ez a szám összesen 1600-at tett volna ki. Ez elegendőnek látszott az évenként megüresedett állások pótlására, továbbá arra, hogy a már meglévő, mintegy 18000 tanítóhoz, a még szükséges, körülbelül 10000¹⁶¹ új állás, 10—12 év alatt, fel legyen állítható. A terv azonban nem valósult meg. A felállított állami tanítóképzőkbe 1870-ben összesen 405 tanító- és 86 tanítónőnövendék iratkozott be. Erről a miniszteri jelentés így emlékezett meg:¹⁶² „Hogy az állami képezdékből jelenleg ily kevés növendék van, annak egyik oka az, hogy az intézetek megnyitla későn volt hirdetendő; másik ok pedig az, hogy a népiskolai törvény nem rendelve bentlakásokat, azokról előre nem lön gondoskodva eléggé, bentlakhatás nélkül pedig a tanítói pályára szándékozó vagyontalan ifjak nem igen képesek tanulni s emiatt már az első beíratás alkalmával sokan elmentek más intézetekbe.“ „A tanítók hiányában szenvedett szükségét, a képezdékből kilépő jelöltek elégtelenségét, azon tény is bizonyítja, hogy p. o. a folyó évben több felekezeti és állami képezdeből a másodéves növendékeket is elvitték iskolákba tanítani és már az első éves növendékek is le vannak foglalva a községek által.“ „Azonban a képezdékekbe is kellőnél kevesebb tanuló lép be tanítójelöltül. Az utolsó három év alatt általában apadt a képezdei növendékek száma, mert alkotmányos életünk visszaállítása óta sok, előbb elzárt, vagy nem is létezett munkatér nyilván fel a törekvő erők előtt: a személyileg és egyszersmind anyagilag is tehetséges ifjak nem igen lépnek az anyagilag nem jutalmazó és előmenetelre kilátást sem igen nyújtó tanítói pályára. Miután a törvényhozás a népiskolai törvényjavaslatból kihagyta a képezdéknél a tervezett ingyenes bentlakások fölállítását, az eddig létesített állami képezdéket bentlakások nélkül akartam szervezni. Azonban a legelső tapasztalás bizonyítja, hogy képezdeink ingyenes bentlakás nélkül alig lenne néhány növendékük, s így kénytelen voltam, bár kissé elkésve, hamarjában lakások iránt is intézkedni. Főleg e késedelemnek tulajdonítható képezdei tanulóink csekély száma.“¹⁶³

Az 1868. évi XXXVIII. t.-c.-ben az internátus, Csengeri Antal miatt, ki ez intézménynek mindvégig elvi ellensége volt, egészen mellőztetett tanítóképzés organumából. A körülmények kény-

¹⁶¹ Az 1870-es miniszteri jelentés szerint pontosan kimutatott tanítói létszám 17.792, a hiány 10.676. Ez utóbbi olyan helyeken, ahol egyáltalán nincs, vagy kevés a tanító, a tankötelesek számához képest.

¹⁶² A vallás- és közoktatásügyi miniszternek az országgyűlés elé terjesztett jelentése a népiskolai közoktatás állapotáról 1870-ben.

¹⁶³ A vall. és közokt. min. 1870. évről szóló jelentése.

szerítő hatása alatt keletkeztek az internátusok. Ebben a kérdésben Trefort miniszter nagyon határozott álláspontot foglalt el. Az ő nézete az volt, hogy a növendékeket nevelés által kell tanítókká kiképezni. A képző nevelje az ifjakat, erre való az internátus.¹⁶⁴

„A képezdékben lehetővé kell tennünk, hogy teljesen vagyon-talan, de talentumos ifjak, saját anyagi áldozatuk nélkül képezhessék ki magukat, ami csupán a képezdében rendezendő köz-tartozások és ingyen lakások által érhető el. E hiányon az állam-nak sokkal többbe kerülő lakbérek által sem segíthetünk, részint és főleg, mert azon, egyéb tekintetekben olcsóbb községekben, hol a tanítóképzők felállítandók, semminemű árért sem lehet a növen-dékeket elegendő számmal elhelyezni művelt, jó családoknál és pedagógiai szempontból is biztos jó helyekre; — részint pedig, mert kik ily helyekre elhelyezhetők volnának is, ellátásukért legtöbb esetben oly díjat kell fizetni, mely egyéb közoktatásiügyi szükség-leteinkkel arányban meg nem adható.”¹⁶⁵

A 70-es évek miniszteri jelentéseiben ezután is sokszor fordulnak elő tervezgetések, kombinációk, amelyeknek a lényege az, hogy az összes tanítóképző-intézetekben a növendékek létszámá-nak legalább 4000-nek kellene lenni.¹⁶⁶ Ez azonban még sokáig nem következett be.

Először a tanítóképző-intézeti növendékek számának válto-zását ismertetjük, azután külön a tanítónőképzőket.

Az összes tanítóképzőintézeti növendékek száma, mint a táblázatból látható, 1875-ben 2081, 1876-ban 2391, 1877-ben 2853, 1878-ban 3053 volt. Ekkor érte el az első maximumot, melyet állandó csökkenés követett 1888-ig. Ez annál jelentősebb, mert a növendékek létszámát 1881 óta már általában négy évfolyamra kell szétosztva gondolni. Az 1888. évi mély pontot lassú, de folyto-nos emelkedés követte, mely 1892-ben a 3 ezret, 1899-ben a 4 ezret, 1902-ben az ötezeret is átlépte és maximumot 1906-ban 5595-ös létszámmal érte el. Bár ez a létszám később csökkent, de 1918-ig általában 4500 és 4800 között mozgott. Ebben a számban az állami képzők növendékeinek létszáma, bár mindenkor jelentős hányadot képezett, 1873/74-et kivéve, soha sem multa felül a felekezeti tanítóképző-intézeti növendékek létszámának összegét, de az is igaz, hogy az állami tanítóképző-intézetek növendékeinek száma mindig több volt, mint az összes létszám harmadrésze. Ha be-hatóbban vizsgáljuk, azt látjuk, hogy a képzők sehol sem voltak a tervbevett módon benépesítve, ennek eredménye azután az utolsó időkig felhuzódó tanítóhiány. Az állam is, a felekezetek is, ameny-nyire csak anyagi körülményeik megengedték, igyekeztek segélyek-kel, köztartással, a fenntartók által fizetett externátusokkal, ahol elkészült, internátusokkal segíteni a növendékeken. Ez nem jóté-konyság volt, hanem a képzőintézetek létkérdése. Az állam a

¹⁶⁴ Verédy Károly: *Paedagogiai Encyklopedia*. Budapest, 1886. 873. l.

¹⁶⁵ Az 1870. évről szóló miniszteri jelentés.

¹⁶⁶ Az 1872. évről szóló miniszteri jelentés.

tanítóképző-intézetek számának növelésére,¹⁶⁷ a növendékek segélyezésére nem tehetett többet. Az állami költségvetés összeállításánál a monarchia nagyhatalmi voltaival összefüggő kiadások miatti rendkívüli nehézségekbe ütközött. Az 1879-1888. közötti időszakban a létszám a boszniai hadjárat és berendezkedés költségeivel együtt növekedett, rögtön észrevehetően nőtt a növendékek létszáma is.

Az általam felvett adatok a tanévvégi létszámot mutatják. A tanéveleji és tanévvégi létszám között állandóan elég nagy a különbség. Általában nagyobb, mint más középfokú iskoláknál. Ezt az oktatásügyi miniszter is észrevette és 1883 óta közölte az erre vonatkozó adatokat. Ezeknek a kimaradásoknak kettős oka volt. Először az első és második évfolyamból kimaradtak a pályára alkalmatlanok és tanulni nem akarók, továbbá olyanok, akik a fenntartásukhoz szükséges minimális anyagiakkal sem rendelkeztek.¹⁶⁸ Másodszor a III. és IV. évesek, akik jobbra segédtanítóknak mentek. Az 1884/5. évről szóló vall. és közoktatásügyi miniszteri jelentés írja: „Tapasztaltam, hogy némely iskolafenntartók már a tanítóképző-intézetek II. és III. éves növendégeit is tanítókul alkalmazták. Azóta figyelemmel kísérem és szigorú ellenőrzés alatt tartom az osztályok növendékeinek és a kimaradóknak a számát.” Majd az 1886/7. évről szóló jelentés így ír: „A népiskolai ügyeket ellenőrző hatóságra nézve kevés értékkel bírnak az I. és II. osztályból kimaradtak, mert ezek közül kevés megy tanítói pályára. Kiváló figyelmet érdemelnek azonban a III. és IV. évfolyamból kimaradók, amennyiben ezek már túlnyomóan, segéd-tanítói minőségben, az oktatás terére lépnek.” Ennek alapja az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 137. §-a volt, mely szerint: „Segéd-tanítóknak nemcsak okleveles tanítók, hanem képezdei tanfolyamot végzett ifjak is megbízhatnak.” Ezt a szakaszt ugyan az 1876. évi XXVII. t.-c. 18. §-a hatályon kívül helyezte, de a gyakorlatban a segéd-tanítóság még nagyon sokáig fennmaradt.

Az évközben kimaradtak számát az 1882/3. évről tudjuk először feltüntetni. Az összes beíratkozottak közül kimaradt az állami képzőkből 110 fiú (10%) és 27 leány (5.9%). A róm. kath. képzőkből 73 fiú (9.9%) és 23 leány (5.9%). A gör. kath. tanítóképzőkből 21 növendék (8.6%), a gör. kel.-ből 19 (11.6%), a ref.-ből 44 (14.4%), ev.-ből 7 (5.3%), az izraelita képzőből 4 (4%). Összesen tehát 278 fiú (9.8%) és 51 leány (4.8%).

Ezek a számok azt mutatják, hogy a tanítóképzőkből nagyobb

¹⁶⁷ A törvényben elrendeli: 20 állami tanítóképző-intézet csak 1914-ben lett teljessé.

¹⁶⁸ Megdöbbentő adatok olvashatók Gyertyánffy István: A budapesti áll. el. és polgári iskolai tanítóképző múltja és jelene. Budapest, 1882. c. könyvében, a 237—239. lapon. Az 1873/4.—1880/1. években a budapesti I. ker. áll. elemi iskolai tanítóképzőbe beíratkozott 333 növendék. A három évfolyam elvégzése előtt kilépett az intézetből 217 (65%), bevégezte a három évfolyamot 64 (19.4%), még növendék volt 46 (15.8%), meghalt 6 (1.7%). — Az intézetbe beíratkozottak közül oklevelet nyert 53 (16%).

százalék maradt ki, mint a tanítónőképzből és hogy a legtöbb kimaradás a ref. képzőkből történt, de nem igen maradtak el tőle az állami és a róm. kath. képzők sem. A tanítóképző-intézetekből kimaradtak számát még néhány évről kimutatjuk osztályok és az intézet jellege szerint.

Kimaradtak osztályok szerint:

Év	I.	II.	III.	IV.
	o s z t á l y b ó l k i m a r a d t			
1886/7	110—11·4 ⁰ / ₀	67—8·7 ⁰ / ₀	66—9·8 ⁰ / ₀	27—8·4 ⁰ / ₀
1888/9	88—8·4 ⁰ / ₀	53—6·1 ⁰ / ₀	43—5·5	25—6·7 ⁰ / ₀
1884/5	80—7·7 ⁰ / ₀	83—9 ⁰ / ₀	81—9·8 ⁰ / ₀	39—7·8 ⁰ / ₀
1907/8	101—7·5 ⁰ / ₀	63—5 ⁰ / ₀	96—8 ⁰ / ₀	51—4·4 ⁰ / ₀
1911/12	összesen 273—5·8 ⁰ / ₀			

Kimaradt az intézet jellege szerint:

Év	A z i n t é z e t j e l l e g e							Összesen
	állami	r. k.	g.kath.	g. kel.	ref.	ev.	izr.	
1886/7	10 ⁰ / ₀	7 ⁰ / ₀	5 ⁰ / ₀	16 ⁰ / ₀	20 ⁰ / ₀	3 ⁰ / ₀	12 ⁰ / ₀	270—10·8 ⁰ / ₀
1888,9	10 ⁰ / ₀	9·9 ⁰ / ₀	8·6 ⁰ / ₀	11·6 ⁰ / ₀	14·4 ⁰ / ₀	3·3 ⁰ / ₀	4 ⁰ / ₀	289—9·5 ⁰ / ₀
1894/5	7 ⁰ / ₀	8 ⁰ / ₀	11 ⁰ / ₀	9·8 ⁰ / ₀	12·7 ⁰ / ₀	4 ⁰ / ₀	19 ⁰ / ₀	303—8·8 ⁰ / ₀
1907/8	4·6 ⁰ / ₀	7 ⁰ / ₀	6 ⁰ / ₀	5·7 ⁰ / ₀	12 ⁰ / ₀	3·5 ⁰ / ₀	3·2 ⁰ / ₀	311—6 ⁰ / ₀
1911/12	6·6 ⁰ / ₀	6 ⁰ / ₀	17·5 ⁰ / ₀	5·4 ⁰ / ₀	13·3 ⁰ / ₀	5·2 ⁰ / ₀	2·8 ⁰ / ₀	273—5·8 ⁰ / ₀

1913-tól 1918-ig erről nem kapunk adatokat, mert a statisztikai hivatal kiadványában csak a vizsgát tett nyilvános- és magán-tanulókat mutatja ki.

Kezdetttől fogva mindig nagy a magánvizsgálatot tevők száma is, de a „tanítóihiány miatt a magánúton készült jelölteket a tanítói pályától elvonni nem volna tanácsos. A magánúton készültek, az egyes osztályok tantárgyaiból tartoznak, a képesítővizsgálatra bocsátás előtt, rendszerint negyedévi időközökben, osztályvizsgálatot tenni.”¹⁶⁹ Ez a rendelet 1901-ben megszigorított, olyan értelemben, hogy évenként csak egy vizsgálat tehető, majd 1905-ben¹⁷⁰ azzal, hogy ha a törvény értelmében a magánvizsgálat nem is szün-

¹⁶⁹ A tanítóképesítővizsgálatok 1892. évi 12.152. szám alatt kiadott szabályzata.

¹⁷⁰ 20.649/1905. számú min. rendelet.

tethető meg végképen, de legalább korlátozandó. A magánvizsgálatot tett tanulók különben a kimutatásban felvett növendékek számában bennfoglaltatnak. Ezeknek a számát rendszeresen úgy a statisztikai hivatal, mint a miniszteri jelentés csak 1897-től kezdve tünteti fel az iskolák jellege és osztályok szerint részletesen. Addig inkább csak a magánúton képesítővizsgázókról közöl adatokat. Ezeket az adatokat egy másik fejezetben használjuk fel.

A magántanulók száma pl. 1905-ben, 1906-ban, 1908-ban és 1914-ben a tanítóképző-intézeteknél így alakult:

Mely tanévben	Magántanulók az intézet jellege szerint							Az intézet jellege szerinti magántanuló volt az intézetben vizsgázott összes tanulók %/o-a						
	áll.	r. k.	g. k.	g. kel.	ref.	ev.	izr.	áll.	r. k.	g. k.	g. kel.	ref.	ev.	izr.
1894/5	144	208	34	45	84	48	36	12%	29%	12.5%	14%	40%	20%	30%
1905/6	154	215	15	65	50	55	31	6.4%	18%	3%	16%	11%	11%	20%
1907/8	85	138	20	9	32	25	31	4%	14.6%	4%	5.5%	9.4%	6.5%	25%
1913/4	42	26	19	22	11	6	9	2%	2.7%	4%	7%	4%	1.5%	12%

A magántanulók számának feltűnő csökkenése a kiadott szigorító rendeleteknek tulajdonítható. Ez a szám a háború alatt újra emelkedett. 1914/15-ben 12.8%, 1915/16-ban 21.5%, 1916/17-ben 21.9%, 1917/18-ban 27.1% volt a magántanulók száma.

A tanítóképző-intézeti növendékek életkora általában magasabb volt a megfelelő középiskolák, sőt a tanítónőképző-intézetek tanulóinak koránál is. Ennek alapoka az 1868. évi XXXVIII. t. c.-ben rejlik, mert a törvény a fiúknál egy évvel magasabban, a betöltött 15. évben, állapította meg a felvételhez szükséges életkort. A leányok, a törvény értelmében, kezdettől fogva 14 éves korban léphettek be a tanítónőképző-intézetbe. Ezt a rendelkezést nem lehet szerencsésnek mondani, mert a tanítói pályára készülő ifjú, ha a középiskola vagy a polgári iskola IV. osztályát sikerrel elvégezte, még nem volt 15 éves. Kénytelen volt tehát egy-két évet tanulás, illetve iskolabajárás nélkül elvesztegetni, vagy pedig, nem mehetvén tanítóképző-intézetbe, más irányban folytatta tanulmányait s így a tanítói pályára elveszett. Ez a rendelkezés is, úgy véljük, szintén oka lett egyrészt a tanítóképző-intézetek néptelenségének, másrészt annak is, hogy a tanítóképzőket a gyengébb tanulók látogatták, akik között sok lehetett olyan, aki a törvény által megkívánt korhatárt egy-két alsóbb osztály ismétlése folytán érte el. Hogy a közoktatásügyi kormány mégis 30 éven át szigorúan és újólág megerősítve ragaszkodott a betöltött 15 éves korhoz és ennek több erélyes rendeletben kifejezést adott,¹⁷¹ annak oka bizonyára az a megfontolás volt, hogy jobb, ha érettebb korban jut valaki az oklevélhez. Az 1900-ban kiadott rendtartás szakított ezzel

az állasponttal és a fiúkra is a betöltött 14. évet jelölte meg a felvétel feltételéül. Ezáltal a tanítóképző-intézetek növendékeinek átlagos kora lejjebb szállt, bár még ezután is magasabb volt, mint a tanítónőképző-intézetekben. Még mindig elég sokan voltak 20 éven felüliek, de nem oly nagy számmal, mint különösen a 70-es és 80-as évek tanítóképző-intézeteiben. Így az 1907/908-ik iskolai évben, a kimutatásokban felvett tanítóképző-intézeti növendékek száma 5004, 20 évesnél idősebb volt az állami tanítóképzőkben 131 rendes és 21 magántanuló, a róm. kath. tanítóképzőkben 70 rendes és 44 magántanuló, a gör. kath. tanítóképzőkben 80 rendes és 11 magántanuló, a gör. kel. tanítóképzőkben 67 rendes és 7 magántanuló, a ref. tanítóképzőkben 31 rendes és 14 magántanuló, az ev. tanítóképzőkben 32 rendes és 19 magántanuló, az izr. tanítóképzőben 27 rendes és 19 magántanuló. Tehát 5004 közül 573, azaz 11.5%.

Ugyanakkor a tanítónőképző-intézetekben az államiban 18 rendes és 37 magántanuló, a róm. kath.-ban 127 rendes és 88 magántanuló, a gör. kath.-ban 9 rendes tanuló, a gör. kel.-ben 4 rendes, a ref.-ban 20 rendes és 8 magántanuló, az ev.-ban 6 rendes és 1 magántanuló volt 20 évesnél idősebb. Tehát 4536 közül 406, azaz 9%.

Az 1913/14. évben a tanítóképző-intézetekben, a nyilvános és magántanulók közül, a tanév elején 20 éves vagy idősebb volt 4879 növendék közül 378, azaz 7.7%. Ugyanekkor a tanítónőképző-intézetekben 4930 növendék közül 20 éves vagy idősebb volt 269, azaz 5.4%. A tanítóképző-intézetekben az idősebb növendékek száma a háború alatt erősen emelkedett. 1917/18-ban a 20 éven felüliek száma 569, azaz 14.7% volt, míg a tanítónőképzőkben 619, azaz 9%.

A tanító- és tanítónőképző-intézetek növendékeiről az N/2. mintájú egyéni lapok alapján sok olyan adat is összeállítható, amely más iskolák tanulóiról, ahol ilyen egyéni lapok nem állítottak ki, ez nem lehetséges. Ehhez járul még, hogy a képesítővizsgálatot tettek az N/3 mintájú egyéni lapot tartoznak kiállítani. Ezeknek az így nyert adatoknak a felhasználása és feldolgozása a statisztikai hivatal által teljes részletességgel csak az 1907/8. évről történt,¹⁷¹ ebben a szokásos kimutatásokon kívül részletes és százalékos adatokat kapunk külön-külön úgy a növendékek, mint a képesítővizsgálatot tettek életkoráról, anyanyelvéről, vallásáról, a nem magyar nyelvűek magyarul tudásáról, állampolgárságáról, a tanulók születési helyéről, a képzőintézetekbe lépő növendékek előképzzettségéről, a növendékek tanulmányi eredményeiről, óramulasztásokról, segélyezésekről, a szülők foglalkozásáról.

Bennünket ezek közül a kérdések közül főként a tanítóképző-intézetek I. osztályába lépő növendékek előképzzettsége érdekel. Az

¹⁷¹ A vall. és közokt. min. 1879. szeptember 2-án kelt 24.510. sz. rendelete.

¹⁷² *A magyar szent korona országai népoktatásügyének fejlődése. A Hivatalos Statisztikai Közlemények* 51. kötete. Budapest, 1915. 500 l.

1907/8. évben a tanítóképző-intézetek első osztályába gimnáziumból 578, reáliskolából 65, felsőkereskedelmiből 2, polgáriból 705, felső népiskolából 66 jött, egy pedig az elemi iskola VI. osztálya után felvételi vizsgát tett. A tanítójelöltek legnagyobb százaléka, 49%, a polgári iskolából, 40·8% pedig a gimnáziumból jött. A tanítónőképző-intézetek I. osztályába járó növendékek közül ugyanekkor gimnáziumból jött 5, felsőkereskedelmiből 3, felsőbb leányiskolából 104, polgári leányiskolából 1746, felső népiskolából 79, ovónőképzőből 2. Polgári leányiskolából jött tehát a tanulók legnagyobbrésze, 89·1%-a.

Az 1907/8. évről szóló kimutatások részletes adatokat tartalmaznak a szülők foglalkozásáról is, melyből megállapítható az az ismert tény, hogy a háború előtti időkben a tanítóképző-intézetek növendékei inkább a földműves-, iparososztály és a tanítók gyermekei közül kerültek ki, a tanítónőképző-intézetek növendékei pedig jobban az értelmiségi pályán levők gyermekei közül. Az alábbi tábla az 1907/8-as adatokat tartalmazza és pedig az első két sor a tanító-, illetőleg tanítónőnövendékekről, a második két sor az 1907/8-ban képesítést nyertekről.

		A szülők foglalkozása												
		földbirtokosok v. földművelők	iparosok vagy ipari alkalm.	kereskedők v. keresek alkalm.	köztisztviselők	papok	tanítók, tanárok	orvos, ügyv. stb.	altiszt	katonatiszt	katonai altiszt	napszámos stb.	magánzó vagy nyugdíjas	egyéb
Tanító- képző		1343	1141	466	211	141	845	28	130	4	7	32	478	178
Tanítónő- képző		491	629	653	684	160	695	216	36	47	17	7	717	183
Képe- sítést nyert	tanító	393	241	82	58	26	213	4	26	1	2	9	147	80
	tanító- nő	125	184	163	171	309	204	42	10	6	2	—	223	62

A tanulmányi eredmény általában, úgy a tanító-, mint a tanítónőképző-intézetekben, kedvező volt. 1907/8-ban minden tárgyból sikerrel vizsgázott a tanítóképzőkben 5919, egy tárgyból bukott 329, kettőből 267, több tárgyból 152 rendes növendék. A magántanulók közül sikerrel vizsgázott 198, egy tárgyból bukott 27, kettőből 69, több tárgyból 43 tanuló. Azaz sikerrel vizsgázott a rendes növendékek 83·7%-a, a magántanulóknak pedig 60%-a.

A tanítónőképző-intézetekben sikerrel vizsgázott 3827, egy tárgyból bukott 111, két tárgyból 40, több tárgyból 28 rendes növendék. A magántanulók közül sikerrel tett vizsgát 379 tanuló, egy tárgyból kapott elégtelen osztályzatot 60, két tárgyból 61,

több tárgyból 30. Sikerrel vizsgázott tehát a rendes növendékek 95·5%-a, a magántanulók körülbelül 71·1%.

A tanítóképző-intézetbe felveendő növendékek számát tulajdonképen miniszteri rendelkezések nem korlátozták. Az állami intézetek létszámának ugyan határt szabott az intézetek befogadó képessége és a segélyezésre rendelkezésre álló összeg, de egyébként a korlátozás legfeljebb annyira terjedt ki, hogy az igazgatótanácsok utasítottak csak jeles és jó előmenetelű növendékek felvételére.¹⁷³ Sőt azokban az években, mikor a tanítóhiány nagy volt, a miniszter az összes intézetek befogadó képességét megállapítva kimutatta, hogy pl. 1893/94-ben, a meglévő 3016 tanító-növendéken felül még 1186-ot lehetett volna felvenni¹⁷⁴).

A tanítóhiányt látva, a minisztérium örvendezve állapítja meg az 1898/99. évi jelentésében, hogy a növendékek száma emelkedett. Ez, a még mindig érezhető tanítóhiányra való tekintettel, mint örvendetes esemény konstatálható. — „Intézkedtem az intézetek teljes benépesítésére“ és „hogy a tanító pályára lépő jelölteknek minden kedvezmény megadassék“.

A tanítónőképző-intézetek növendékeinek száma 1868-tól kezdve eleinte állandó és rohamos emelkedést mutat. 1868-ban a növendékek száma 101, 1878-ban 1220. A 80-as évek elejétől 1894-ig az emelkedés megszűnik, sőt visszaesés van a létszámban. Ennek oka azokban a miniszteri rendeletekben keresendő, melyek egyrészt a tanítónőképző-intézetekbe való felvételt megszigorították és korlátozták, másrészt a segélyezéseket leszállították.¹⁷⁵ Ezeknek a rendeleteknek az alapgondolata egyrészt az, hogy úgy az állami, mint a felekezeti tanítónőképző-intézetek jóval több tanítónőt szolgáltatnak, mint amennyire tényleg szükség van, másrészt a nőnevelés fellendülésének megfelelő elegendő leánynevelő intézet nem lévén, sok szülő a tanítónőképző-intézeteket pusztá nevelőintézetnek tekintette. A leányok tanítónői pályára való törekvésének azonban nem lehetett ellenállni. Hiába voltak a szigorú rendeletek, hogy a tanítónőképzőkben az osztályokban a növendékek létszáma 20, legfeljebb 25 lehet,¹⁷⁶ és hogy csak a jeles tehetségűek bocsátandók felvételre.¹⁷⁷ Hiába rendelték el, hogy az állami tanítónőképzőkbe való felvételi kérvényhez reverzális csatolandó, mely szerint a képesítést nyert legalább 5 évig tanítónői pályán fog működni, vagy a nevelésre fordított összeget köteles az államnak visszatéríteni.¹⁷⁸ A tanítónőképzők szaporítását a közhangulat kívánta. Számuk 1894-től 1904-ig 15-ről 34-re

¹⁷³ V. K. M. 1879. júl. 10-én kelt 15.717. sz. és 1880. aug. 27-én kelt 24.161. számú rendelete.

¹⁷⁴ V. K. M. jelentése az 1894. évről.

¹⁷⁵ A vall. és közokt. miniszter 1880. máj. 29-én kelt 15.584. számú rendelete a tanítónőképzőbe felveendő növendékek számának korlátozásáról. 1880. aug. 27-én kelt 24.161. sz. rendelete a segélyezések szigorításáról.

¹⁷⁶ A vall. és közoktatásügyi miniszter 15.580/1884. sz. rendelete.

¹⁷⁷ A vallás és közoktatásügyi miniszter 29.599/1888. sz. rendelete.

szaporodott, holott ezalatt az idő alatt a tanítóképző-intézetek száma 52-ről 48-ra csökkent. És megkezdődött a harc a tanítónőképzőkbe való felvételért. A pályázók száma mindenkor sokszorosán felülmúlta, különösen az állami képzőkben, a felvehetők számát.¹⁷⁹

1894-től kezdve igen feltűnően nőtt a növendékek létszáma. 1893-ban a tanítónőképző-intézetekben a létszám csak 1324. 1897-ben 2204, 1900-ban 3252, 1903-ban 4194, 1915-ben 5286 és 1918-ban 6838. A tanítónőképző-intézetek növendékeinek létszáma 1913-ban haladta meg először a tanítóképző-intézetek növendékeinek számát. Ettől kezdve ez állandóan meg is maradt. Az 1908-tól 1913-ig tartó ingadozás oka a leányok számára megnyitott kereskedelmi iskolai tanfolyamokban és a leánygimnáziumok felállításában keresendő. Ez az ingadozás azonban csak múló jelenség volt, az emelkedés továbbra is állandó maradt.

Kiss József.

A kőszegi róm. kath. tanítónőképző-intézet fejlődése.

Az a hatalmas épülettömb, melyet gróf *Mikes János* szombathelyi megyéspüspök 1929 dec. 8-án szentelt fel és adott át rendeltetésének, 1874 óta harmadszor cserél új külsőt, hogy a pedagógiai követelményeknek és új elgondolásoknak megfelelhessen. 1874-ben két szerény tanteremmel nyílt meg, majd néhány szertárhelyiséggel és zongoraszobával bővült. 1899-ig a kezdetleges helyiségekben váltakozó évfolyamokon folyt a tanítás, gyakorlóiskolául az ugyanazon épületben elhelyezett el. leányiskola szolgált. Mikor azonban a sokféle iskolatípusnak (elemi leányiskola, polg. leányiskola, polg. isk. tanítónőképző) a hely szűknek és a modern pedagógiai követelmények számára elégtelennek bizonyult, a szűkös anyagi viszonyok közt élő tanítórend csekély városi segéllyel és hosszúlejárátú kölcsönrel 1900-ban hozzálátott az új iskolaépület felépítéséhez. 1901-ben elkészült az új épület, melyben az elemi leányiskola 5, a polg. leányiskola 4, a polg. tanítónőképző 2, az el. isk. tanítónőképző pedig 4 osztálytermet, 2 szertárt, 1 rajztermet, 1 zeneszobát és egy 17 m. hosszú és 8 m. széles torna- s egyben dísztermet kapott. Az osztálytermek hossza 6 m., magassága 4 m., világosak, még ma is megfelelnek céljaiknak, azonban az egyre gyarapodó gyűjtemények, szertárak tágasabb hely után kíváncsoztak. Főleg a vegytani-fizikai előadó hiánya volt legjobban érezhető.

A szegény apácarendnek segítségére jött *Biró Antal* nyug. esztergomi főegyházmegyei áldozópap, aki a zárdával szomszédos, régi kőszegi emeletes patricius-házat 1 holdnyi belsőségével 1910-ben a zárda tanügyi céljaira hagyta. 1928-ig az ú. n. *Biró-*

¹⁷⁸ A vall. és közoktatásügyi miniszter 11.996/1891. sz. rendelete.

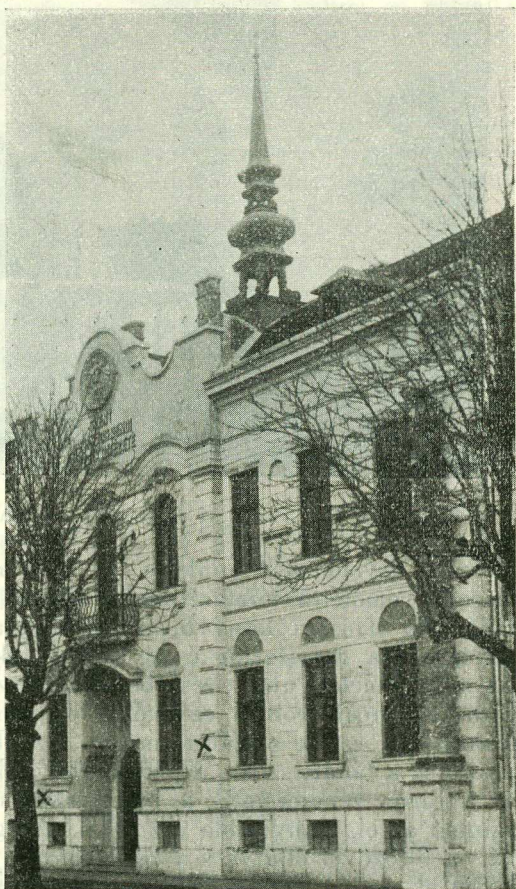
¹⁷⁹ Thuránszky Irén: *A budai II. ker. tanítónőképző-intézet 25 éves története*. Budapest, 1896.

ház volt a képző és polg. képző megmentője. Ide jött a polg. képző, itt kapott tágas és kényelmes ott-hont a vegytani-fizikai szertár és előadó.

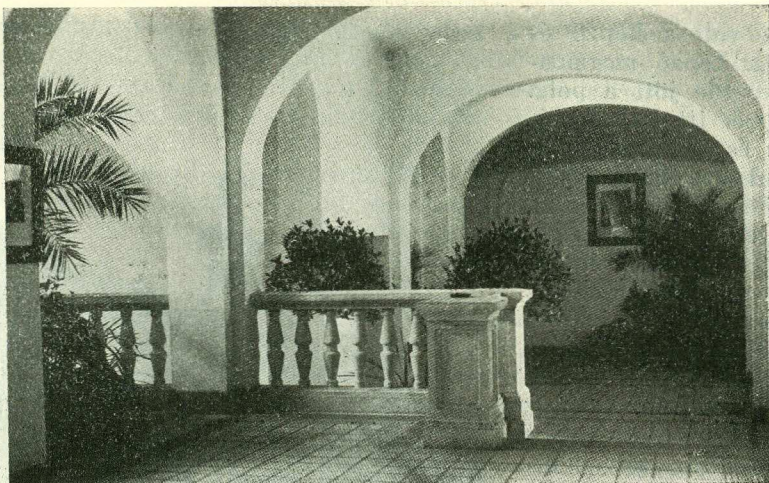
De az élet egyre több kíváncsisággal lépett fel a tanítónőképzéssel szemben. Az ötéves tanítónőképzés kiépítése a régi, 50 éves épületet szűknek és hiányosnak találta. Az apácákban, hiszen kiváló pedagógusok és szakemberek irányították őket 10—15 éven át, mint dr. Szűcs István nyug. államtitkár, Wagner János ny. kir. főigazgató és Quint József, megvolt a jóakarát és a pedagógiai érzék a képző fejlesztése iránt, de hiányzott a legfontosabb, a jószándék megvalósítója, a pénz.

A töprengő és tervező apácáknak gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspök

sietett segítségükre és felhívta gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter figyelmét a 61 éve saját erejükre hagyott apácák tanügyére. A közbenjárás eredménye lett 1927 márc. elején a kultuszminiszter látogatása és a zárda kultúrtejesítménye arra bírta a kultúrát értékelő minisztert, hogy a vallásalap és a kultuszkormány támogatásával (kb. 200.000 P) megindult az építkezés. A terveket Kertész K. Róbert, és Sváb Gyula államtitkárok készítették, a kivitel érdeme Müller Dénes és Havas szombathelyi építési vállalkozóké. A tervezők előtt kettős cél lebegett: a régi épületet összhangba hozni az új pedagógiai kívánságokkal és a fennálló hiányok pótlásával, az egész építkezést pedig külső méreteiben beleállítani a kőszegi házak XVII. századbeli barokk-stíljének történeti levegőjébe. Az 1928. aug. elején megindult építkezés 1929 szept. közepén fejeződött be. Az építkezés két részből áll: kibővítésből és új építésből. A régi

Az új épületrész utcai homlokzata.

A régi és az új épületrészt összekötő lépcsőház.

masszív egyemeletes épületre az udvari fronton tetőemeléssel második emeletet húztak. Idekerült: a természetrajzi szertár, a tanári és ifjúsági könyvtárak, a vegytani és fizikai előadó és szertárak, a rajzszertár és a kitűnő fekvésű levegős rajzterem. Az első emelet utcai részébe beleilleszkedik a régi, lebontott Biró-ház utcai frontja egy tágas képzős tanteremmel s a polg. leányiskola egyik osztálytermével. Az első emelet udvari részén nyereség a tanári szoba, a pedagógiai, földrajz-tört. és zeneszertár és a tágas zeneterem s a polg. leányiskola rajzterme. A földszinten az el. leányiskola osztályai, a régi tornaterem átmodernizálva, öltözővel ellátva s a két gyakorló iskolai tanterem helyezkedik el. Az udvarra-benyuló-részen, mintegy központilag a 23 m. hosszú és 8 m. széles beépített színpaddal és beépített vetítőszínpaddal az egyszerűségében impozáns díszterem tágas karzattal helyezkedik el. Padozata meneteles, rögzített, felhajtható támlás-székekkel, menyezeti és oldalvilágítással. Legzseniálisabb része a régi és új épületrészt összekötő, kétemeletre felfutó erkélyes lépcsőház műköből készült kecses ballusztrádokkal.

Az új épület utcai frontjának díszes barokkapu és angyalfejes barokkrámás ablakok s az épület sarkán elhelyezett barokkivitelű boldog Margit-szobor csigavonalban futó oszlopa köleszőnöz megkapó csínt.

A világos és tágas szertárhelyiségben a szakszerűen elhelyezett gyűjtemények, melyek eddig sötét és kicsi szobákban szorongtak, sokat nyertek és most látjuk, hogy 30 év óta az intézet megnyit gyarapodott. A vegytani és fizikai előadó asztalát és vegyi konyháját a fővárosi Erdélyi és Szabó cég, az előadóterem meneteles pácolt tölgyfapadcait, továbbá a két rajzterem nyeregpadocskáit, beállítható asztallapokkal Lopos Gyula cég, a díszterem 389 támlásszékeit a Thonet—Mundusz-cég szállította.

Mivel a képző internátussal van kapcsolatban és 130—140 bentlakó képzős növendékünk van az ország legtávolabbi vidékéről, azért, hogy a zenetanulás és gyakorlás minél intenzívebb legyen, az új épületben és részben a régiben 20 zongoraszoaba áll a növendékek rendelkezésére. Ezekből 3 közvetlen a színpaddal van összeköttetésben és színielőadásokkor öltözőül szolgál. A 24 mellékhelyiség és a rajztermek, előadók, öltöző vízvezetékét házi motor szolgáltatja.

Iskolánk újjáépítőinek, gróf *Klebensberg* Kunó kultusz-miniszter és gróf *Mikes* János emlékét ruszkicai márványtábla hirdeti az intézet főbejáratánál. A kőszegi szent Domokosrendi apácák 58 éves áldozatkészségének és pedagógiai érzékének tanuja pedig a két kis tanteremből 9 hold belsőségen emelkedő 56 iskolahelyiséget magába foglaló hatalmas épületkoloszsus, melyre bátran ráillenek a nagy Apostol szavai: Mindezt önkezüik erejével és munkájával hozták létre Istenért, Egyházért és Hazáért s az ifjúságért.

Németh Imre.

EGYESÜLETI ÉLET.

Egyesületünk új alapszabályai.

I. szakasz.

Az egyesület címe, célja és eszközei.

1. *Az egyesület címe:* „Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete.”

2. *Az egyesület székhelye:* Budapest.

3. *Az egyesület működési területe:* Magyarország.

4. *Az egyesület hivatalos nyelve:* a magyar.

5. *Az egyesület pecsétje:* Kerek mezőben Budapest 1889. „Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete” körirattal.

6. *Az egyesület célja:* a) A magyar tanítóképzés munkájának sikeresebbé tétele és ebben a munkában érvényesíthető elveknek, irányoknak művelése, napirendentartása s ezzel a magyar tanítónevelés színvonalának biztosítása és emelése.

b) Az iskolai s különösen a népiskolai nevelés, oktatás és igazgatás, valamint a kisdiednevelés, az iskolánkíviuli nevelés és oktatás, továbbá az általános kultúrpolitika figyelemmel kísérése és a magyar nemzetnevelési szempontok érvényesítésének előmozdítása.

c) A tanító- és óvónőképző-intézetek tanárainak, a gyakorlóiskolai tanítóknak és ezeknél az intézeteknél működő nevelőknek erkölcsi és anyagi érdekei fölött való állandó éber őrködés, helyzetük javulásának folytonos munkálása és a kartársi szellem gondozása és mélyítése.

d) A kartársi viszony ápolása a többi tanügyi státussal, a tanítói egyesületek munkájában való részvétel biztosítása, a nevelői öntudat fokozása és a magyar tanító-rend testületi szellemének erősítése.

7. *Az egyesület eszközei:* A havonkénti ülések; a vándorgyűlések; tanulmányi kirándulások (utazások); a testvéregyesületekkel való érintkezés; az egyesület közlönye.

8. *Az egyesület vagyona* a tagdíjakból és egyéb bevételekből áll, amelyek az elfogadott költségvetés keretében a folyó kiadások fedezésére fordíthatók.

9. Az egyesület „Ház-alap”-járól az egyesület választmánya által jóváhagyott külön szabályzat intézkedik.

11. szakasz.

Az egyesület tagjai.

10. Az egyesület tagjai négyfélék: a) rendesek, b) tiszteletiek, c) alapítók és d) pártolók.

11. *Rendes tagok* lehetnek a tanító- és tanítónőképző-intézetek, valamint az óvónőképző-intézetek tényleges és nyugállományú tanárai (igazgatói, főigazgatói), gyakorló-iskolai tanítói és nevelői.

A rendes tagok írásban jelentkeznek felvételre a főtitkárnál, aki a kérelmet az egyesület elnöki tanácsa elé terjeszti, ahol a felvétel vita nélkül szótöbbséggel történik.

12. *Tiszteletbeli tisztségviselőül* vagy *tagul* életfogytiglan azok választhatók, akik a tanítónevelés terén, illetve az egyesület felvirágoztatása körül nagy érdemeket szereztek, továbbá azok, akik általában az iskolaügynek és közművelődésnek kiváló munkásai.

Külföldiek csak a magyar kir. belügyminiszter előzetes jóváhagyásával választhatók tiszteletbeli tagokul.

A tiszteletli tisztségviselőket és tagokat a választmány vita nélkül, titkos szavazással, szótöbbséggel ajánlja a megválasztásra a közgyűlésnek. A közgyűlésen a megválasztás közfelkiáltással vagy vita nélkül, titkos szavazással, szótöbbséggel történik.

13. *Alapító tagok* lehetnek azok a nagykorú magyar állampolgárok, akik az egyesület céljaira egyszersmindenkorra legalább 100 (Egyszáz) pengőt adományoznak.

14. *Pártoló tag* lehet a tanügy iránt érdeklődő minden magyar állampolgár, aki két rendes tag ajánlatával az egyesület főtitkáránál írásban felvételre jelentkezik.

A felvételtől az egyesület elnöksége vita nélkül, — bármely tagjának kívánságára titkos szavazással, — szótöbbséggel határoz.

Az esetleges elutasítást az elnökség nem tartozik megokolni.

15. Alapító- és pártoló tag jogi személy is lehet.

16. *A tagság megszűnik:*

a) halál, illetve — jogi személyeknél — megszűnés esetén, továbbá

b) kilépés,

c) törlés és

d) kizárás által.

17. Az egyesületből való kilépést a főtitkárnál kell írásban

bejelenteni, aki a bejelentést az egyesület elnöksége elé terjeszti. A kilépés tudomásulvételéről a főtitkár értesíti a bejelentőt.

18. A tagok sorából való törlés akkor következik be, ha valaki négy éven át és háromszori külön felhívásra sem fizeti be tagdíját. A multa vonatkozó fizetési kötelezettsége azonban a törlés megtörténte után is fennáll.

A törlést — az elnökség javaslatára — a választmány rendeli el.

19. A választmánynak jogában áll az egyesületből kizárni azt a tagot, aki állásának tisztessége ellen vét. A kizárási határozat akkor érvényes, ha a jelenlevő választmányi tagok kétharmada a kizárás mellett szavaz. A szavazás titkos.

A törölt, kizárt vagy bármely más tagnak jogában áll a választmány törlési vagy kizárási határozata ellen birtokon kívül a legközelebbi közgyűléshez fellebbezni. A fellebbezést — a törlési vagy kizárási határozat kézhezvételétől számított 15 napon belül — írásban az egyesület elnökénél kell benyújtani.

A közgyűlés a kizárásról vita nélkül, titkos szavazással, szöke többséggel dönt.

III. szakasz.

A tagok kötelelességei és jogai.

20. A rendes és pártoló tagok tagsági kötelezettsége három-három évre szól.

Aki esetleges kilépési szándékát egy félévvel ezen három esztendő időszak lejártá előtt be nem jelenti, annak tagsági kötelezettsége újabb évre szól.

21. A rendes- és pártoló tagok évi tagsági díját időről-időre — az elnökség javaslatára — a közgyűlés állapítja meg. Az erre vonatkozó határozatokat fogantatosításuk előtt jóváhagyás végett a m. kir. belügyminiszterhez fel kell terjeszteni.

A tiszteletbeli és az alapító tagok tagsági díjat nem fizetnek.

22. Az egyesületi év január 1-én kezdődik.

23. Aki évközben lép be, az a tagsági díjat az egyesületi év elejétől tartozik megfizetni.

24. A tagsági díj az év első felében fizetendő.

25. Minden tagnak joga van az egyesület közgyűlésén, ülésén, valamint egyéb összejövetelein résztvenni.

Minden tagnak jár egy-egy példány az egyesület költségén kiadott nyomtatványokból.

26. Minden rendes tag választó és választható. Ezenkívül indítványozó-, tanácskozó- és szavazójoga van.

27. A tiszteleti tagokat ugyanazon jogok illetik meg, mint a rendes tagokat.

28. Az alapító- és pártoló tagok sem nem választók, sem nem választhatók. A tanácskozásokban részt vehetnek, indítványokat előterjeszhetnek, szavazójoguk azonban nincs.

29. A nyilvántartás és a tagilletmények pontos megküldetése érdekében minden lakóhelyváltoztatás a főtitkárnál be-

jelentendő. Aki ezt elmulasztja, az nem kívánhatja az esetleg elmaradt nyomtatványok pótlását.

IV. szakasz.

Az egyesület szervezete.

30. Az egyesület igazgatását végzi: a) a közgyűlés, b) az elnökség, c) a választmány.

a) *A közgyűlés.*

31. A közgyűlés a cselekvőképes tagok összességének képviselete, s — mint ilyen — az egyesület egyetemes legfőbb szerve. A közgyűlés lehet rendes és rendkívüli.

32. Az egyesület évenként rendes közgyűlést tart, még pedig lehetőleg más-más városban.

A közgyűlés helyének megállapítása mindig az előző közgyűlésen történik.

A meghívót — 15 nappal a közgyűlés előtt — az elnökség bocsátja ki s azon a közgyűlés tárgysorozatát is feltünteti.

33. Sürgős esetekben az elnökség rendkívüli közgyűlést is hívhat egybe; ha pedig a választmány kívánja, vagy 20 tag írásban kéri, köteles összehívni.

34. A közgyűlést az elnök vagy — akadályoztatás esetén — az általa kijelölt alelnök vezeti. Ő állapítja meg a tanácskozás és szavazás rendjét.

35. A közgyűlés akkor határozatképes, ha azon, — a választmány és tisztikar tagjait nem számítva, — legalább negyven szavazásra jogosult tag jelen van.

A határozatok érvényességéhez szavazattöbbség szükséges.

A szavazatok egyenlő megoszlása esetén az elnök dönt.

Személyi ügyekben mindenkor, — 10 tag kérelmére pedig egyéb ügyekben is, — titkos szavazás rendelendő el.

Alapszabálmódosítás, az egyesületnek más egyesülettel való egyesülése (fuziója) vagy feloszlása s vagyona hovafordítása tárgyában egybehívott közgyűlés csak akkor határozatképes, ha azon a szavazásra jogosult tagok kétharmada jelen van. A határozatok érvényességéhez pedig a szavazásra jogosult jelenlevők kétharmadának hozzájárulása szükséges.

36. Határozatképtelenség esetén 8—30 napon belül ugyanazon tárgysorozattal újabb közgyűlést kell összehívni, amely a megjelentek számára való tekintet nélkül határozatképes.

37. A rendes közgyűlés tárgyai:

a) a főtitkár évi jelentése az egyesület működéséről és állapotáról;

b) az előző év zárszámadásának és a következő év költségvetésének tárgyalása, a felelős számadók részére a fölmentvény megadása és általában az egyesület vagyoni kérdéseinek végső fokon való intézése;

c) a választmány megfellebbezett határozatainak felülbírálása;

d) az évi tagsági díj, valamint a választmány és az elnök utalványozási jogkörének megállapítása;

e) felolvasások, előadások, mintatanítások és azok megbeszélése;

f) nyolc nappal a közgyűlés előtt az elnökséghez írásban benyújtott indítványok tárgyalása;

h) tisztviselők és választmányi tagok választásának tudomásulvétele;

i) számvizsgálók és jegyzőkönyvhitelesítők kiküldése;

j) alapszabályok módosítása;

k) más egyesülettel való egyesülés (fuzió) elhatározása;

l) feloszlás és ez esetben a vagyon hovafordítása tárgyában való határozathozatal;

m) a következő rendes közgyűlés helyének megállapítása.

A közgyűlésről fölvett jegyzőkönyvet az elnök és a kiküldött két hitelesítő hitelesíti.

b) Az elnökség.

38. Az egyesület elnökségét az egyesület tisztikara alkotja.

Tagjai: Az elnök, az alelnökök, a főtitkár, a titkár, a szerkesztő, a pénztáros, az ellenőr és a házalap vezetője, akiket a közgyűlés négy évre választ. Ezen idő alatt minden tisztviselő hivatalból tagja az egyesület választmányának, továbbá — a számvizsgáló bizottság kivételével — minden bizottságának és intézményének.

Az egyesület minden tisztségére külön tisztviselőt kell választani.

39. A tisztviselői állásról való lemondás magában foglalja az elnökségi és a választmányi tagságról való lemondást is.

40. Valamely tisztviselői állás megüresedése esetén — kivéve az elnöki tisztség megüresedését — az elnökség önmagát egészíti ki. A kiszemelt tisztviselőt a választmány legközelebbi ülésén szótöbbséggel erősíti meg tisztségében. E választás azonban csak a legközelebbi tisztújításig érvényes.

41. Az elnökség végrehajtja a választmány határozatait és előkészíti a következő választmányi ülést. Szükség esetén rendkívüli választmányi ülést is összehívhat. A választmányi ülések közötti időben gyakorolja a választmány jogait, de minden eljárásáról beszámol a választmánynak.

42. Az elnökség havonként ülésezik. Az ülésekről jegyzőkönyvet kell fölvenni, amelyet az elnöklő elnök vagy alelnök hitelesít.

Az elnökség tagjaira nézve az elnökségi üléseken való részvétel, illetve az előzetes kimentés kötelező.

43. Az elnök képviseli az egyesületet egyesekkel és hatóságokkal szemben, vezeti az elnökségi üléseket, valamint a választmányi- és a közgyűléseket; kiutalványozza a választmány, illetve az elnökség által megállapított költségeket; 200 P-ig pedig előre nem engedélyezett összegeket is kiutalhat. Amíg az egyesület „Házalap“-járól s annak kezeléséről külön ügyrend nem intézkedik, ezen intézmény összes kiadásait szintén az elnök utalványozza. Évenként egyszer felülvizsgálja az egyesület ügyke-

zelési- és pénztárkönyveit és az irattárat. Adás-vétel, építkezés esetén vagy jogi személyekkel kötött fontosabb ügyekben a szerződéseket a főtitkárral együtt írja alá. Akadályoztatása esetén mindenben az általa kijelölt alelnök helyettesíti.

44. Az *alelnökök* száma öt, még pedig kettő az állami, kettő pedig a nem állami intézeteknél működő tagok sorából. Az ötödik alelnök nő.

Az állami intézeteknél működő tagok sorából választott két alelnök közül az egyik fővárosi, a másik vidéki.

A nem állami intézeteknél működő tagok sorából választott alelnökök közül az egyik római katolikus, a másik nem-katolikus.

45. A *főtitkár* kezeli a tagok törzskönyvét, az egyesület irattárát és vezeti az irodai ügyeket. Ő tartja nyilván a tagokat, intézi az egyesület adminisztrációját, őrzi az egyesület pecsétjét, gondoskodik az ülések jegyzőkönyvének vezetéséről, a gyűlésekről szóló tudósítások közzétételéről. Ő írja a rendes közgyűlés számára az elnökség évi jelentését az egyesület működéséről és állapotáról. Az egyesület minden iratát aláírja s csupán a fontos iratokat íratja alá az elnökkel is.

46. A *szerkesztő*, — a választmány, illetve az elnökség ellenőrzése mellett, — szerkeszti az egyesület folyóiratát és felelős a választmánynak, illetve az elnökségnek.

47. A *pénztáros* nyilvántartja a tagokat, beszedi a tagdíjakat és eszközli a kifizetéseket a költségvetés vagy elnöki utalványozás alapján. Pénztári naplót vezet és gondoskodik arról, hogy az egyesület készpénze a választmány belátása szerint gyümölcsözőleg helyeztessék el. Az egyesületi év végén bemutatja a választmánynak az évi részletes számadást. A közgyűlésen pedig előterjeszti a lefolyt évről készített pénztári kimutatást és a következő egyesületi évre szóló költségvetést. Az egyesület közlönyének szétküldésére felügyel.

48. Az *ellenőr* állandó és közvetlen ellenőrzője a pénztárosnak és a pénzkezelésért a pénztárossal együtt anyagilag felelős. Kötelessége évenként legalább kétszer az egyesületi pénztárt megvizsgálni s a vizsgálat eredményéről választmányi ülésen jelentést tenni.

49. A *titkár* a főtitkár segítőtársa és helyettese s emellett gondoskodik a gyűlések külső rendjéről és megírja az összes gyűlésekről szóló jegyzőkönyveket és tudósításokat.

50. A főtitkár, szerkesztő, pénztáros és titkár tiszteletdíját, — az elnökség javaslata alapján, — a választmány állapítja meg s a közgyűlés — a költségvetés keretében — tudomásul veszi.

c. A választmány.

51. A választmány áll: a) az egyesület tisztikarából, b) a tiszteleti tisztviselőkből és tagokból, c) a tisztújító közgyűlésen megválasztott 70 tagból, akik közül 20 budapesti, 50 pedig vidéki, és 10 választmányi póttagból, akiknek behívása a kapott szavazatok arányában történik.

52. A választmány az egyesület ügyeinek intézője. Evégből:

a) Évenként legalább kétszer gyűlést tart. A választmányi gyűlés tárgysorozatát egy héttel előbb közölni kell a választmány tagjaival. Indítványokat három nappal a választmányi gyűlés előtt írásban kell benyújtani az elnökségnél.

Az elnökség rendkívüli gyűlésre is összehívhatja a választmány tagjait. Tíz tag írásban előterjesztett kívánságára pedig köteles a rendkívüli választmányi gyűlést összehívni. A rendkívüli választmányi gyűlés tárgysorozatát a meghívón kell közölni a választmány tagjaival.

b) A választmány gyűlésein tudomásul veszi az elnökség működését és határozatait; indítványait megvitatja és szótöbbséggel határozattá emeli. A határozatképességhez — a tisztikar tagjain kívül — tíz választmányi tag jelenléte szükséges.

c) A választmányt a kezdeményezés joga is megilleti.

d) A választmány készíti el a maga, az elnökség és a közgyűlés, valamint a „Ház-alap“ ügyrendjét s azt a közgyűlés elé terjeszti jóváhagyás végett. Az ügyrendi módosításokat is a közgyűlés elé terjeszti. Az alapszabályokon kívül használt ügyrendi és esetleges egyéb szabályzatokat jóváhagyás végett a m. kir. belügyminiszterhez fel kell terjeszteni.

A választmány állapítja meg a közgyűlés idejét és tárgysorozatát.

A választmány szavazza meg a költségvetés határozott rendeltetésű tételein kívül fölmerülő és 200 P-nél nagyobb költségeket.

A választmány gondoskodik az időközben megüresedett tisztviselői állások betöltéséről.

Az elnöki szék megüresedése esetén az egyik alelnököt bízta meg a választmány az egyesület ügyeinek vezetésével. Ebben az esetben a legközelebbi közgyűlés tisztújító közgyűlés.

e) A választmány határoz — a közgyűlés jóváhagyása mellett — az egyesület vagyoni jogi kérdéseiben, vétel-eladás és építés ügyében.

f) Adott esetekben a választmány ideiglenes bizottságokat küldhet ki egyes ügyek előkészítésére. A bizottságok tartoznak a választmánynak a kitűzött határidőre jelentést tenni.

g) A választmány készíti elő a tisztújítást.

Mind a tisztikar, mind a választmány megbízatása négy évre szól. A választmány megújítása azonban kétévenként fele részben történik. Azok a választmányi tagok, akiknek megbízatása a tisztújításkor nem jár le, egy tiszteleti elnök vagy tiszteleti tag elnöklete alatt jelölő-bizottságot alkotnak.

A lelépő tisztviselők és választmányi tagok újra jelölhetők.

A jelölő-bizottság, — két hónappal a tisztújító közgyűlés előtt, — ülést tart, amelyre a jelölő-bizottság tagjait az egyesület elnöke hívja meg és ő jelöli ki a jelölő-bizottság elnökét is.

A jelölő-bizottság határozatképes, ha a jogosult tagok közül

legalább tíz jelen van. A határozathozatal szótöbbséggel történik. A szavazatok egyenlő megoszlása esetén az elnök szavazata dönt.

A jelölő-bizottság minden tisztségre és minden választmányi tagságra betűrendben három egyént hoz javaslatba, még pedig lehetőleg úgy, hogy a tiszttikarban együttesen minden jellegű intézet képviselve legyen. A választmányi tagságra való jelölésnél pedig arra ügyel, hogy minden tanári testület lehetőleg képviselőt nyerjen.

Az így megállapított jelölő-listát az egyesület pecsétjével ellátva és névjegyzék kíséretében minden intézetnek annyi példányban küldi meg a főtitkár, ahány cselekvőképes tagja van ott az egyesületnek. Intézetnél nem működő egyesületi tagok számára névre szólóan kell megküldeni a jelölő-listát.

A szétküldéstől számított három héten belül negyven tag aláírásával új jelölő-lista nyújtható be az egyesület főtitkáránál, aki azt épp oly módon tartozik szétküldeni, mint a hivatalos jelölő-listát.

A szavazás titkos és úgy történik, hogy a szavazó tag vagy a hivatalos, vagy az utóbb szétküldött szavazó-listán minden tisztség mellett csak annak nevét hagyja meg, akire szavazni óhajt, a másik két jelölt nevét pedig áthúzza. Ha valamely szavazó-listán egy név sincs áthúzva, a szavazat érvénytelen.

A kiállított szavazó-listákat egyenkint vagy intézetenkint együttesen borítékba kell tenni, le kell ragasztani, „Szavazat” felírással kell ellátni és — egy második borítékba zárva, — be kell küldeni az egyesület főtitkárának, még pedig legkésőbb két héttel a tiszti- (választmány-) újító közgyűlés előtt. Később beérkezett szavazatok nem vehetők figyelembe.

Ugyanígy kell eljárni a négyéves időszak közepén, amikor a választmány másik felének megújítása esedékes.

A beküldési határidő lejárta után a főtitkár azonnal átteszi a beérkezett és eredeti zárt borítékjukban őrzött szavazatokat a szavazatszedő-bizottsághoz. Ennek elnöke a jelölő-bizottság elnöke, négy tagja pedig a jelölő-bizottság által a maga kebeléből kiküldött két fővárosi és két vidéki tag.

A szavazatszedő-bizottságot a hivatalos jelölő-lista végleges megállapításakor küldi ki szavazattöbbséggel a jelölő-bizottság.

Új jelölő-lista beküldése esetén a listán négy szavazatszedő-bizottsági tagot is meg kell nevezni, akiket a szavazatszedő-bizottság elnöke szintén köteles meghívni a szavazatok felbontásához.

A szavazatokat a szavazatszedő-bizottság jelenlétében a bizottság elnöke bontja fel. A jogosulatlan vagy forma tekintetében meg nem felelő szavazatokat a bizottság megsemmisíti s az érvényes szavazólapokat összeszámolja. A szavazatok egyenlő megoszlása esetén a bizottság sorshúzással dönt.

Tisztújító közgyűlésen a szavazatszedő-bizottság elnöke úgy tölti be a korelnök szerepét, hogy felolvastatja a jelölő- és szavazatszedő-bizottság üléseiről fölvett jegyzőkönyveket, bemutatja

a megválasztott tisztikar és választmányi tagok névjegyzékét és beiktatja székébe az elnököt.

A választmány másik felének megújításakor a választás eredményét — a szavazatszedő-bizottság írásbeli jelentése alapján — az egyesület elnöke hirdeti ki.

h) A választmányi tagok a választmányi üléseken megvitatják a jelentéseket és indítványokat, eljárnak az elnöktől nyert megbízásokban és — szükség esetén — elvállalják a titkár ideiglenes helyettesítését.

53. Az egyesületi és házalapi vagyonkezelés és számvitel felülvizsgálására minden rendes közgyűlés három számvizsgálót küld ki, akik közül az egyik a számvizsgáló-bizottság elnöke.

A számvizsgáló-bizottság tagjai, — megbízatásuk tartama alatt, — sem a tisztikarnak, sem a választmánynak nem lehetnek tagjai. Megbízásukból kifolyólag bármikor megvizsgálhatják a pénzkezelést, az egyesületi év lejártával pedig kötelesek az évi zárszámadást, a pénz- és vagyonkezelésre vonatkozó okmányokat, naplókat és egyéb iratokat tüzetesen megvizsgálni és annak eredményéről a közgyűlésnek írásban jelentést előterjeszteni. Amennyiben évközben észlelnek valamiféle szabálytalanságot, azt kötelesek az elnökség, illetve — fontos és sürgős esetben — a rendkívüli választmányi vagy közgyűlés elé terjeszteni.

V. szakasz.

Az egyesület folyóirata.

54. Az egyesület folyóiratot ad ki, a „Magyar Tanítóképző“-t. A folyóirat megjelenésének módját az elnökség állapítja meg. A folyóirat anyagi ügyeit a pénztáros intézi.

55. A folyóiratnak hivatalos és nem hivatalos része van. A hivatalos részbe valók az egyesületi ügyek, az elnökségi ülésekről, a választmányi és közgyűlésekről szóló tudósítások és minden egyéb hírek, vagy iratok, amelyeket az elnökség közlés végett átad a szerkesztőnek. A nem hivatalos részt a szerkesztő a 38. §. figyelembevételével mellett saját felelősségére szerkeszti. A cikkek díjazásának kulcsát az elnökség állapítja meg.

VI. szakasz.

Az egyesület feloszlása.

56. Az egyesület feloszlása esetén a közgyűlés határozza el, még pedig a 35. §. ötödik bekezdésében megállapított módozatok mellett, — hogy az egyesület vagyona miféle célra fordíttassék.

Az alapszabályok módosítása, az egyesület feloszlása és ez esetben vagyonának hova fordítása tárgyában esetleg hozandó határozatokat foganatosítás előtt jóváhagyás végett a m. kir. belügy-miniszterhez kell felterjeszteni, aki ezek tekintetében a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértően dönt.

VII. szakasz.

Hivatalos záradék.

57. Azokban az esetekben, ha az egyesület az alapszabályokban előírt célját és eljárását be nem tartja, hatáskörét túllépi, államellenes működést fejt ki, a közbiztonság és a közrend ellen súlyos vétséget követ el, vagy a tagok vagyoni érdekeit veszélyezteti, a m. kir. belügyminiszter ellene vizsgálatot rendelhet el, működését felfüggesztheti és végleg fel is oszlathatja.

Kelt Budapesten, a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének az 1929. évi június hó 19. napján tartott rendkívüli közgyűléséből.

Pároy Endre s. k.
elnök.

Woyciechowskyné Lajos Mária dr. s. k.
főtitkár.

(P. H.)

Szám: 204.105/1929.

M. kir. belügyminiszter.

VII.

Látta a m. kir. belügyminiszter azzal a megjegyzéssel, hogy a választmány minden határozata, a közlést követő naptól számított 15 napon belül, a közgyűléshez fellebbezhető.

Budapest, 1929. évi december hó 12-én.

A miniszter rendeletéből:

(P. H.)

Dr. Páskándy s. k.
miniszteri titkár.

VÁLASZTMÁNYI ÜLÉSEK.

I. 1929. november 7-én, a II. ker. áll. tanítónőképzőben tartott ülés. Jelen voltak: Pároy Endre alelnök elnöklete alatt dr. Erdey Ferenc, Laszcsik Ernő és Popity Károly Kalocsáról; Straub Ferenc Szegedről, Prochaska Ferenc, Csada Imre, Bartal Alajos Esztergomból, Roda Mária, Strauchné Entz Jolán, Grynaeus Ida, Patyiné Láng Mária, dr. Frank Antal, Jaloveczky Péter, Erdélyi Olga, Jaloveczky Péterné, Sebestyén Erzsébet, Riesz Janka, Szántó Lenke, dr. Meskóné Veverka Edith, dr. Lóránth Mária, Bagó Margit, Frigyes Béla, Váradi József, Mesterházy Jenő, dr. Novy Ferenc, Ruisz Márta, Haits Ella, B. Braun Angella, Jancsó Erzsébet, Girtler Mária, W. dr. Lajos Mária, Molnár Oszkár, Pócza József és Mihalik József.

1. Elnök üdvözlí a megjelenteket s különösebben a vidékről feljött tagokat. A nagy érdeklődésben mintegy zálogát látja annak, hogy az egyesület jövőndő munkálkodása sikeres lesz.

2. Elnök az ülést megnyitván, előterjeszti a következőket:

a) a május hó 19-i közgyűlésen tiszteleti elnökké választott Wagner János kir. főigazgatónak a díszoklevelet átadtuk, Dr. Kornis Gyula államtitkár, tiszteleti tagnak a megválasztásról szóló díszes iratot egy küldöttség vitte fel, melyet az államtitkár úr igaz szívéllyességgel fogadott. Még a miniszter úr díszoklevelének átadása van hátra, ami szintén meg fog majd történni Önagyméltósága által meghatározott időben;

b) az új alapszabályok rövidesen jóváhagyatnak;

c) az új kinevezéseket és az átmínósítéseket bejelenti és külön is gratulál Grynaeus Ida, Szarka Lajos, Brunovszky Rezső, Molnár Oszkár

és *Lukács* Béla előléptetett, illetőleg kinevezett igazgatóknak. Üdvözlí *Jaloveczky* Pétert és *Németh* Sándort részükre a tképzői igazgatói cím adományozása alkalmából. Köszönti az összes átminősítetteket, kiknek száma tekintélyesen megerősíti státusunkat;

d) sajnálkozással jelenti be *Pataký* Vilmos (Budapest, VII. ker.), *Thaisz* Lajos (Losonc) és *Sparba* József kartársaink halálát, kiknek érdemeiről és egyesületünk életében való tevékeny munkálkodásukról megemlékezik. Javaslataira az elhunytak érdemei és emléke jegyzőkönyvileg örökítettnek meg;

e) október havában a cinkota áll. tanítónőképző Cinkota községétől zászlót kapott az intézet 10 éves cinkotai tartózkodásának emlékére. Megemlékezik a tanítónőképző igazgatójának, *Tabódy* Idának az intézet Pozsonyból való átmentése körül kifejtett tevékenységéről, érdemeiről és őszinte örömét fejezi ki, hogy Cinkota díszpolgárává választotta;

f) képviselte az egyesületet *Rákos* István kir. tan. 30 éves tanítói működése alkalmából tartott jubiláris ünnepélyen, ahol az ünnepeltet üdvözölte is; résztvett az augusztusi budapesti eszperantó egyetemes vilá kongresszuson és örömét fejezi ki annak sikerülté és főleg a felett, hogy a hazai nemzeti irányzatú eszperantó-mozgalom feje egy tanítóképző tanár. Üdvözlí *Mihalik* József tanárt, az eszperantó vilá kongresszus volt elnökét; megjelent a Kath. Középiskolai Tanárok Egyesületének gyűlésén és az Állami Tanítók Országos Egyesületének közgyűlésén;

g) jelenti, hogy a németvölgyi temetőben a már 30 éve ott nyugvók maradványait, hacsak arról más intézkedés nem történik, közös sírba teszik. Ebben a temetőben nyugsznak *Bartalus* István, *Király* Pál, *Kozocsa* Tivadar, akik közül Bartalus István exhumálása esedékes. *Sarudy* Ottó kir. főigazgató kezdeményezésére az exhumálás költségeinek fedezésére gyűjtés indult meg. Dr. *Frank* hozzászólása után a válaszmány úgy határoz, hogy amennyiben elegendő összeg nem gyűlné össze, megkeresi a Polgáriskolai Tanárok Orsz. Egyesületét és a tanárképző főiskola tanári karát hozzájárulás céljából. A többi elhunyt hamvairól annak idején majd hozzátartozóik gondoskodnak.

h) Képet ad az egyesület gyenge anyagi állapotáról és *Molnár* Oszkár szerkesztő, *Pócza* József pénztáros jelentései, illetve javaslatai és *Gömöri* Sándor hozzászólása után a válaszmány úgy határoz, hogy a pénztárosnak felhatalmazást ad, hogy a Tanárok Háza alapból egyezer pengős kölcsönt vegyen fel, melyet kamataival együtt a jövőévi szubvenció kiutalásakor azonnal fizessen vissza. A kölcsön egyesületünk előre nem látott kiadásainak s egyéb fizetési kötelezettségeinek fedezésére szükséges. A hátralékot az okozta, hogy a tagsági és előfizetési díjak nem folytak be elég pontosan.

i) Elnök ismerteti azokat a bizottságokat, melyek még a múlt évben alakítottak egyes kérdések tanulmányozására, nyilvántartására és a válaszmányi gyűlés elé hozatalára. Képet ad arról, hogy körülbelül minő kérdéseket lehetne tárgyalni a jövő üléseken. Maga részéről a lakbérkérdést javasolja. Ezzel kapcsolatban ismerteti a tanítóképző tanárképzés újabb módját. E szerint a szegedi Ferenc József-egyetemen a 4 év-folyamú polgáriskolai tanárképzőt elvégzettek 1 évi egyetemi tanfolyam után képzői tanárok lehetnek. A tanárképző szabályzat összeállításával dr. *Husztí* József egyetemi tanár bízott meg, egyesületünk-höz ezirányban még semminemű felszólítás nem érkezett. Megállapítja, hogy a tanárképzés nem a tanítóképző tanárok véleménye és óhaja szerint oldott meg, nem függetlenítettett a polg. iskolai tanárképzéstől és ez az összeházasítás őt szomorúsággal tölti el. — Dr. *Frank* arról világo-

sítja fel a választmányt, hogy ő a szabályzat elkészítésével megbízott igazgatónak eddigi tárgyalásaink és megbeszéléseink anyagát rendelkezésre bocsájtotta. *Mesterházi Jenő* most még rosszabbnak találja a tanárképzést, mint eddig volt. Nekünk nem szabad a dolgot csak tudomásul venni, hanem azt sürgősen tárgyalni kell és indítványára az elnök hozzászólására felkéri dr. *Frank Antal*, *Mesterházi Jenő* és *Molnár Oszkár* tagokat, hogy a legközelebbi ülésre állítsák össze memorandum formában mindazt, amit a tanárság ez ügyben tudomásra akar juttatni. Az elnököt pedig felkéri, hogy a helyzetről a minisztériumban tájékoztódjék.

3. Elnök ajánlatára a választmány örömmel iktatja tagjai sorába *Lipter Éva*, *Forgó Sarolta*, *Frigyes Béla* és Dr. *Prochaska Ferenc* tanárokat.

4. Elnök felkérésére *Jaloveczky Péter* előadja gondolatait arról, hogy mit tanítson a szaktanár tárgyának népiskolai módszeréből. Végredményül a következőkben foglalja össze a szaktanár ezirányú teendőit:

- a) szaktudományi népiskolai módszerének történetét adja elő;
- b) a népiskola tantervi anyagát részletesen ismerteti;
- c) a tantervi utasításokat és a módszert részletesen ismerteti;
- d) beszél a szemléltető eszközökről;
- e) szól a kirándulásokról és technikájukról;
- f) tankönyveket, segédkönyveket és vezérkönyveket ismertet;
- g) legalább egy osztály tanmenetét elkészítteti;
- h) lecke típusokat, tanítási vázlatokat mutat be.

Megállapítja, hogy a mai képzésnél csak a mennyiségtan módszerének jut elegendő idő (V. oszt. heti 2 óra), nagyon kívánatos lenne, hogy a többi szaktárgynak is külön módszertani órája legyen.

Az előterjesztéshez dr. *Novy Ferenc*, *Straub Ferenc*, dr. *Frank Antal* hozzászólásai után, akik mind helyeslik a felvetett dolgokat és főleg a tanítási gyakorlatoknál résztvevők közötti összhangot szorgalmazzák, *Párvy Endre* szól részletesebben, aki örül, hogy ezt a legfontosabb, de talán legjobban elhanyagolt tételt tárgyaljuk. Képet ad az említett dolgoknak a múltban és a jelenben való állapotáról és megállapítja, hogy jelenleg a szaktanárok nem tudják ezirányú teendőiket, pedig az igazi tanítóképzésnek ezen kell alapulnia és ennek kell a szaktanár legfontosabb teendőjének lennie. Dolgozzuk ki azokat a részleteket, amiket a szaktanárnak nyilván tudnia kell, mert most — szerinte — nem tudja. A tanítóképző legyen igazi szakiskola és építsük azt ki *Jaloveczky* gondolatainak részletesebb kidolgozása alapján. Felkéri *Jaloveczkyt*, valamint az összes szaktanárokat, hogy az elhangzottak alapján már a jövő ülésre dolgozzák ki azt, hogy szaktárgyuk módszerének tanításánál miket óhajtanak felvenni.

5. *Mihalik József* kifejti, hogy sok olyan gyakorlati irányú dolog és készség van, melyeket a tanítóképzők növendékeinek el kellene sajátítaniuk, részint mert megkönnyítené munkálkodásukat, részint mert esetleg kenyeret szereznek velők, részint mert a haza érdekében azok segélyével intenzíven tudnak munkálkodni. Ilyenek többek között a gyorsírás, gépirás és az eszperantó nyelv elsajátítása. Ezek megtanulására, sajnos, a képzők növendékeinek nincsen alkalmuk, mert a felsőbb hatóságok érthetetlenül mindég akadályokat gördítenek ilyen irányú tanfolyamok elé, míg a szerb, horvát nyelvet, a vívást, táncot stb. nem kifogásolják. Hogy a gyakorlati irányú tanfolyamok megvalósulása simábban mehessen és így a növendékek ne legyenek megfosztva a tanulás (elsajátítás) lehetőségétől, javasolja: indítson az egyesület oly mozgalmat, hogy ha a tanítóképzők növendékei a gépirást, gyorsírást, eszperantót stb. tömegesebben óhajtják megtanulni, az ilyen irányú tanfolyamok az

igazgató engedélyével minden további felsőbb engedély nélkül az egyes intézetekben megindíthatók legyenek. A választmány *Párvy* Endre hozzászólása után úgy határoz, hogy minden adott esetben a tanári testületek tegyék bírálat tárgyává, vajjon az egyes tanfolyamokon résztvenni szándékozó növendék minden túlterhelés nélkül tanulhatja-e az illető dolgot, a TITOE pedig ajánlani fogja a minisztériumnak, hogy rendeletileg adja meg az igazgatóknak az engedélyt arra, hogy ahol a viszonyok, a hely és a körülmények megengedik, ott ilyen tanfolyamokat beállíthasson.

6. Elnök felszólítására a választmány megbeszélés tárgyává teszi a választmányi ülések fix idejének megállapítását. Többek hozzászólása után a választmány megbízza az elnökséget, hogy saját legjobb belátása szerint, esetleg próbaképen a szombati gyűlésnapot beállítva, tűzze ki a legközelebbi gyűlés idejét, amikor is véglegesen meg lehet a választmányi ülések állandó idejét határozni.

Több tárgy nem lévén, az ülést berekeszti.

II. 1929 december hó 12-én a II. ker. tanítónőképzőben tartott választmányi ülés. Jelen voltak *Párvy* Endre elnökle alatt: *W. Lajos* Mária dr., dr. *Frank* Antal., dr. *Mandola* Aladár, *Mesterházy* Jenő, *Ruisz* Márta, *Jaloveczky* Péter, *Molnár* Oszkár, *Jaloveczkyné Czinkoszký* Kornélia, *Pócza* József, *Grynaeus* Ida, *Kiss* József, *Sarudy* Ottó, *Oszwald* József, *Forgó* Sarolta, *Girtler* Mária, *Jancsó* Erzsébet, *Meskóné Veverka* Edith, *Roda* Mária, *Fazekas* Mária, a kalocsai és a szegedi rendi tanítónőképző-intézetek képviselőiben 2—2 szerzetes tanárnő, *Mihalik* József.

1. Elnök melegen üdvözlí a megjelenteket s köztük különösbben a vidékről jötteket és *Sarudy* Ottó kir. főigazgatót.

Az ülést megnyitva jelenti, hogy az egyesületnek a tanítóképző tanárképzésre vonatkozó memorandumára válasz nem jött. Ez ügyben *Husztí* József egyet. tanár elnökle alatt valószínűleg ankét lesz, melyre remélhetőleg egyesületünk meghivatik.

Javaslatára a Népies Irodalmi Társaság rendelkezésére bocsátja az egyesület a közlöny ezévi 5 példányát.

Bemutatja a szkf. 147.802. számú végzését, melynek értelmében a *Quint* J. műveinek kiadására tervbe vett gyűjtés nem engedélyeztetik. *Frank* javaslatára a kérést alkalmasabb időpontban meg fogja az egyesület ismételni.

Javaslatára az egyesület magáévé teszi *Szilágyi* János és *Stich* N. bajai tanárok ügyét, kiket fizetésük megállapításánál sérelem ért.

Az Országos Családvédő Szövetségnek a tisztviselők nyaraltatására vonatkozó indítványát tanulmányozás céljából az elnök kiadja *Mesterházy* Jenőnek, aki arról a legközelebbi gyűlésen referálni fog.

Ajánlatára az egyesület örömmel iktatja tagjai sorába *Erdélyi* Olga budapesti és *Técsy* Ilona orosházai tanárokat, viszont tudomásul veszi, hogy dr. *Hollendorfer* F. pedagógiumi tanár és vitéz dr. *Székely* Győző gazdasági szaktanár egyesületünkől kiléptek.

Elnök megállapítja, hogy egyesületünk a múlt gyűlésen elhatározott kölcsönt még nem vette fel és bejelenti, hogy a jövő évre magasabb szubvenciót fogunk kérni.

2. Elnök felkérésére *Jaloveczky* Péter felolvassa a természetrajz, gazdaságtan és háztartástan szaktanárának az illető tárgyak népiskolai módszerére vonatkozó munkakörét. A felolvasás az egyesület közlönyében fog megjelenni.

A javaslathoz *Mihalik* József szólt hozzá. Elismeréssel van az indítványozó munkája iránt. Helyesli, hogy a módszer kialakulásának

történetét is tárgyalja, mert ezzel a növendék szélesebb látóteret kap és ez egy nagy hiányosságot pótol, mivel a könyvekben sehol erről nincs szó. Egyúttal alkalmakat ad ennek a résznek a tárgyalása a szükséges koncentrációkra, pl. a neveléstörténettel. Azonban nagyon kevesnek tartja az összesen 8 órát, mely alatt Jaloveczky az egész anyagot le akarja tárgyalni. 1—1 óra alatt szólni a célról, megejteni az összehasonlításokat, átvenni a módszert, — avagy szólni a szemléltetés módjairól, annak különféle eseteiről, — avagy egy óra alatt letárgyalni az összes vezérkönyveket, tankönyveket, azokat összehasonlítani és még a tanítóképzői könyvekről is szólni, nemcsak hogy lehetetlen, de nem is lenne lelkiismeretes munka. Nekünk pedig a becsületes tanítóképzésre kell gondolni. A módszeres rész tanítására tehát külön óra kell. Tudja, hogy Jaloveczky csak a mostani kényszerítő körülmények miatt bánt ilyen fukaron az idővel, de neki is hangoztatnia kellene, hogy több időre lenne szükség, hiszen ezek a módszeres tárgyalások tulajdonképpen a legfontosabb foglalkozásai a tanítójelölteknek.

Dr. Frank csatlakozik Mihalik gondolataihoz és örömét fejezi ki, hogy ezek a kérdések a választmány elé kerültek. Kifejezte azt az óháját, hogy Jaloveczky fejtse ki azt is, hogy miképpen neveli ő szak-tárgya tanítása közben a növendékek jellemét.

Elnök megköszöni az előadó javaslatát. Megállapítja, hogy ez volt az első mozaik ahhoz, hogy kialakuljon a képzői tanár módszeres munkája és tényleg szakiskola legyen a képzőből. A mostani tanárok nem elég otthonosak tárgyuk népiskolai módszerében, sőt pl. a történelem tanára már nincs is olyan kapcsolatban a gyakorló iskolával, mint régebben. A Jaloveczky által felvett idő tényleg kevés és ez az időkérdés nagy probléma. A tanítóképzőket úgy kellene átalakítani, hogy a szaktanár képezze ki a növendékeket a népiskolai módszeres részből, így lenne minden képzői tanár igazi népiskolai tanító-mester. Kíváncsún tartja ő is, hogy a javaslatban felvett részek részletesebben dolgoztassanak ki és ez ismét csak idő kérdése.

5. Elnök felkérésére Kiss József előadja a számolás és mérés népiskolai tanításának a tanítóképzők V-ik osztályában elvégzendő anyagát.

Mihalik a felsorolt anyagot és annak elosztását nagyon helyesnek és arányosnak tartja. Ha a Kiss által jelzett ösvényen haladunk, akkor a számolásból és mérésből tényleg úgy előkészítve hagyja el a növendék a képzőt, ahogyan mi azt a legideálisabbnak elképzeljük. A maga nevében köszönetet mond az előadónak, akinek tervezetéből sokat lehet tanulni.

Frank dr. örvend annak, hogy a pedagógia tanárától egy részt el vesz a matematika tanára, mert ez részben a pedagógia jobb megbecsüléséhez vezet és helyesebb is, hogy a matematikai dolgokat a matematikus intézze.

Kiss szerint a történelmi részt is a matematikus tanítsa, a vizsgálatokon pedig a kérdést az a tanár fejtegeti, aki foglalkozott vele.

Elnök köszöni a tartalmas tervezetet.

Közben dr. Mandola Aladár az elnök egy elejtett mondatára reflektál, mellyel a képzői történettanítás és a gyakorlóiskola közötti kapcsolat fennállását óhajtja kimutatni. A következőket mondja. A történelem és etika között szoros kapcsolat van, mert az előbbi az események és cselekmények lefolyását adja, az utóbbi a cselekmények maximumait. Mindkettőnek tárgya a cselekmény. A két disciplina egy közös törzs két szárnya. Már ez a rokonság a nevelés felé irányít. Ez a szempont nyújtja azt a mérlegelést, hogy melyek a történelemnek nevelő értékű eseményei. Ezeket kellene összegyűjteni és belőlük rendszert

alkotni. Ilyen esemény Szt. László szerepe. Szt. László a harcos katolikus megtestesülése, azért a magyar templomok 70%-ában a freskók Szt. Lászlót ábrázolják. Ez a gondolat a falura utal, mint a népiskola müljőjére. A cserhalmi ütközet a Thuróczi krónikából van véve és innen ment át a népiskolai tankönyvekbe. A tatárjárás Rogeriustól ered ugyancsak a tankönyvekbe. A magyar kutfók a népiskolába kerültek. Ha ezen vonatkozásokat összegyűjtjük, selyemszálakat huzunk a képzői tanítás és a gyakorlóiskola között.

Mesterházy irigylésreméltónak tartja a mennyiségtan tanárának helyzetét, akinek elég sok ideje van a módszer tárgyalására. Intézményesen kellene arról gondoskodni, hogy ez minden tárgynál így lehessen. Szintén kidomborítja, hogy a történelem tanára tárgya keretén belül folyton foglalkozik a népiskolával. Az előkészítéseknél is van alkalma a tanárnak mindent közölni növendékével, amit csak akar.

Elnök szavai helyreigazításaként kifejti, hogy ő nem mondta, hogy a képzői tanár nem jó tanár, de nem szálakat, hanem sokkal többet akar látni. Az ő ideálja olyan tanítóképző, ahol pedagógusok vannak és a szaktanárok népiskolai szakjuk speciálistái. Elszomorítja az a tény, hogy a múltban ezekben a dolgokban erősebben állottunk. Fájn neki az is, hogy a három alsó osztály egyáltalán nem vesz részt a gyak. isk. életben.

Sarudy Ottó megjegyzi, hogy ennek a megoldására van lehetőség ma is és ezáltal a tanítóképzés tényleg intenzívebbé válhat.

Ezt elnök örömmel veszi tudomásul és az ülést berekeszti.

Mihalik József, titkár.

Pályázat a magyar termelés pártolásáról évente megtartandó tanítás mintatervének elkészítésére. A közokt. minisztérium 840—05—7/1950. sz. a. az alábbi pályázatot teszi közzé:

Gazdasági boldogulásunk egyik elengedhetetlen feltétele, hogy a hazai termelés pártolásának szüksége népünk minél szélesebb rétegeinek váljék meggyőződésévé s e meggyőződés a hazai fogyasztó közönséget a hazai ipar és mezőgazdaság termékeinek vásárlására indítsa.

Évente hatalmas összegeket fizet ki az ország külföldi iparcikkéért. Ezek az összegek nemcsak az országot teszik szegényebbé, hanem csökkentik a belföldi munkaalkalmakat is és így nagy mértékben növelik az elhelyezkedés és kenyérkereset nehézségeit, a munkanélküliséget.

Ennek az állapotnak megváltoztatása csak népünk kellő felvilágosítása és a társadalom lelkiismeretének felébresztése útján érhető el. E felvilágosító munkából ki kell venniük részüket az iskoláknak is.

Évből a folyó iskolai év elején a Magyar Héttel kapcsolatosan kiadott ama rendelkezésemet, amely szerint az iskolákban egy óra a hazai termelés pártolásához fűződő nagy érdekek méltatására fordítandó és ezt követően egyik magyar órán ebből a tárgykörből írásbeli dolgozat írandó, a jövő iskolai évekre is érvényben kívánom tartani függetlenül attól, hogy a hazai gazdasági élet a Magyar Hét rendezését minden évben megismétli-e.

Hogy ennek az életbevágóan fontos kérdésnek tárgyalása mindenütt a legegyszerűbb formában történjék, tanítási mintatervezeteket kívánok a tanítók és tanárok rendelkezésére bocsátani. E tanítási tervezetek elkészítésére ezennel pályázatot hirdetek.

Elkészítendő két mintául szolgáló tanítási tervezet, amelyek egyike a 12 évesnél fiatalabb, másika a 12—18 éves tanulók részére megtartandó tanítási óra anyagát — a tárgyi és pedagógiai szempontok gondos figyelembevételével — oly módon dolgozza fel, hogy a tanulók a hazai ter-

melés pártolásának fontosságáról világos képet és a hazai termelés pártolására ösztönzést nyerjenek. Az ide vonatkozó adatokat a Magyar Hét rendező bizottsága (Budapest, V. ker., Alkotmány-u. 8. III. em.) készséggel bocsátja a hozzáfordulók rendelkezésére.

A tanítás anyagában gondosan kerülni kell minden olyan kifejezést vagy gondolatmenetet, amely harcot, bojkottot, gyűlöletet hirdet a külföld ellen, vagy pedig arra alkalmas, hogy az egyes gazdasági ágakat egymás ellen hangolja, vagy bármelyikük ellen a tanulóknál ellen-szenvet ébresszen.

Mind a két tanítási tervezet kiegészítendő a tanítást követő dolgozat elkészítésére szolgáló részletes utasítással.

A pályázat terjedelme legfeljebb egy nyomtatott ív legyen.

A pályamunkákat külön erre a célra pedagógusokból és gazdasági szakférfiakból összeállított bizottság bírálja meg. A legjobbnak talált pályaművek ki fognak nyomtatni és az összes iskoláknak meg fognak küldetni.

A pályázat határideje 1930. május hó 1.

A legjobbnak talált mintatervezetek pályadíja 500—500 pengő; a második legjobbnak talált munka 250—250 pengő jutalomban részesül.

A pályázatok az Orsz. Közoktatási Tanácshoz (Budapest, V. ker., Báthory-u. 12. III. em.) küldendők be.

Budapest, 1930. évi január hó 14-én.

A miniszter helyett:

Kornis, államtitkár.

IRODALOM.

Erdélyi Lajos: *A régi magyar irodalom történetéhez a nyelvjárások alapján.* Különlenyomat a Magyar nyelvi tanulmányok II. kötetéből. Budapest, Studium bizománya. 1929.

Erdélyi Lajos, nyelvtörténetünk buzgó munkása, ebben a dolgozatában a Gyulafehérvári Sorok (Glosszák) nyelvéhez és íráshelyéhez, meg a régi magyar levélírás nyelvéhez (budai basák régi magyar levelezése 1553-89) kíván adalékokat szolgáltatni a népnyelv alapján. A régi irodalom emlékeit igyekszik kapcsolatba hozni a ma is élő népnnyelvvél, a nyelvjárásokkal. Szerző törekvése, hogy, amint a német, francia, görög, olasz és finn nyelvekben már megtették, a nyelvjárások alapján nyomozza ki a magyar irodalmi nyelv kialakulását. Ezért Révai nyomán haladva, a multnak eddig csak „nyelvemlékeknek” tekintett hagyatékát, *szépirodalmi* termékeknek tekinti.

A XIV. századból, ismeretlen szerzőtől származó Gyulafehérvári Sorokat veszi először elemzés alá. Simonyi és Szinnyei csak nyelvészeti szempontból vizsgálták, de helyi származását nem kutatták. Erdélyit a Gyulafehérvári Soroknak a Halotti beszéddel való nyelvazonosságra arra a feltevésre vezeti, hogyha a Halotti beszédet nyelvi sajátosságai alapján a felsődunamelléki nyelvjárásból származtatja, úgy a Gyulafehérvári Sorok szülőhelyét is itt kell keresnie. Még pedig legnagyobb valószínűséggel Székesfehérvár környékén, honnan a kódex csak nagy viszontagságok után jutott északra, majd az erdélyi Fehérvárra.

A nyelvemlékek helyesírásának, a nyelvtörténetnek, a nyelvfejlődésnek, a határozott helyről keltezett oklevelek adatainak s a nyelvemlékek összes jellemző alakjainak figyelembevételével, valamint új adatok helyszíni gyűjtésével a szerző a következő megállapításokhoz jutott: a Gyulafehérvári Sorok *őz* és *ész* kiejtésűek; az *ő* igenévképzőt

é helyettesíti; vannak kettős hangzói; hiányzik az illeszkedés; az -at, -et névszóképző itt még -atv, -etv alakú. Mindezek pedig a mai dunántúli nyelvjárásnak is sajátosságai. Ehhez hozzájárulnak még a szókincsnek is egyezései. A szoros kapcsolatot bizonyítják még a Dunántúlról származó egykori és későbbi nyelvemlékek — mint a tihanyi apátság 1055-i alapítólevele (Zala-m.) a Pannonhalmi Szent Benedek rend története kötetei, Kézay Krónikája (Kéza Fejér-m. község), Pécsi Képes Krónika (Budán készült 1358), Budai Krónika (1473), Jókai, Bécsi, Müncheni. Apor, Jordán, Érdy, Peer és Czeh kódexek, Tinódi s a kuruckor költői emlékei, nemkülönben Eötvös Károly és Gárdonyi művei, amelyek mind a Dunántúl szülöttei.

Dr. Radnai Oszkár.

HIREK.

Előfizetési felhívás. Folyóiratunk az új évvel negyvenharmadik évfolyamát kezdí. Ez a küzdelmekkel és értékes eredményekkel teli mult mindnyájunkat arra kötelez, hogy anyagi és szellemi erőnktől telhetőleg támogassuk a Magyar Tanítóképzőt, egyesületi életünknek ezt a tájékoztató és összekötő orgánumát. Tisztelettel kérjük egyesületünk minden tagját, hogy tagsági díját az év első negyedében e számhoz mellékelt csekklapon beküldeni szíveskedjék. Az intézetek vezetőit pedig arra kérjük, hogy a *Magyar Tanítóképző*-re iskoláik részéről is előfizetni és a tanítóképzőknél működő összes tanárokat arra buzdítani szíveskedjenek, hogy egyesületünk tagjai sorába lépjenek. Az önképzőkörök tanárelnökeinek figyelmét újból felhívjuk arra, hogy az önképzőkörök számára járatott lapok közé folyóiratunkat is felvenni szíveskedjenek. Végül összes kartársaink megértő pártfogásába ajánljuk jóléti intézményünk, a Tanárok Háza-alap erőteljes felkarolását.

Díszoklevél átadása. Egyesületünk küldöttsége dec. 20-án jelent meg kihallgatáson gróf *Klebensberg* Kunó miniszter úr ónagyméltósága előtt, hogy a tiszteletbeli tagságról kiállított díszes oklevelet átnyújtsa. A küldöttséget *Páry* Endre ügyvezető alelnök vezette s tagjai voltak: *Tabódy* Ida, *Grynaeus* Ida, *Woyciechowskyné dr. Lajos* Mária, *Héger* Lujza, dr. *Szemere* Samu, *Nagy* Ferenc, *Vízhányó* Károly, *Pócza* József, *Mihalik* József, *Molnár* Oszkár igazgatók, illetőleg tanárok. Egyesületünk díszoklevelét *Páry* Endre alelnök a következő beszéd kíséretében adta át:

„Nagyméltóságú Miniszter Úr! A Tanítóképző Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének képviseletében és megbízásából jelentünk meg Excellenciád előtt, hódolatteljes tisztelettel kérve, kegyeskedjék jó szívvvel elfogadni ajándékunkat, egy díszoklevelet, mely azt az örömteljes pillanatot örökíti meg, mikor Nagyméltóságodat egyhangú lelkesedéssel Egyesületünk dísztagjává választottuk. Kegyelmes Uram! A tanítóképző-intézeti tanárság mindenkor a legelénkebb figyelemmel kísérte és kíséri a tanügyi és kultúrpolitikai alkotásoknak azt az igazán díszes sorozatát, mellyel Nagyméltóságod az egész országot, de első sorban a magyar tanügyet oly sokszor megajándékozta. Hogy csak a legfontosabbakat említsem: a három új egyetem, az Országos Magyar Gyűjteményegyetem, a tihanyi biológiai intézet, a bécsi, berlini, római Collegium Hungaricumok, az új leányközépiskolai típusok, a Testnevelési Főiskola, a magyar sportéletnek sohasem tapasztalt, páratlan fölkarolása, — de ezeken kívül a bennünket legközvetlenebbül érdeklő népoktatási alkotások és reformok, minők: a népiskolai új tanterv, a tanyai iskolák felállítása, az iskolán kívüli népművelés, a nyolc osztályú népiskola — mind olyan alkotások és reformok, melyek alapján egykoron Excellen-

ciád miniszterségének idejét a felvirágzás korszakának fogja elnevezni a magyar művelődés- és neveléstörténelem. De — Kegyelmes Uram — a tanítóképző intézeti tanárság nemcsak ezekben az alkotásokban és reformokban látja Excellenciád érdemeit, hanem abban is, hogy írásai-val, szónoklataival s egyéniségének szuggeráló varázsával oly mély, eleven és liktető kulturális érzéket és közszellemet teremtett, hogy ma már még a laikus közönség is az egész iskola- és oktatásügyet az állami élet egyik főtengelyének tekinti és a Trianon ellen folytatott küzdelem egyik leghathatósabb fegyverének minősíti. Van azonban Excellenciád kiapadhatatlan szellemi arzenáljában még egy felette érdekes és értékes célkitűzés is, melyet szintén csodálattal szemlélünk s ez: a nyugati államokkal való összeköttetések létesítése és elmélyítése. Teljes mértékben értjük és értékeljük Nagyméltóságod ez irányú törekvéseinek célzatát is, mely nem lehet más, mint nemzetünknek, faji jellegünk megőrzésével, a nyugati műveltségbe való mennél szorosabb bekapcsolása. És most, mikor ily teljes pompájukban állanak előttünk Excellenciád törekvései, alkotásai és reformjai, ugyanakkor a legnagyobb sajnálattal látjuk, hogy mégis akadnak emberek, akik nemhogy nem örülnek ennek a nagy kultúrelőretörésnek, hanem ellenséges indulattal nézik azt s ha tőlük függne, talán megsemmisítenék Nagyméltóságod összes alkotásait s reformjait. Ez az az ostoba ortodoxia, mely tévedésnek minősíti, ha Excellenciád fáradhatatlan buzgalommal igyekszik pótolni a kiegyezés utáni korszak mulasztásait, ez az a rövidlátó ortodoxia, mely tévedésnek minősíti, ha Excellenciád iskolákkal telepíti be a századokon át elhanyagolt nagy magyar Alföldet és a kultúra fáklyájával igyekszik bevilágítani a magyar tanyák sötétségébe. Kegyelmes Uram! Nagy, elévülhetetlen érdemei vannak Excellenciádnak, de mi, tanítóképző tanárok, talán nem tévedünk, ha Nagyméltóságod legnagyobb érdemét e támadások férfias és hősies elviselésében látjuk. Mert ha e támadások hatása alatt Excellenciád munkakedve és alkotóereje megcsappanna, ez éppen a századokon át elhanyagolt és paragon hagyott Alföld színmagyar lakosságára katasztrófát jelentene. Bocsásson meg, Kegyelmes Uram, hogy ilyen nyílt őszinteséggel voltam bátor jellemezni Excellenciádnak a nemzeti élet teljességéért és a magyar kultúra felvirágoztatásáért folytatott küzdelmét, de ezzel is csak dokumentálni akartam, hogy a Tanítóképző Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete Nagyméltóságodat rendkívüli érdemeinek tiszta meglátásával és értékelésével, igaz szívből és lelkesedéssel választotta meg egyesületünk dísztagjává. Ismételten kérem, kegyeskedjék díszoklevelünket jó szívvel elfogadni, mindent látó szemével, minden szépet, nemeset, komoly és fontos dolgot támogató akaratával pedig ne felejtkezzék el rólunk sem: a tanítók tanítóiról! Isten éltesse Nagyméltóságodat!"

A miniszter úr önmagyméltósága elnökünk beszédére szíves hangjá választ adott. Kijelentette, hogy elnökünk szavait, amelyek azt bizonyítják, hogy a tanítóképző tanárság az ő törekvéseit megértéssel fogadja, — jóleső érzéssel hallgatta. Érzí, hogy munkája aránytalan, mert nem tehette meg az oktató személyzet érdekében azt, amit akart. Ennek legfőbb oka, hogy az oktató személyzet a megszállt területeken hajléktalanná lett, el kellett helyezni, ami a személyi kiadásokat és a nyugdíjterheket oly mértékben emelte, hogy a személyi járandóságok felemelése lehetetlenné vált. Annál nagyobb csodálattal szemléli az oktató személyzet heroikus küzdelmét, amelyre azt az önzetlen hazafiság ösztönzi. Kérte a tanárság további kitartását. Ezután a küldöttség tagjait bemutattatta magának és annak tagjaival szívélyesen elbeszélgetett.

Főigazgatói megbízatás. A közokt. miniszter *Balázs Béla* jászberényi áll. tanítóképző-intézeti igazgatót a szolgálat érdekében Budapestre, a tanítóképző-intézetek kir. főigazgatóságához áthelyezte és a kir. főigazgatót a róm. kath. tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek felett megillető irányító és ellenőrző jog gyakorlásával megbízta. A tanítóképzés kipróbált, gazdag tapasztalatok felett rendelkező, lelkiismeretes és megértő munkására esett a közokt. miniszter úr választása, aki új munkakörében kiváló szakértelemmel, törhetetlen buzgalommal, nemes idealizmussal fogja segíteni a tanulmányi irányítására bízott intézeteket magasztos céljaik elérésében. A magunk részéről az új főigazgatónak szép sikereket, a tanítóképzés egész egyetemét érintő fényes eredményeket kívánunk! Kérjük, hogy működésébe az egyesületi élet támogatását is kapcsolja bele.

Kinevezések. A közokt. miniszter *Vargyas Mária* győri áll. tanítónőképző-intézeti nevelőnőt jelenlegi minőségében a X. fiz. osztály 3. fokozatába kinevezte. — A közokt. miniszter *Fehér Aranka* és *Magyary Károly* áll. tanítóképző-int. nevelőket, okl. tképző-int. tanárokat jelenlegi állomáshelyükre áll. tanító(nő)képző-int. rendes tanárokká, *Fábián Erzsébet* és dr. *Kascák Ödön* óradíjas helyettes tanárokat pedig jelenlegi szolgálati beosztásuk meghagyása mellett áll. tanító(nő)képző-int. nevelőkké a XI. fiz. osztály 3. fokozatába kinevezte (840—1—203/929). — A közokt. miniszter *Gyöngyössy Erzsébet* áll. óvónőt jelenlegi beosztásában való meghagyása mellett áll. óvónőképző-intézeti mintaóvónővé kinevezte (850—11—30/929). — A közokt. miniszter az Orsz. Középiskolai Dalosversenyekről szóló Szabályzat 1. §-a alapján *Sztankó Béla* tképző-int. c. kir. főigazgatót az országos középisk. dalosversenyeket rendező bizottság tagjává háromévi időtartamra kinevezte. — A hercegprimás a jelenlegi iskolaévben szervezett bpesti Salvator-intézettel (VI., Huba-u. 6.) kapcsolatos róm. kath. tanítónőképző-intézet igazgatójává *Wagner Lajos* kegyes-tanítórendi középiskolai tanárt nevezte ki.

Beosztás szolgálattételre. A közokt. miniszter *Geguss Idát*, a székesfővárosi kir. tanfelügyelőséghez beosztott mintaóvónőt további szolgálattételre az 1930. évi január 1-től kezdődő hatállyal a bpesti VII. ker. áll. óvónőképző-intézethez osztotta be. — A közokt. miniszter dr. *Szémán István* pápai prelátus, áll. tképző-intézeti tanárt a bpesti I. ker. áll. tanítóképző-intézethez osztotta be további szolgálattételre.

Tanárválasztás. Az egyházi főhatóság *Bartók Jenő* okl. tanítóképző-int. tanárt a debreceni ref. tanítóképző-intézethez helyettes tanárnak megválasztotta.

Rangsorba sorolás. A közokt. miniszter dr. *Pál Mátyás* kalocsai róm. kath. tanítónőképző-intézeti tanárt, megbízott igazgatót a nem állami tanítóképző-intézeti rangsor szerű kimutatásba, a VII. fiz. osztály 3. fokozatába 1929. évi december hó 1-től kezdődő hatállyal besorolta.

Gyakorló isk. tanítói alkalmazás. A közokt. miniszter *Wunder Ilona* okl. el. iskolai tanítónőt és polg. isk. tanárt a bpesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézet gyakorló iskolájához óradíjas helyettes gyakorló isk. tanítói minőségben alkalmazta.

Alkalmazás. A közokt. miniszter *Breznay László* okl. tanítót a nyíregyházai áll. tanítóképző-intézethez a f. isk. év első felére óradíjas nevelőül alkalmazta.

Nyugdíjazás. A közokt. miniszter a f. isk. év kezdetével *Bergmann János* és *Barabásné Ribiczey Erzsébet* tanárokat nyugdíjba helyezte. *Bergmann János* legutoljára a kiskunfélegyházi áll. tanítóképzőnek volt a matematika-tanára, ahol kitűnő módszere s derűs kedélye révén tanít-

ványai körében, előzékenysége és kollegiális érzése révén pedig tanártársai körében általános szeretetnek örvendett. *Barabásné Ribiczey Erzsébet* egy évtizednél hosszabb időt töltött Hódmezővásárhelyen az óvónőképzés szolgálatában. Őszintén kívánjuk, hogy hosszú ideig företlen egészségben élvezze a jól megérdemelt nyugalom éveit!

Nyilvánossági jog. A közokt. miniszter az Irgalmas Nővérek Rendje által Budapesten (III., Szentlélek-tér 11. sz.) létesített róm. kath. kisdévodónőképző-intézet I. osztálya számára, továbbá a Szent Orsolyarend győri tanítónőképző-intézete számára a nyilvánossági jogot az 1929/30. isk. évről megadta.

Megbízatus. A közokt. miniszter dr. *Kenyeres Elemér* bpesti VII. ker. áll. óvónőképző-intézeti tanárt az Új Iskola polgári iskolai tagozatának és a Kissvábhegyi Iskolaegyesület polg. iskolájának rendszeres látogatásával s ez iskolákban folyó munka pedagógiai szempontból való megfigyelésével megbízta. — Gróf *Zichy Gyula* kalocsai érsek a főgyűházmegyei főtanfolyamok munkák végzésével további intézkedésig *Oszwald Józsefet*, a kalocsai rk. tképző-intézet igazgatóját bízta meg.

Kiküldetés a római Montessori-tanfolyamra. 1930. évi január—június hónapokban tartják Rómában *Montessori Mária* személyes vezete alatt a XV. elméleti és gyakorlati Montessori-tanfolyamot. A tanfolyam célja az, hogy az óvónőket, tanítókat, tanárokat és az érdeklődő szülőket elméleti előadások, gyakorlati bemutatások és az ilyen módszerű iskolák tervszerű látogatása révén Montessori Mária módszerével alaposan megismertesse. A közokt. miniszter e tanfolyamra a tanítóképző tanárság köréből *Kiss József* bpesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézeti tanárt küldte ki.

Egyesületünk új alapszabályai. Egyesületünk új alapszabályait az illetékes hatóságok vizsgálat alá vették és jóváhagyták. Erről egyesületünk elnökségét a székesfővárosi polgármesteri hivatal 189.788/929—IV. sz. a. a következőkben értesítette: A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesülete (Damjanich-u. 43.) módosított alapszabályait a m. kir. belügyminiszter úr az 1929. évi december hó 12-én 204.105/1929—VII. szám alatt kelt leiratával jóváhagyta. A leküldött alapszabályok egy példányát a levéltárnak, egy példányát hivatali használatra a VII. ker. előjáróságnak, egy példányát pedig a vonatkozó iratok kapcsán az egyesület elnökségének adom ki. Erről a levéltárt, a VII. kerületi előjáróságot és az egyesület elnökségét értesítem. Budapest, 1929. évi december hó 31-én. A polgármester helyett: *Szendy* s. k. tanácsai főjegyző.

Székfoglaló előadások. A Magyar Paedagogiai Társaság dec. 21-én *Kornis Gyula* államtitkár elnöke alatt tartott felolvasó ülésén *Fekete József*, a kultuszminisztérium iskolánkívüli népoktatási ügyosztályába osztott áll. tképzői tanár mutatta be *Az iskolánkívüli népművelés főbb kérdései* címen székfoglaló értekezését. Történeti visszapillantás kapcsán tisztázta a népművelés fogalmát, a népoktatáshoz való viszonyát, céljait. Rámutatott a népművelésnek a műveltségi különbségek nivellálásából eredő társadalomformáló hatására, mert hiszen az osztályharcot az anyagi különbségek mellett főképp a társadalmi osztályok közt levő műveltségi különbségek okozzák. A népművelés egyik legfőbb problémájának azt a kérdést tartja, hogy az állam avagy a társadalom gondoskodik-e róla? A tisztán társadalmi erőforrásokon nyugvó népművelésbe könnyen politikai, felekezeti s osztályérdekek szolgálatában álló törekvések csúsznak be, amint azt a mai Németország példája mutatja. Hogy ez hazánkban meg ne történhessék, előadó a hazai népművelésnek törvény útján való rendezése mellett foglalt állást. A nagyszámú

közönség az előadást osztatlan tetszéssel fogadta. — *Drozdy Gyula*, a bpesti áll. tanítóképző egyik gyakorló iskolájának vezetője a Magyar Paedagogiai Társaság jan. 18-án tartott ülésén mutatta be *Az új népisk. tantervvel kapcsolatos módszerjavító törekvések* c. székfoglaló értekezését. Az ülésen dr. *Weszely Ödön* egyetemi tanár elnökölt s a metódikai újításairól országszerte ismert előadó felolvasásának meghallgatására főképp a népoktatás körébe tartozó pedagógusok nagy számban gyűltek össze. Előadó élénk színekkel ecsetelte annak a népiskolának a külső berendezését, amely az új népiskolai tanterv szelleme szerint működik. Azután ismertette belső életét, melynek legfőbb vonását abban látja, hogy az ilyen iskolában a gyermek munkaakarása a legfőbb hajtóerő. Ez elvnek megfelelően át kell alakulnia a népiskola egész módszer-táának. Előadó aztán ezt az átalakulást a beszéd- és értelemgyakorlatokból, a nyelvtanból, a fogalmazásból és a természetrajzból vett példák vázlatos feldolgozásán szemléletesen bemutatta.

Személyi hírek. A bajai áll. tanítóképző-intézet tanártestülete meleg ünneplésben részesítette *Kiss A. József* tanár szolgálatának harmincadik évi fordulóján. Az ünnepeltet *Barcsai József* tanár üdvözölte a tanártestület megbízásából. — Dr. *Papp Ferenc*, a debreceni ref. tanítónőképző-intézet igazgatója a múlt év őszén hosszabb ideig tanulmányozta Ausztriában az osztrák népiskolát és tanítóképzést. Tapasztalatait értékes cikksorozatban írta meg, melynek közlését folyóiratunk jelen számában kezdjük. — *Csada Imre* cinkotai áll. tanítónőképző-int. tanár a debreceni tudományegyetemen a mennyiségtudományból doktori vizsgálatot tett. — *Farkasdy Zoltán* bpesti VII. ker. áll. tanítónőképző-int. rajztanár az intézet helyiségeiben dec. 15—30. napjain olaj- és vízfestményeiből igen látogatott műterem-kiállítást rendezett. — Dr. *Szemere Samu*, az izr. tanítóképző-intézet igazgatója dec. 8-án Szegeden az Izr. Magyar Irod. Társulat ülésén *Bergson és a vallás* címen, dec. 19-én a Magyar Izr. Nőegyletek Orsz. Szövetségében *A modern iskola* címen s dec. 28-án pedig az Izr. Tanítóegyesület ülésén *Modern pedagógiai törekvések* címen tartott előadást. — A Magyar Paedagogiai Társaság január 18-án tartott felolvasó ülésén dr. *Frank Antal* *Az új népiskolai tanterv szelleméről* olvasott fel.

A tanítóképzői oktatók létszáma. A tanító- és tanítónőképző-intézeteknél működő oktatók száma a f. iskolai évben 589. E számban bennfoglaltatnak az összes tanárok, legyenek bár világi vagy egyházi személyek (világi papok, szerzetesek, szerzetesnők), rendes vagy ideiglenes minőségben (óraadók) alkalmazottak, továbbá az összes gyakorló isk. tanítók. Nincsenek benne e létszámban a gazd. szaktanárok, kézimunkatanítónők, hitoktatók, int. orvosok és nevelők. Az oktatók létszáma a különböző jellegű intézetek közt a következőképp oszlik meg. Áll. tanítóképzőknél tanít 92 tanár és gyakorló isk. tanító, áll. tanítónőképzőknél pedig 80, összesen 172. Ebből a férfitanárok száma 114, a nők száma 58. A különböző felekezetek tanítóképzőiben oktat 116 tanár és gyakorló isk. tanító, tanítónőképzőiben pedig 301, összesen 417. Ebből a férfiak száma 172, a nők 245. Eszerint a hazai tanítóképzést jelenleg 286 férfi tanerő és 303 női tanerő szolgálja.

A tanító- és tanítónőképzők tanulóinak száma. A tanító- és tanítónőképző-intézetek tanulóinak száma a világháború óta állandó emelkedést mutat. A jelenlegi iskolaévben a tanítónőképzők növendékeinek száma 5487, a tanítóképzők növendékeié 3235. Az 1928/29. iskolaévben pedig a tanítónőképzőkbe 4760 s a tanítóképzőkbe 3227 tanuló járt. Érdekes, hogy amíg a tanítóképzők tanulószáma alig mutat számba-

vehető változást, addig a nőképzőknél egyik iskolaévről a másikra az emelkedés 727. A leány növendékek számának emelkedése a legközelebbi években még nagyobb lesz, mert a tanítóképzők közül a folyó iskolaévben csak a jászberényi és a kőszegi tanítóképzőnek nem volt öt osztálya, ellenben a tanítónőképzők között még 9 fejlődésben lévő intézet volt, melyekben a normális osztály- és tanulólétszám csak a közeljövőben fog kialakulni. Külső beáramlással is a tanítónőképzők népessége emelkedik jobban, mert a középiskolai érettségi bizonyítvánnyal folytatódnak száma is sokszorosan felülmúlja a hasonló minősítéssel folytatódnak fiútanulók számát. Egyébként a jelenlegi iskolaévben 53 tanítónő és 20 tanítóképzőben folyik a tanítónövendékek kiképzése.

A magyar iskolák pusztulása a megszállt részeken. A magyarság üldözése a megszállt részeken mind nagyobb arányokat ölt. A megszállók szellemi energiájának nem csekély része olyan felfogások és mesterkedések termelésében merül ki, amelyekkel véreinket keseríteni és pusztítani lehet. Legutóbb is megdöbbentő konkrét adatokat hallottunk a magyar iskoláknak tervszerű, kíméletlen irtásáról. A Felvidéken a háború előtti 5915 magyar népiskolából 1928-ban már csak 789 működött, a békeidők 45 középiskolájából már csak 3 maradt, a felvidéki nagy magyar tömbnek pedig egyetlen főiskolája sincs, sőt a magyar egyetemeken nyert diplomákat Csehszlovákiában nosztrifikálni sem lehet. Az erdélyi részeken a megszállók hat év alatt 357 magyar iskolát zártak be. Az erdélyi magyarságnak egyetlen állami középiskolája sincs s a még meglevő néhány felekezeti iskolától is megvonták a nyilvánossági jogot. Nem jobb a helyzet Jugoszláviában sem. Ott az utolsó 3 év alatt 64 magyar iskolát zártak be, nincs a magyarságnak egy középiskolája sem s a múlt év őszén 89 magyar tanítót, tanítónőt és óvónőt bocsátottak el.

Szabolcs vármegye tanfelügyelője és Herbart. Azt olvassuk, hogy Szabolcs vármegye közgyűlésén *Benkő* András kir. tanfelügyelő a közgyűlés elé terjesztett jelentésében a leghatározottabban állást foglalt a herbarti nevelés ellen. Könnyű volt Herbarttal szakítani, sokkal nehezebben meg a leszámolás annak, akiben nemcsak harcias kedv van, de akinek harcias indulatait a Herbart-féle pedagógia kellő ismerete az objektivitás korlátai közé szorítja.

Tanfelügyelői értekezlet az I. ker. áll. tanítóképző-intézetben. A közokt. miniszter nov. 25—28. napjain a bpesti I. ker. áll. tanítóképző-intézetben tanfelügyelői értekezletet rendezett. Az értekezlet célja az új népiskolai tanterv általános pedagógiai és metodikai újításainak megbeszélése s ezeknek az újításoknak a didaktikai munkában való érvényesítésének bemutatása volt. Az értekezleten a tanfelügyelői kar tagjain kívül a tanítóképzői tanárság köréből dr. *Frank* Antal elméleti előadásokat, *Drozdy* Gyula pedig gyakorlati bemutatásokat tartott. Az értekezletet dr. *Petri* Pál közokt. államtitkár nyitotta meg s dr. *Nagy* Árpád h. államtitkár záróbeszéde rekesztette be. Az értekezletről a napilapok részletesen írtak s annak vezetőit képen is bemutatták.

A pozsonyi gyalogezred zászlója a cinkotai tanítónőképzőben. 1914 szept. 15-én történt, hogy a harcra induló pozsonyi 72. gyalogezred 9. menetszázadának az ottani áll. tanítónőképző növendékei és tanárai sajátkezűleg hímezett nemzeti zászlót adtak. Ez a zászló diadalmasan járta meg az orosz és olasz harcterekeket, s dec. 6-án, rendkívül megható házi ünnepség keretében, *Bertl* Emil ezredes bemutatta azt a cinkotai áll. tanítónőképző növendékeinek. *Bertl* Emil, aki akkor századosi rangban a menetszázad parancsnoka volt, a szíveig ható beszéd-

ben ismertette azokat a harcokat és viszontagságokat, amelyekben az intézettől nyert zászló lelkesítette a katonákat. Azután az intézet tanártestülete és növendékei nevében ezüst plakettet helyeztek a zászló rúd-jára a következő felirással:

Mi adtuk e zászlót Pozsonyban,
Lelkünk kísérte a tűzkeresztségen át.
Kegyelettel hódolunk hőseinek;
Eszméiért együtt küzdünk tovább.

A zászló előtt az intézet növendékei tisztelegve elvonultak és az intézet zászlóját meghajtották. A zászlót a Hadtörténelmi Múzeum fogja őrizni.

A kőszegi áll. tanítóképző sikere. A múlt év júniusában a Kőszegen tartott földrajz-didaktikai vándorgyűlés keretében az odavaló iskolák kiállítást rendeztek. A kiállításon az áll. tanítóképző-intézet is gazdag anyaggal vett részt, mely az összegyűlt szakemberek részéről nagy elismeréssel találkozott. Az intézet által kiállított anyag egy részét a Nevelésügyi Társulatok Világszövetségének genfi világkiállítására is kivitték, ahol elgondolásának eredetiségével és kivitelének tökéletességével különösen a növendékek által készített gazdasági térkép nyerte meg a szakemberek figyelmét. E térkép hazánk gazdasági vidékeit az illető vidék uralkodó terményeivel ábrázolta.

Kormányzói elismerés. A kormányzó őfőméltósága a közokt. miniszter előterjesztésére megengedte, hogy *Pálmái* Lenke nyug. címzetes főigazgató, áll. tanítónőképző-int. igazgatónak a hazai nőnevelés terén szerzett érdemeiért elismerése tudtul adassék. A legmagasabb helyről jött kitüntetéshez melegen gratulálunk!

Igazgatói megbízás. A közokt. miniszter *Móczár* Miklós kiskunfélegyházai áll. tanítóképző-int. tanárt a jászberényi áll. tanítóképző-intézet igazgatói teendőinek ellátásával megbízta.

Kérelem. A Szegedre áthelyezett Polgáriskolai Tanárképző Főiskola a közeljövőben fogja megünnepelni 60 éves évfordulóját. Ez alkalomból kifolyólag egy külön szobában gyűjteményt szeretnénk összeállítani mindazok munkáiból, akik valaha az Erzsébet Nőiskola vagy a Pedagógium *mathematikai és természettudományi szakcsoportját* hallgatták, illetőleg innen kerültek ki az életbe. E gyűjteménynek az lenne a célja, hogy a magyar közvélemény lássa, milyen munkásokat nevelt ez az intézmény, másrészt a hallgatóság is állandó mintaképeket látna maga előtt. Éppen ezért mély tisztelettel kérem mindazokat a kolléganőket és urakat, akik valamit írtak, hogy megjelent dolgozataiknak egy-egy, az Alma Maternek dedikált példányát a Főiskola *Növénytanintézete* címére elküldeni szíveskedjenek. Egyben arra is meg szeretném kérni az illetőket, hogy egy nélkülözhető fényképet (6×9 cm.) is küldjenek, mert a dolgozatok mellett a fénykép és 2–5 sornyi életrajz is ott lesz. A megjelent munkák és dolgozatok a legkülönbözőbb tárgyuak és természetűek lehetnek, tehát tudományos, szépirodalmi vagy másféle írás (tankönyv, pedagógiai cikk, stb. stb.). Fontos csak az, hogy az illető valamikor az Erzsébet Nőiskola vagy a Pedagógium *mathematikai és természettudományi szakcsoportjára* járt. A gyűjtemény összeállításában szíves támogatást kér: Dr. Greguss Pál, a Főiskola tanára. Szeged, Tanárképző Főiskola, Boldogasszony-sugárút 6.

Nyugtázás. Tagsági díjat fizettek:

1925-re: Fliegl K.

1927-re: Sarudy O., Zrinyi A.

1927. második felére: Znojemszky F.

1928-ra: Dr. Jakab B., Szőke S., Buday L., Simcsó J., Szarka L.,

Sarudy O.

1928. első felére: Dobosy E., Znojemszky F.

1928. második felére: Kaposi K., Tóth F.

1929-re: dr. Frank A., Forgó S., özv. dr. Gerencsér Istvánné, Szőke S., Köveskúti J., Buday L., Végh I., dr. Kenyeres E., Hatvani L., dr. Kőrös E., Oszwald J., Szarka L., Rónai S., Bergmann J., Lakatos E., Leyrer M., Móczár M., dr. Nagy I., Putnoky I., Takács B., Vízhányó K., Vízny L., Rozsondy Z.

1929. első felére: Bató L., Ágoston V., Ehmman T., Puresi I., Simcsó I.

1929. második felére: Bognár K., Ihász F., Sass L., Brunovszky R., Barcsai I., Chobodiczky A., Dénes J., Flóra S., Kiss A., Losonczy Gy., Szilágyi I., Szabó K., dr. Harmos S.

1930-ra: Héger L., Bartal A., Bárdos B., Homor I., Hidegh B., Rosta I., Nemesszeghy K., Szalka L., Milakovszky L. (4 P.), dr. Sántha K.

Előfizetés a folyóiratra: Pécs rk. tnőkp. az 1929. és 1930. évre, Veszprém rk. tnőkp. az 1930. évre.

Befizetések a Tanárok Házára. 1929/30. évi díjak: Budapest VII. áll. tnőkp. (736), Budapest I. áll. tkp. (582), Budapest II. áll. tnőkp. (494), Cinkota áll. tnőkp. (532), Győr áll. tnőkp. (540), Kecskemét ref. tnőkp. (400), Baja áll. tkp. (384), Nagykőrös ref. tkp. (455-40), Kiskunfélegyháza áll. tkp. (552), Jászberény áll. tkp. (262), Nyíregyháza áll. tkp. (508), Kőszeg áll. tkp. (284), Budapest áll. óvónőkp. (272), Sárospatak ref. tkp. (541), Sopron ág. ev. tkp. (269), Győr rk. tkp. (1928/29 és 1929/30-ra: 414), Pápa áll. tkp. (574), Csurgó áll. tkp. (552), Veszprém rk. tnőkp. (50 P.) Budapest, 1930. jan. 1.

Pócsa József, egyesületi pénztáros.

Adományok Gerencsér I. siremlékére. Legutolsó kimutatás eredménye 499-94 P. Újabb adományok: Egy tanár vizsgadíja 4 P., időközi kamat 28-68 P.; N. N. 50 P. Összesen 582-62 P., mely a postatakarékpénztár 4825840. sz. betétkönyvén van elhelyezve.

Segédkönyv az énektanításhoz.

Három éve is elmúlt már, hogy a tanító- és tanítónőképző-intézeteknek új tantervük van, s az énektanításhoz a III., IV. és az V. osztálynak ma sincs még tankönyve. A régi tanterv alapján írottak teljesen elfogytak, az újak közül pedig eddig csak az I. és a II. osztály számára való jelent még meg.

Hogy a tanulás, tanítás munkáját addig is megkönnyítsék, amíg a tankönyvügyi bizottság által engedélyezendő tankönyvek megjelenhetnek, *Sarudy Ottó* kir. főigazgató és *Hodossy Béla* tanítóképző-intézeti ny. igazgató a III., IV. és V. osztály anyagát segédkönyvbe foglalták és a lehető legrövidebb idő alatt kiadják.

A III. osztály anyaga még a f. évi január hóban megjelenik.

Ára 3 pengő.

Hogy a szerzők a nyomandó példányszámokra vonatkozólag tájékozódhassanak, kéri a kartárs urakat, szíveskedjenek *Hodossy Béla* tanítóképző-intézeti nyug. igazgató urat sürgősen értesíteni, hány példányra van intézetükben a III. osztálynak szüksége.

A könyv Sárospatakon, Hodossy Béla nyug. igazgató úrnál rendelhető meg.